ДӘРІС КЕШЕНІ

Пәні:«Дәрі-дәрмек айналым жүйесінде фармакоэкономика және фармацевтикалық ақпарат»

Пән коды: DDAZhFFA 3301

ББ атауы: «Фармация»

Оқу сағаты /кредит көлемі: 180 (6)

Оқу курсымен семестрі: 3/6

Дәріскөлемі: 15

Шымкент, 2023

Дәріс кешені «Дәрі-дәрмек айналым жүйесінде фармакоэкономика және фармацевтикалық ақпарат» пәнінің жұмыс оқу бағдарламасына (силлабус) сәйкес әзірленген және кафедра мәжілісінде талқыланды.

Хаттама №16а«15» 06 20 23 ж

Кафедра меңгерушісі,
фарм.ғ.д., профессор ________________**Шертаева К.Д.**

Дәріс№1

1. **Тақырыбы:**Дәрілік заттар айналымындағы фармакоэкономика

2. **Мақсаты:**фармакоэкономиканың ғылым ретінде және оның дәрілік заттар айналымындағы фармакоэкономика туралы түсінік беру.

3. **Дәріс тезистері:**

Бүкіл әлемде денсаулық сақтау саласындағы шығындарды медициналық көмек көрсетуге, сонымен қатар дәрілермен қамсыздандыруға кететін шығындардың үнемі ұлғаюы қаржыландырудың қажетті деңгейін көрсету мүмкіндігіне қарағанда тез өседі.

Кесте 1 –Қазақстан Республикасы тұрғындарының 2010-2015 жылдардағы денсаулық көрсеткіші

Көрсеткіштің деңгейі	Тұрғындардың жалпы аурушаңдығы 100 000 адамға балап есептегнеде						Тұрғындардың алғашқылық аурушаңдығы 100 000 адамға балап есептегнеде						Созылмалы бейэпидемиялық аурулармен аурушаңдықтың 100 000 тұрғынға балап есептегендегі деңгейі					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Барлығы	105 099,0	106 791,5	105 692,4	106 711,8	105 843,4	105 937,6	69 479,5	69 562,1	69 587,9	70 154,3	71 641,8	71 748,3	89 643,4	89 874,8	89 881,3	89 893,6	92 414,8	93 265,6

Статистикалық деректерге қарағанда тұрғындардың созылмалы бейэпидемиялық аурулармен аурушаңдықтың деңгейі 100 мың тұрғынға балап есептегенде зерттелген жылдары 89 643,4 оқиғадан 93 265,6 оқиғаға дейін артқанын көрсетіп отыр (кесте 1).

– Көрсетілген құбылыстың себептері төменде көрсетілген экономикалық, медициналық және әлеуметтік-демографиялық үдерістермен тығыз байланысты:

- макроэкономиканың даму деңгейінің жеткіліксіздігі;
- инфляция;
- жаңа медициналық технологиялардың, инновациялық дәрілік препараттардың жасалуы;
- тұрғындардың қартаюы;
- жалпы аурушаңдықтың құрылымда созылмалы патология үлесінің ұлғаюы.

Кесте 2 –Қазақстан Республикасы тұрғындарының дәрілік препараттарды қолдану деңгейі (1 адамға балап есептегенде)

Көрсеткіш	Есептеу бірлігі	Кезеңдер					
		2010	2011	2012	2013	2014	2015
ДП сату көлемі	Теңгемен есептегенде	170404830899	198871248987	253033273894	287151542490	345240488047	402339305601
Тұрғындар саны	Абсолюттік санмен есептегенде	16204617	16441959	16675392	16911911	17165239	17417447
1 адамға шаққанда	Теңгемен есептегенде	10515,82	12095,35	15174,06	16979,25	20112,77	23099,79

Аурушаңдықтың өсуі тұрғындардың дәрілік заттарға сұранысын тоқтаусыз арттыруға, әсіресе созылмалы бейэпидемиялық аурушаңдық тұрғындарды емдеуге қажетті дәрілік заттардың сұранысына тікелей әсерін тигізеді. Әсіресе жүрек-қан айналу жүйесінің аурулары, онкологиялық аурулар, ортопедиялық аурулар, тыныс алу, асқорту, несеп шығару ағзаларының сырқаттары жедел түрден созылмалы түрге айналып, стационарлық және амбулаторлық медициналық көмектің түрлерін арттыруда. Қазақстан Республикасының тұрғындары арасында дәрілік заттарды қолдануға сұраныс арнайы көрсеткіштер жүйесімен зерттеледі. Оның ішінде дәрілік заттардың сатылу көлемі теңгемен есептегенде зерттелген жылдары 17 млрд. теңгеден 40 млрд. теңгеге дейін артып отыр. Ал дәрілік заттардың әрбір жан басына есептегенде 10 515,82 теңгеден 23 099,79 теңгеге дейін артқан (кесте 2).

Бұл жағдай біздің фармацевтикалық нарықтың тоқтаусыз өсіп отырғанын көрсетеді және бұл нарықтың болашағының мүмкіндіктерінің үлкен екендігіне кепіл бола алады.

ҚР-сындағы ДП, ММБ және МТ мемлекеттік тіркеу мәліметтерін сараптау.
2016 жылғы 17 наурыздағы ҚР бекітілген ДП, ММБ және МТ мемлекеттік тіркеу бойынша ДП 7 635 атауы, сонымен бірге 809 отандық тауар өндіруші (ОТӨ) атауы және 8 723 медициналық мақаттағы бұйымдар (ММБ) және медициналық техника (МТ) атаулары, ОТӨ медициналық өнімдерінің 569 ассортименті тіркелген (1 және 2 суреттер).

Сурет 1 – Қазақстан Республикасында тіркелген ОТӨ ДП үлесі (% есептегенде)

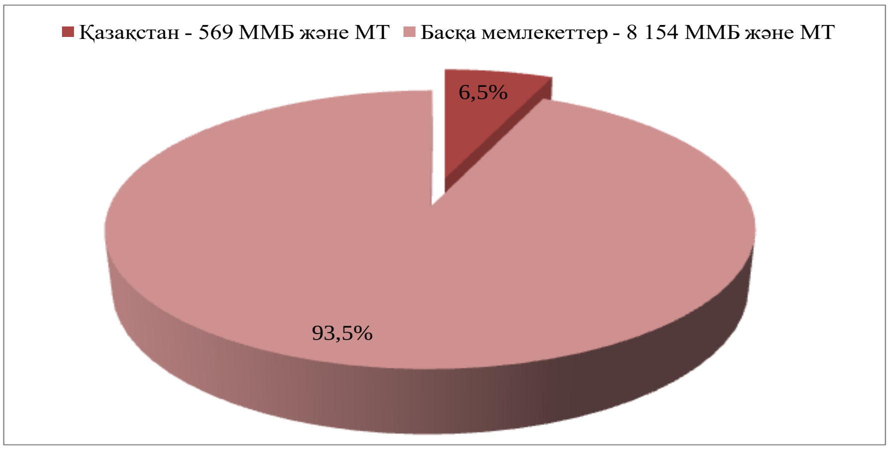

Сурет 2 – Қазақстан Республикасында тіркелген ОТӨ ММБ және МТ үлесі (%)

Қазақстан Республикасында тіркелген барлық ДП, ММБ және МТ үлесі барлық тіркелген фармацевтикалық өнімнің жалпы санының 8,42%-ын құрайды.
Қазақстан Республикасындағы фармацевтикалық өнім нарығының негізгі сипаттамасы – оның импорттық құрамының жоғары болуы 93,5%. 2015 жылы дәрі-дәрмектер импортының көлемі 932,7 млн. АҚШ долларын құрады (22,1 мың тонна), өткен жылмен салыстырғанда 16,8%-ға қысқарған (сандық көлеммен 31,4%). Қысқару себебі теңгенің девальвациясы болды [99].
Қазіргі таңда Қазақстан Республикасын сандық көлемі бойынша 80%-дан астам импорттық дәрі-дәрмектермен қамтамасыз ететін елдердің бірінші ондығына кіретін мемлекеттер: Ресей (37%), Үндістан (10%), Германия (9%) және Украина (6%), (сурет 3).

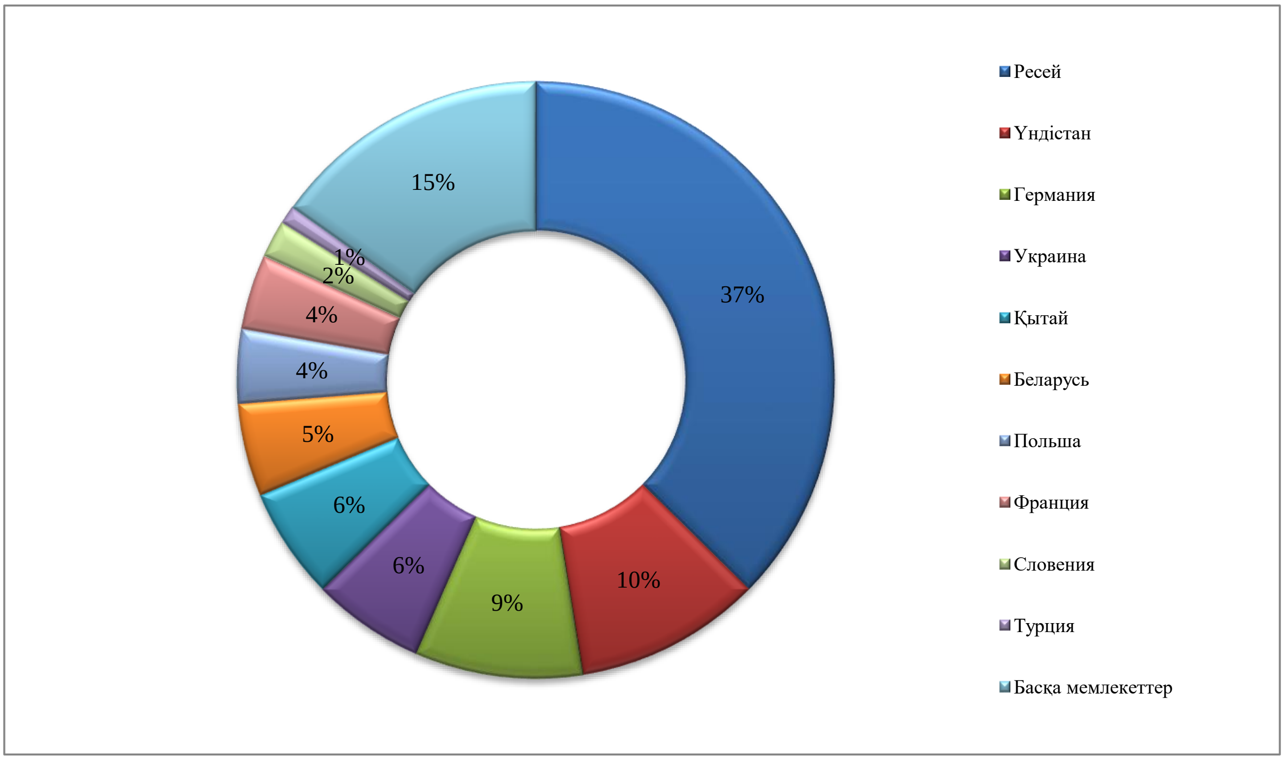

Сурет 3 – ҚР-сын импорттық дәрі-дәрмектермен қамтамасыз ететін мемлекеттер құрамы (импорт көлемінің есебі санына байланысты), 2015 ж., %

Ескерту – Дереккөз: Дереккөз: ҚР статистика комитеті АӨҚОРА

Қазіргі таңда импорттық дәрілік заттардың бағасы бойынша 60%-дан астамын қамтамасыз ететін елдердің бірінші ондығына кіретін мемлекеттер: Германия (16%), Франция (12%), Үндістан (9%) және Ресей (7%) (4 сурет).
Айта кететін қызық факт – заманауи фармацевтикалық өндіріс бойынша алдыңғы қатардағы елдер АҚШ, Швейцария және Ұлыбритания бағасы бойынша да, саны бойынша да ҚР-сындағы ДП басты он импортер елінің қатарына кірмейді.

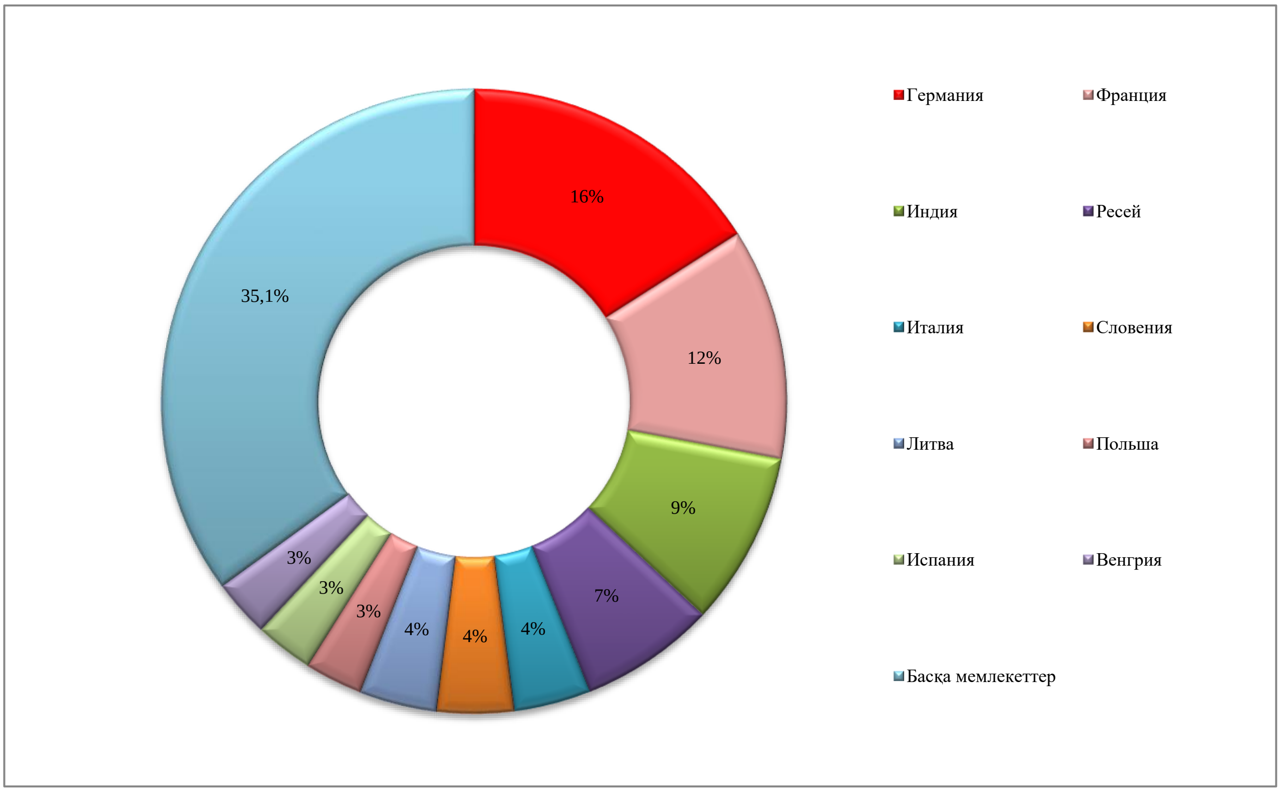

Сурет 4 – ҚР-сын импорттық дәрі-дәрмектермен қамтамасыз ететін мемлекеттер құрамы (импорт көлемінің есебі бағасы бойынша), 2015 ж., %

Ескерту – Дереккөз: ҚР статистика комитеті АӨҚОРА

ҚР фармацевтикалық нарығындағы отандық және шетелдік өндірушілердің ДП сату көлемі, қаржылай мөлшерде көрсетілген. Әртүрлі дереккөздерден алынған мәліметтер бойынша ОТӨ ДП сату үлесі қаржылай мөлшерде 8-12%-ды құрайды. IMS Health ақпараттық-сараптамалық компания мәліметтері бойынша ОТӨ ДП үлесі барлық фармацевтикалық нарық құрылымында қаржылай мөлшерде 10%-ға дейін құрайды, ал сандық мөлшерде шамамен 30%. Сандық мөлшер үлесі қаржылай мөлшерден жоғары. Бұдан шығатын қорытынды, ОТӨ ДП бір қорабының орташа бағасы шетелдік өндірушінің бір қорабының бағасынан төмен. IMS Heatlh мәліметтері фармацевтикалық нарықтың импортқа тәуелділігінің жоғары екенін растайды. Жаңа ОТӨ ДП өндіру отандық фармацевтикалық индустрияның өзекті міндеті болып табылады және болашақта жергілікті өндірістің үлесін көбейтеді, демек Қазақстанның экономикасына жаңа жұмыс орындарын ашу, салықтың көбірек түсуі, өндіріс пен фармацевтикалық ғылымның дамуы түрінде қосымша үлес қосады.

Алайда 2005-2015 жылдар аралығындағы отандық фармацевтикалық нарықта Қазақстан Республикасының шығаратын дәрілік заттары бар болғаны 6,5%-дан 9,5%-ға дейін өскен, қалғанының барлығы шетелдік импорттық тауарлар үлесіне тиесілі. Олардың үлес салмағы 2005 жылы 93,5%-ды құраса, 2015 жылы 90,5%-ды құрап отыр (сурет 5).

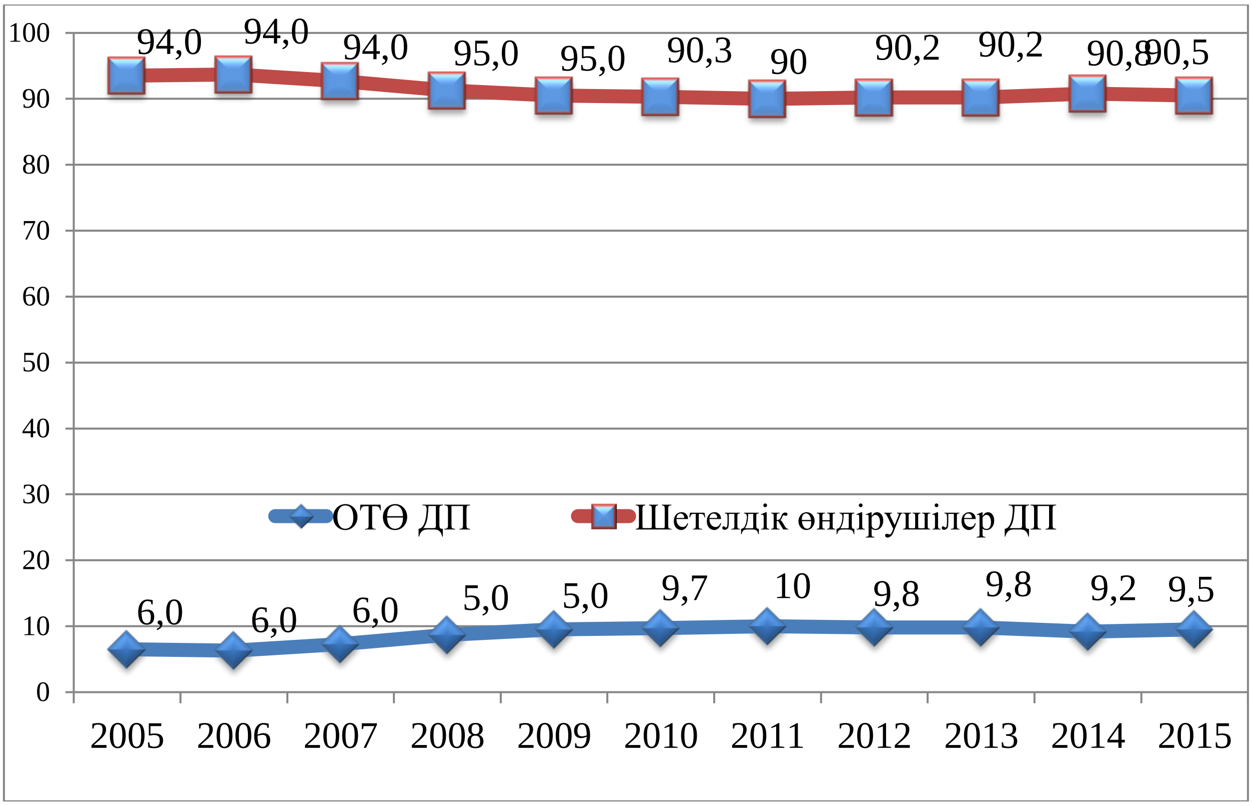

Сурет 5 – ҚР фармацевтикалық нарығындағы отандық және шетелдік өндірушілердің ДП үлесі, қаржылай мөлшерде, %, 2005-2015 жж.

Ескерту – Дереккөз: IMS Health ақпарат көзі

Сонымен, Республикамызда дәрілік заттардың өндірісі өте баяу дамуда деп айтуға толық негіз бар. Қазақстан Республикасының фармацевтикалық өндіріс орындары Республикада қолданылатын дәрі-дәрмектердің құндық көлемі 10%-дан аспайтын деңгейді көрсетеді. Алайда біздің Республикамыздағы ішкі фармацевтикалық нарық жоғары қарқында өсуде, бұл ахуал республика тұрғындарының әлеуметтік экономикалық жағдайының жақсаруымен халықтың әл-ауқатының өсуімен тікелей байланысты болып отыр.

Халықтың қымбат жаңа брендттік фармацевтикалық заттарға сұранысының артуы отандық өнеркәсіптің ішкі нарықтағы орнын төмендетті, оның негізгі себебі арзан бағамен емдік қасиеті төмен дәрілік заттармен байланысты болып отыр. Осыған қарағанда фармацевтикалық нарықтың негізгі бөлігін брендік қасиеті жоғары патенті бар импорттық дәрі-дәрмектермен құрау үстінде деп айтуға болады. Осындай импорттық дәрі-дәрмектердің құндық отандық деңгейі 90%-дан асады, олардың заттай деңгейі 70%-ға жақындайды. Отандық фармацевтикалық фирмалардың қаржылық табысы шетелдік фирмалардың табысынан айтарлықтай төмен болып отыр. Сонымен қаржылық нарықта фармацевтикалық орны жаңа инновациялық патенті бар тауарларды ұсынуға жол ашады.
Зерттеу нәтижесіне қарағанда Қазақстандық фармацевтикалық фирмалар Республикалық Денсаулық сақтау ұйымдарын заттай көрсеткіш дәрілік заттармен 30%-ға дейін қамтамасыз етеді.

ҚР

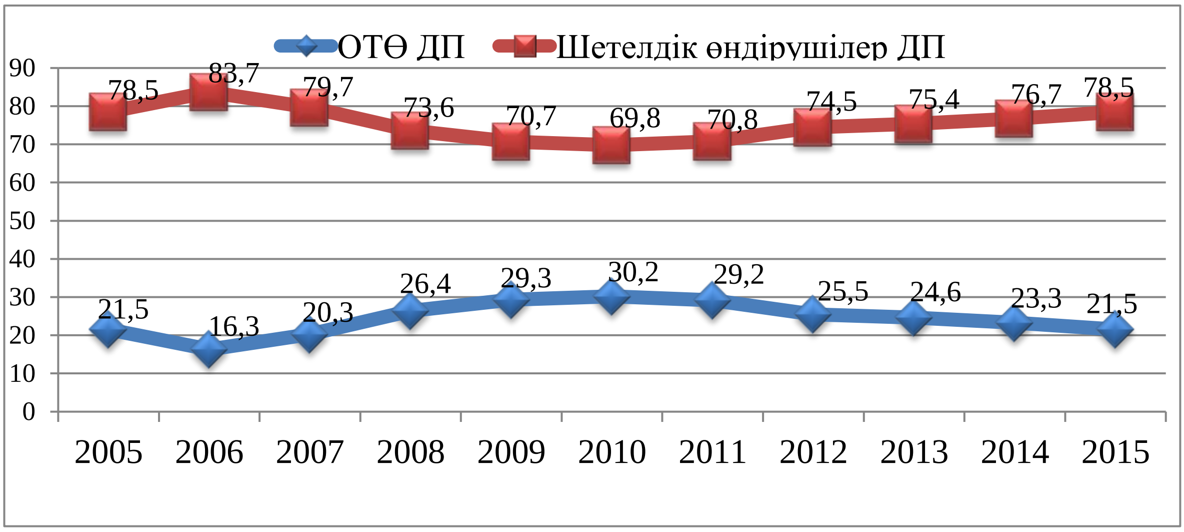

фармацевтикалық нарығындағы отандық және шетелдік өндірушілердің ДП үлесі сандық мөлшерде көрсетілген. IMS Health мәліметтеріне сәйкес 2005-2015 жж. кезеңінде қорап түріндегі ОТӨ ДП үлесі нарықтағы басқа қораптардың жалпы санының 20-30 %-ын құрайды. 2015 жылғы мәліметтер бойынша – отандық өндірушілердің үлесі 21,5%. Шетелдік өндірушілердің ДП үлесі 78,5%-ды құрады (сурет 6).

Сурет 6 – ҚР фармацевтикалық нарығындағы отандық және шетелдік өндірушілердің ДП үлесі, сандық мөлшерде, %, 2005-2015 жж.

Ескерту – Дереккөз: IMS Health ақпарат көзі

Дегенмен, жедел және стратегиялық шешімін табуға тиісті бірнеше мәселе бар:

– ҚР фармацевтикалық нарығында жалған дәрілік заттар және контрабандалық өнімдер, мемлекеттік тіркеу мен сертификациядан өтпеген дәрілік заттар бар;

– Отандық фармацевтикалық өнімнің ассортименттерінің негізгі үлесін бәсекеге қабілетсіз дәрілік заттар құрайды;

– Дәрілік заттардың өндірісін реттейтін нормативтік құқықтық база жеткіліксіз;

– Республикада халықаралық сапа стандартына негізделген фармацевтикалық өнім өндіруді сертификаттау жүйесі құрылмаған;

– Жаңа дәрілік заттар мен оларды өндіруді қаржыландыру жеткіліксіз, олар ғылыми және капиталдық көлемді болып табылады, сыртқы нарыққа шығуы қиын, еліміздің табиғи шикізаттан өнімдер сериясын дайындау үшін бай шикізат қоры (өсімдіктер, жануарлар, минералдар) болуына және оларға дүние жүзіндегі сұраныс өсіп келе жатқанына қарамастан осындай жағдай болып отыр;

– Фармацевтика саласының статистикалық және ақпараттық-сараптамалық қолдауы жоқ;

– Дәрілік заттарды тиімсіз қолдану, полифармакотерапия емдеудің бағасының бірден өсуіне және дәрілік заттардың көп мөлшерде жанама әсер беруіне әкеледі.

Қазақстан халқына Президенттің «Денсаулық» бағдарламасы, қалыптасқан мемлекеттің жаңа саясат бағыты» Жолдауында Ұлт денсаулығы біздің табысты болашақтың негізі болады, ал

денсаулық сақтаудың түйінді приоритеті фармацевтикалық көмектің, медициналық қызметтің сапалылығы және қолжетімділігі болып табылады.

Бұл жағдайда клиникалық тәжірибеде жаңа заманауи емдік-дәрілік технологияларды қолдану қажеттілігі, әдетте, қымбат және олардың экономикалық қолжетімділігі арасындағы қайшылықтар пайда болды.

Қазақстанда денсаулық сақтаудың заманауи бет алысы дәрілік заттардың және шығындарды ұстап тұруға бағытталған мемлекеттік реттеу жолын күшейту болып табылады. Бірақ та, шығындарды минимизациялау тұрғындарды медициналық қызметпен қамсыздандырудың жоғары сапасына зиян келтірмеу қажет.

Фармакоэкономика бүгінгі жағдайда мемлекетке және тәжірибелік денсаулық сақтау саласына дәрілермен қамсыздандыруға бөлінген бюджет қаражатын тиімді қолдану жолын ұсынады, емдеу әдістерін таңдауды ғылыми негіздеуге мүмкіншілік береді, тегін босатуға арналған дәрілік заттардың тізімін құрастырады.

Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы (ДДСҰ) анықтамасы бойынша, дәрілік құралдарды тиімді қолдану дегеніміз – науқастардың препараттарды клиникалық қажеттіліктерге сәйкес, жеке мұқтаждықтарына сай дозада, сәйкес уақыт кезеңі ұзақтығында және өзі үшін де, қоғам үшін де ең аз шығындар шығара отырып қолдануы. Дүние жүзінде 50%-дан астам дәрілік құралдарды жөнсіз, орынсыз тағайындайды, шығарады және айналымға жібереді, науқастардың жартысы оларды қажетті деңгейде қолданбайды, ал дүние жүзіндегі халықтардың үштен бірі қажетті дәрі-дәрмекке қол жеткізе алмайды.

Фармакоэкономика – өз бетінше жаңа ғылым, ол тиімділік пен шығындар, қауіпсіздік, ауруды емдеудің альтернативті схемаларында өмір сапасы арасындағы салыстырмалы қатынастарды зерттейді.

Қазақстан Республикасында Денсаулық сақтаудың бірлік Ұлттық жүйесі жағдайында фармакоэкономикалық зерттеулер нәтижелері оңтайлы медициналық араласудың таңдауда пациенттерді өмір сапасын есебімен терапияны іске асыру, дәрілік заттардың формуляр тізімін жасауда, әр түрлі медициналық бағдарламаларды клиникалық хаттамаларды бағалауда маңызды.

Фармакоэкономика бір жағынан – фармацияның, медицинаның жетістіктерін пайдаланатын, ал екінші жағынан экономиканың, статистиканың, әлеуметтанудың, психологияның, математика мен басқа да ғылымдар аймағындағы сұраныс пен тәжірибеге мүмкіншіліктерге шоғырланатындықтан да интегралды пән болып табылады. Бұдан басқа, фармакоэкономика фармакологиядан дәрілік құралдардың әсері, клиникалық фармациядан – дәрілік құралдардың қауіпсіздігі туралы мәліметтер алады. Фармакоэкономиканың құрамдас бөлігі дәрілік құралдардың әр түрлі топтарының маркетингтік зерттеулерінің экономикалық аспектілері болып табылады.

Фармакоэкономиканың айрықша ерекшеліктеріне мыналар тиесілі:

– интегральды сипат (тұрғындарды дәрілік түрде қамтамасыз етудің үйлестіру мақсатымен білімдердің әр түрлі аймақтарындағы жетістіктерін тиімді түрде пайдалануға мүмкіндік береді);

– қослданбалы маңыз (фунциоланудың ерекшеліктері мен фармакоэкономикалық өзгешілігімен нақты аймақтың мәселелерін шешеді);

– халықтық – шаруашылықтық маңыз (денсаулық сақтау жүйесінің және науқастардың, қаржылық құралдарының шектеулі қорларын тиімді түрде қолдануға мүмкіндік береді);

– әлеуметтік маңыз (зеттеу насандарының ерекшеліктері: терапевтикалық әсермен, физикалық саулықпен және қоғамдағы әлеуметтік-психологиялық бейімділігін анықтайды).

Пәрменділік (efficacy) – бақыланатын жағдайлардағы (клиникалық рандомизацияланған зерттеулерде) емдеу әдістемесі немесе дәрілік құралдардың дәлелденген әрекеті.
Клиникалық тиімділік(effectiveness) – нақтылы клиникалық тәжірибе жағдайларындағы емдеудің дәрілік құралдары мен әдістемесінің әрекетін бағалау.
Қауіпсіздік (safety) – дәрілік құралды немесе емдеу әдістемесін қолдану негізіндегі әсерлердің жиілігі мен ауырлығы.
Комплайенс (comfliance) – науқастардың дәрілік құралдары немесе емдеу әдістерін қолданудың жазылған тәртіптерін сақтау дәрежесі.
Экономикалық тиімділік (benefil) – дәрілік құралдары немесе емдеу әдістемесін қолдану кезіндегі қорлардың шығындалуының тиімділігін бағалау.
Пайда (utility) –фармакотерапияның өмірдің сапасын бағалау негізінде анықталады.

4. **Иллюстрациялық материал:**презентация

5. **Әдебиет:**

Негізгі әдебиеттер

1. Сборник Законодательных и нормативно- правовых актов, регулирующих фармацевтическую деятельность в Республике Казахстан: сборник / сост. Б. К. Махатов [и др.]. - Шымкент : Жасұлан, 2017. - 380 с.40экз.
2. Қазақстан Республикасындағы фармацевтикалық қызметті реттейтін Заңнамалық және нормативтік -құқықтық актілер жинағы: жинақ / құраст. Б. Қ. Махатов [т/б.]. - Шымкент : Жасұлан, 2017. - 327 бет. с.150экз.
3. Шопабаева, А. Р. Фармакоэкономика: учебное пособие / А. Р. Шопабаева, Н. А. Чеботаренко, С. В. Хименко ; М-во здравоохранения и социального развития РК. - Караганда : АҚНҰР, 2016. - 146 с.55экз.
4. Арыстанов, Ж. М. Фармацевтическая информация : учеб. пособие / Ж. М. Арыстанов. - ; Рассмотрен и рек. к выпуску на засед. Учен. совета МУА. - Алматы : Эверо, 2015. - 252 с.60экз.
5. Фармакоэкономика : оқу құралы / А. Р. Шопабаева [ж/б.]. - Алматы : АҚНҰР, 2016. - 194 бет. с.80экз.
6. Шертаева, К. Д. Фармакоэкономика негіздері: оқулық / К. Д. Шертаева, Ж. К. Шимирова, О. В. Блинова ; ҚР әлеуметтік даму және денсаулық сақтау министірлігі. ОҚМФА. - Шымкент : ОҚМФА, 2015. - 136 бет с.80экз.
7. Шертаева, К. Д. Основы фармакоэкономики: учебник / К. Д. Шертаева, О. В. Блинова, Ж. К. Шимирова ; Министерство здравоохранения и социального развития РК. ЮКГФА. - Шымкент : ЮКГФА, 2015. - 143 с.50экз.
8. Шертаева , К. Д. Фармацевтикалық ақпарат: оқу құралы / К. Д. Шертаева, К. Ж. Мамытбаева, Ғ. Ж. Умурзахова ; ҚР Денсаулық сақтау министрлігі; ОҚМФА. - Шымкент : Жасұлан, 2013. - 72 бет. С.90экз.
9. Фармацевтикалық ақпарат" пәні бойынша дәріс кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация" = Тезисы лекций по дисциплине "Фармацевтическая информация". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРДСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Шымкент : Б. ж., 2013. - 35 бет. с.10экз.

Қосымша әдебиеттер :

1. "Фармакоэкономика негіздері" пәні бойынша дәріс кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация"= Тезисы лекций по дисциплине "Основы фармакоэкономики". Специальность:

5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРДСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Шымкент : Б. ж., 2013. - 44 бет. с.10экз.

Электрондық ресурстар

1. Шертаева, К. Д. Фармакоэкономика негіздері [Электронный ресурс] : оқулық / К. Д. Шертаева, Ж. К. Шимирова, О. В. Блинова ; ҚР әлеуметтік даму және денсаулық сақтау министрлігі. - Электрон. текстовые дан. - Шымкент : ОҚМФА,2015. - 1.36 Мб +эл. опт. диск (CD ROM). 1экз.
2. Шертаева, К. Д. Основы фармакоэкономики [Электронный ресурс] : учебник / К. Д. Шертаева, О. В. Блинова, Ж. К. Шимирова ; Министерство здравоохранения и социального развития РК. - Электрон. текстовые дан. - Шымкент : ОҚМФА, 2015. - 1.98 Мб +эл. опт. диск (CD ROM). 1экз.
3. Фармацевтикалық ақпарат" пәні бойынша дәрістер кешені. Мамандық: 5В110300- "Фармация" [Электронный ресурс] = Тезисы лекций по дисциплине"Фармацевтическая информация". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРДСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Электрон. текстовые дан. (96,0 Мб). - Шымкент : Б. ж., 2013. - 35 бет. эл. опт. диск (CD-ROM).1экз.
4. Фармакоэкономика негіздері" пәні бойынша дәріс кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация" [Электронный ресурс] = Тезисы лекций по дисциплине "Основы фармакоэкономики". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Электрон. текстовые дан. (262 Мб). - Шымкент : Б. ж., 2013. - 44 бет. эл. опт. диск (CD-ROM). 1экз.
5. УМКД размещен на образовательном портале ukma.kz
6. Электронная библиотека «Консультант студента». Ссылка для доступа: http://www.studmedlib.ru, ЛОГИН ibragim123, ПАРОЛЬ Libukma123
7. Сайт библиотечно-информационного центра академии lib.ukma.kz

6. Бақылау сұрақтары (кері байланысFeedback):

1. Фармакоэкономика нені зерттейді?
2. Денсаулық сақтау жүйесінде экономикалық бағалау дегеніміз не?
3. Фармакоэкономиканың мақсаты мен міндеттері қандай?
4. Қандай пәндер фармакоэкономикамен тығыз байланысты (интегирленген)?
5. Фармакоэкономиканың айырмашылық ерекшеліктері басқа білім салаларымен сіз атайсыз?
6. Фармакоэкономиканың дамуының алғы шарттары қандай?
7. Фармакоэкономикада дәрілік препаратты бағалауда немесе емдеу сұлбасын қауіпсіздік, терапевтикалық және экономикалық тиімділігі жағынан қандай параметрлер қолданылады.
8. Дәрілік құралдарды тиімді қолданудың мағынасы неде?

Дәріс№2.

1. **Тақырыбы:**Фармакоэпидемиологиялық зерттеулер.

2. **Мақсаты:** фармакоэпидемиологиялық зерттеулердің негізгі бағыттары туралы түсінік қалыптастыру

3. **Дәріс тезистері:**

Фармакоэкономикалық зерттеулерді (ФЗ) жүргізудің жобаны құрастырудан кейін бірінші сатысы болып ақпаратты жинақтау және талдау саналады. Осы мақсатты іске асыру үшін ғылыми-статистика және оның құрамы биостатистикамен ұсынылған құралдар қолданылады.

Биостатистика (Biostatistics) – медицинадағы, денсаулық сақтаудағы, эпидемиологиядағы ғылыми зерттеулердің статистикалық әдістердің жасалуымен және қолданылуымен байланысты ғылыми сала. Биостатистиканың негізгі түсініктерін білу алдында жүргізілген клиникалық және фармакоэкономикалық зерттеулердің нәтижелерін өз жұмыстарында қолдануында, бағалау мүмкіндік мақсатында маңызды.

Биостатистикадағы мақсатты популяция – жалпы жиынтық, ал оның ішінен зерттеуге алынған топ – іріктелген жиынтық немесе сұрып (іріктеп тексеру). **Пациенттер** – жалпы жиынтықтың элементтері немесе іріктеу элементтері. Іріктелген жиынтық негізінде алынған мәліметтер негізінде барлық мақсатты популяцияның (жалпы жиынтықтың) бағалауын жүргізеді. Жалпы жиынтықтан іріктеліп алынған сұрыптан мәліметтерді жинақтау жүргізіледі.

Біріншілік іріктелген мәліметтер сұрыптың әр элементімен қабылданған белгілердің ретсіз мәндер қатары болып табылады. Көрсетілген мәліметтер массивімен жұмыс жасау көп еңбекті болады. Зерттеушіні сұрыптың әр элементінің бөлек көрсетілген белгінің көрсетілген белгінің мәні көбінесе маңызды емес. Зерттеушінің алдына қойылған мақсаты жалпы сұрыптың бағалауын жүргізу болып табылады.

Мода – сұрыпта (немесе жалпы жиынтықта) жиі кездесетін белгінің мәні. №1 суретке ауру кезінде жұмысқа жарамсыздық күндердің орташа саны көрсетілген. Берілген сұрып бойынша 20 күндік мәні мода болып табылады.

Фармакоэкономикалық зерттеулерді жүргізу үшін қажетті дәрілік құралдардың тиімділігі мен қауіпсіздігі туралы ғылыми бөлімдердің негізгі көзі клиникалық зерттеу болып табылады.

Бірақ та оларды жүргізу шарттары нақтылы клиникалық тәжірибеден айтарлықтай ерекшеленеді, ал пациенттердің таңдауында – нақтылы пациенттерден ерекшеленеді. Рандомизацияланған клиникалық сынықтарда дәрілік құралдарды қолдану нақтылы көрсеткіш бойынша бағаланады, оған жол беретін аурулар мен дәрілік өзара әрекетті емдеудің ықпалы ескерілмейді, дұрысында, олар үшін «қосылу / шығарылу» өлшемі бойынша науқастарды таңдау қатаң түрде жүргізілуде, оған балалар, аяғы ауыр әйелдер мен қарт пациенттер қатыспайды.

Қосылған науқастардың (сирек түрде 1000-нан асады) салыстырмалы түрдегі аздаған санынан және емдеудің аздаған ұзақтылығынан да толық көлемде дәрілік құралдардың қауіпсіздігінің профилін бағалау мүмкін емес (сирек, әдеттегіден тыс, уақыт бойынша жағымсыз реакциялар). Бұдан басқа, бақылаудың шектеулі кезеңі (әдетте 1 жылдан кем емес) дәрілік заттарды қолданудың жекелеген экономикалық және әлеуметтік салдарынан зерттеу мен бағалауға мүмкіншілік бермейді. Медициналық технологияның тиімділігі мен қауіпсіздігі туралы жеткіліксіз мәлімет алу фармакоэпидемиологиялық зерттеулерді жүргізуге көмектеседі.

Фармакоэпидемиология – дәрілік заттардың фармакологиялық әсерлердің (қалаулы, қалаусыз, кері әсерлі) өте тиімді және қауіпсіз түрде рациональды қолдануына мүмкіндік бере

отырып, популяция деңгейі немесе адамдардың үлкен топтары деңгейіндегі нақтылы жағдайларда зерттелінуімен айналысатын ғылым.

Фармакоэпидемиологиялық зерттеулердің **мақсаты** – дәрілік заттардың терапевтикалық тиімділігін нақтылау мен оның фармацевтикалық нарық пен кең медициналық тәжірибедегі енгізілуінен кейінгі кері әсерлерін айқындау болып табылады.

Фармакоэпидемиологиялық зерттеулердің міндеттері:

– фармакотерапияның сипаттамасы, бақылануы және оның әсерлерінің болжамы;

– дәрілік терапияның сапасын бақылау;

– дәрілік заттардың бұрын белгісіз, жаңа әсерлерін айқындау (жағымды және жағымсыз);

– осы әсерлердің дәрілік заттарды қабылдаумен өзара байланысын анықтау;

– танымал және жаңа кері әсерлер мен популяцияның айқындалуының жиілігін – тәуекел дамуын бағалау;

– дәрілік препараттардың бірнеше терапевтикалық тәртіптерін бір мезгілде пайдалануды зерттеу;

– мүмкін боларлық жағымсыз реакцияның дамуын ескере отырып, дәрілік құралдарды пайдаланудың потенциалды құнын зерттеу.

Жекелеген популяцияларды емдеудің схемасын қолданудың тәуекелдік сенімділігі мен пайдасы туралы ақпарат ала отырып, фармакоэпидемиология ақпараттар негізінде **дәрілік заттардың терапевтикалық тиімділігінің бағасын** береді:

– популяциядағы нақтылы дәрілік препараттың экспозициясы туралы;

– препаратты қабылдау кезіндегі потенциалды түрде күтілетін нәтижелер туралы;

– күтпеген кері әсерлерді тіркеу туралы.

Фармакоэпидемиологиядағы байланыстың идентификациясы постмаркетингтің бақылаудың - препараты нарыққа жібергеннен кейін жинақталатын ақпаратты жинау мен талдау үдерісінің көмегімен жүргізіледі.

Постмаркетингтік бақылаудың әдістемесі мыналар болып табылады:

– Өздігінен болатын хабарламаларды жинау әдісі мен клиникалық зерттеулердің (бақылау) нәтижелерін ретроспективтік талдау;

– Ғылыми клиникалық зерттеулер (эксперимент) жүргізу әдісі.

Өздігінен болатын хабарламалар – бұл дәрілік заттардың медициналық түрде қолданылуы кезендегі кері әсерлік әрекеттерінің барлық түрлері туралы хабарлама. Өздігінен пайда болатын хабарламаларды жинау белгісіз кері әсерлер туралы ақпаратты екі тәсілмен жинауға мүмкіндік береді:

– Клиникалық жағдайларды ғылыми басылымдарды зерттеумен. Бұл әдістің кемшілігі - дәрігердің бос уақытының саны мен бас редактордың мақаланы басып шығаруға деген тілегі сияқты субъективтік факторларға байланыстылығы болып табылады.

– Дәрілік қауіпсіздік туралы ұлттық халықаралық комитет және басқа да ұйымдардың көмектерімен өздігінен пайда болатын хабарламалардың жүйелік жинақтауға.

Дәрілік заттардың әрекетінің кері әсерлік (жанама) реакцияларын бақылау Денсаулық сақтау Министрлігінің мемлекеттік фармакологиялық орталығының фармацевтикалық бақылауының бөлімімен іске асырылады.

Дәрілік заттардың әрекетінің жанама реакциялары түрлері туралы ақпарат фармацевтикалық бақылауының бөліміне дәрігерлерден, өндірушілерден немесе халықаралық ұйыммен өкілеттенген (Денсаулық сақтаудың бүкіләлемдік ұйымы, Еуропалық қауымдастық)

дәрілік препараттың тіркелінген куәлігін иеленушілерден, медициналық ақпараттық көздерінен немесе ғылыми басылымдардан, дәрілік құралдардың тұтынушылардың мүддесін білдіретін қоғамдық ұйымдардан келіп түседі.

Фармацевтикалық қадағалау бөлімі алынған ақпаратты жүйелейді, оны талдайды және ақпараттық хабарламалар, шолулар, экспресс-ақпаратты, дәрігерлерге арналған әдістемелік нұсқауларды, зерттеушілерге дәрілік препараттардың тіркеуші куәліктерін өндірушілерді, дәлелдейді, және де алынған ақпаратты қажетті іс-шаралар мен шешімдерді қабылдау үшін Денсаулық сақтау Министрлігіне бағыттайды.

Өздігіннен пайда болатын хабарламалар әдісінің кемшілігі – хабарламалардың төмен жиілігі – хабарламалардың ақпараттардың «хабарланбауы» жеткіліксіздігі мен дәлсіздігі болып табылады, және де препаратты қабылдау мен бақыланатын реакция арасындағы уақыттағы сәйкес келуден де пайда болатын жалған ассоциациялардан да болады.

Клиникалық зерттеулердің нәтижелерінің ретроспективтік талдауы келесі деңгейлерді өзіне қосады:

– нақтылы (берілген) популяцияның сипатын бейнелейтін, субъектілердің (науқастардың) репрезентативтік жиынтығын таңдау;

– дәрілік заттарды экспозициялаудан туындайтын құбылыстардың сәйкестік өлшемі;

– дәрілік заттарды экспозициялаудан туындайтын құбылыстардың констатациясы.

Ғылыми зерттеулерді (эксперимент) жүргізу әдісі – фармакоэпидемиологияда дәрілік заттардың әрекетін ретроспективтік (жағдай-бақылау) және проспективтік (Когорттық) бақылануын қолдануымен және науқастардың жалпы популяциясына деген қауіпсіздігінің орнықтырылған көрсеткіштерінің одан арғы экстрополяциясымен болатын клиникалық зерттеулерді ұйымдастыруды жөн санайды.

Когорттық зерттеулерге пациенттердің 10000-нан 50000-ға дейінгі адамдар саны кіреді. Зерттеулердің бұл түрі жаңа дозаланған режимдерін бағалау үшін, терапевтикалық тиімділікті басқа да препараттармен және препараттар класымен салыстыруға, жанама құбылыстарын профилін, қосылатын аурулардың кезіндегі препараттың әсеріне сай келеді. Когорттық зерттеулерді жүргізу кезінде екі топты (когорттар) қалыптастырады, олардың біреуінде ғана қатысушылар зерттелінетін әсерге ұшырайды (мысалы, дәрілік препараттың әрекетін зерттеу), келесі бақылау барысында екі когортта да зерттелетін ақырының тіркеледі.

Фармакоэпидемиологиялық зерттеулер кезінде фармакотерапияның қауіп-қатер болу мүмкіндігі туралы ескертетін белгіні байқау мүмкін болады. Фармакоэпидемиологияда белгі деп препарат туралы ақпараттық материалдарда жазылмаған және ол үшін тән болып келмейтін, дәрілік заттарды қабылдау туралы қандай да болсын құбылысты түсінеді. Бұл дәрілік препараттың жағымсыз немесе жаңа терапевтикалық әсері де болуы мүмкін.

Белгінің идентификациясын жүргізуге дәрілік заттардың жағымсыз әсерлері туралы өздігінен болатын хабарламалар көмектеседі, және де өзіндік казуистиктің немесе казуистиктің жиынтығының талдауы да жәрдемдеседі.

Фармакоэпидемиологиядағы **казуистика** деп әрбір жағдайлардың суреттелуін атайды (клиникалық нәтижелердің басылымға шығуы), яғни науқастың дәрігер бақылаған және суреттеген емге деген реакциясы. Бір дәрілік препарат бойынша казуистиканың жиынтығы препаратты қабылдау мен бақыланатын құбылыс арасындағы себеп – салдар байланысының қандай болсын түрінің болуын көрсетеді. Препаратқа деген ерекше жағдайында науқастың реакциясын препаратты қабылдаудан туындайтын бақыланатын құбылыстың байланыстылығын анықтайды. Әзірге байқалған және препараттың экспозициясы мен байқалған құбылыс (белгі)

арасындағы байланыс орнықпайынша, жағымсыз әсер туралы емес, яғни жағымсыз құбылыс туралы айтады.

Фармакоэпидемиологиялық зерттеулердің кезеңдері:

– І-кезең – дәрілік заттар мен бақылатын құбылыстар экспозициясының констатациясы;

– ІІ-кезең – белгінің идентификациясының болжамы мен болжамның өңделуі. Осыған байланысты «белгі - әсер» байланысының талдауы мен нақтылануы жүргізіледі және оның казуальдылығының казуистикалықпен немесе әсер констатациясы бар бақыланатын құбылыстардың кездейсоқ өзара байланыстарының қатар қойылуы арқылы анықталуы жүргізіледі;

– ІІІ және ІV-кезеңдер – дәрілік препаратты қабылдау мен бақыланатын құбылыс арасындағы байланысты талдау.

4. Иллюстрациялық материал:презентация

5. Әдебиет:

Негізгі әдебиеттер

1.Сборник Законодательных и нормативно- правовых актов, регулирующих фармацевтическую деятельность в Республике Казахстан: сборник / сост. Б. К. Махатов [и др.]. - Шымкент : Жасұлан, 2017. - 380 с.40экз.
2.Қазақстан Республикасындағы фармацевтикалық қызметті реттейтін Заңнамалық және нормативтік -құқықтық актілер жинағы: жинақ / құраст. Б. Қ. Махатов [т/б.]. - Шымкент : Жасұлан, 2017. - 327 бет. с.150экз.
3.Шопабаева, А. Р. Фармакоэкономика: учебное пособие / А. Р. Шопабаева, Н. А. Чеботаренко, С. В. Хименко ; М-во здравоохранения и социального развития РК. - Караганда : АҚНҰР, 2016. - 146 с.55экз.
4.Арыстанов, Ж. М. Фармацевтическая информация : учеб. пособие / Ж. М. Арыстанов. - ; Рассмотрен и рек. к выпуску на засед. Учен. совета МУА. - Алматы : Эверо, 2015. - 252 с.60экз.
5.Фармакоэкономика : оқу құралы / А. Р. Шопабаева [ж/б.]. - Алматы : АҚНҰР, 2016. - 194 бет. с.80экз.
6.Шертаева, К. Д. Фармакоэкономика негіздері: оқулық / К. Д. Шертаева, Ж. К. Шимирова, О. В. Блинова ; ҚР әлеуметтік даму және денсаулық сақтау министірлігі. ОҚМФА. - Шымкент : ОҚМФА, 2015. - 136 бет с.80экз.
7.Шертаева, К. Д. Основы фармакоэкономики: учебник / К. Д. Шертаева, О. В. Блинова, Ж. К. Шимирова ; Министерство здравоохранения и социального развития РК. ЮКГФА. - Шымкент : ЮКГФА, 2015. - 143 с.50экз.
8.Шертаева , К. Д. Фармацевтикалық ақпарат: оқу құралы / К. Д. Шертаева, К. Ж. Мамытбаева, Ғ. Ж. Умурзахова ; ҚР Денсаулық сақтау министрлігі; ОҚМФА. - Шымкент : Жасұлан, 2013. - 72 бет. С.90экз.
9.Фармацевтикалық ақпарат" пәні бойынша дәріс кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация" = Тезисы лекций по дисциплине "Фармацевтическая информация". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРДСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Шымкент : Б. ж., 2013. - 35 бет. с.10экз.

Қосымша әдебиеттер :

"Фармакоэкономика негіздері" пәні бойынша дәріс кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация"= Тезисы лекций по дисциплине "Основы фармакоэкономики". Специальность: 5В110300-

"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРДСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Шымкент : Б. ж., 2013. - 44 бет. с.10экз.

Электрондық ресурстар

1. Шертаева, К. Д. Фармакоэкономика негіздері [Электронный ресурс] : оқулық / К. Д. Шертаева, Ж. К. Шимирова, О. В. Блинова ; ҚР әлеуметтік даму және денсаулық сақтау министрлігі. - Электрон. текстовые дан. - Шымкент : ОҚМФА,2015. - 1.36 Мб +эл. опт. диск (CD ROM). 1экз.
2. Шертаева, К. Д. Основы фармакоэкономики [Электронный ресурс] : учебник / К. Д. Шертаева, О. В. Блинова, Ж. К. Шимирова ; Министерство здравоохранения и социального развития РК. - Электрон. текстовые дан. - Шымкент : ОҚМФА, 2015. - 1.98 Мб +эл. опт. диск (CD ROM). 1экз.
3.Фармацевтикалық ақпарат" пәні бойынша дәрістер кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация" [Электронный ресурс] = Тезисы лекций по дисциплине"Фармацевтическая информация". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРДСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Электрон. текстовые дан. (96,0 Мб). - Шымкент : Б. ж., 2013. - 35 бет. эл. опт. диск (CD-ROM).1экз.
4.Фармакоэкономика негіздері" пәні бойынша дәріс кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация" [Электронный ресурс] = Тезисы лекций по дисциплине "Основы фармакоэкономики". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Электрон. текстовые дан. (262 Мб). - Шымкент : Б. ж., 2013. - 44 бет. эл. опт. диск (CD-ROM). 1экз.
5.УМКД размещен на образовательном портале ukma.kz
6.Электронная библиотека «Консультант студента». Ссылка для доступа: http://www.studmedlib.ru, ЛОГИН ibragim123, ПАРОЛЬ Libukma123
7.Сайт библиотечно-информационного центра академии lib.ukma.kz

6. **Бақылау сұрақтары** (кері байланыс Feedback):

1. Фармакоэпидемиологияны ғылым ретінде қалай түсінесіз?
2. Дәрілік заттардың терапевтикалық тиімділігін бағалаудың бағалау сатылары, олардың сипаттамасы қандай?
3. Фармакоэпидемиологияда ғылыми зерттеулерді (экспериментті) жүргізудің қандай әдістері бар?
4. Когортты зерттеулер дегеніміз не?

Дәріс№3

1. **Тақырыбы:** Фармацевтикалық көмек көрсетудің экономикалық бағалануы.

2. Мақсаты: білім алушылардыфармацевтикалық көмектің экономикалық бағасымен таныстыру және шығындарды анықтау және есептеу бойынша жүйелі білім қалыптастыру.

3. Дәріс тезистері:
Бүгінгі таңда денсаулық сақтаудың даму концепциясы, оптимальды жолмен емделушінің қажеттіліктеріне қол жеткізуге бағытталған денсаулық сақтау басқармасымен үйлесетін, медициналық көмек сапасын басқару жүйесін құруды болжайды. Денсаулық сақтаудағы қызмет көрсету мен өнімнің талап етілген сапа деңгейін қамтамасыз ету денсаулық сақтау жүйесінің барлық деңгейінде жүзеге асуы тиіс, қорларды пайдалану оптимизациясы бойынша өзара байланысты ұйымдарға жаңа технологияларды енгізу, алынған нәтижелерді мониторингтеу.
Стандарттар – денсаулық сақтау сапасының көрсеткіш этолондары болып есептеледі. Стандарттар анықтайды:

– тегін медициналық көмектің мемлекеттік кепілдемесінің негізін құрайтын, міндетті талаптар арқылы сапамен қамтамасыз етудің минимальді деңгейін;

– тиімділігі ғылыми тұрғыдан дәлелденген көмектің түрі мен көлемін, нәтижелілігі ғылыми дәлелденген қызмет көрсету мен жұмыстар, нақты технологиялар тізімін;

– қосымша ғылыми негізделген нұсқаулықтарды қалыптастыру арқылы сапа деңгейін ары қарай арттыру бағытын.

Денсаулық сақтаудағы стандарттау – денсаулық сақтауда қолданылатын қызмет көрсету, жұмыстар, технологиялар, өнімдер, шарттар, ережелер, нормалар, қалыптасқан талаптар мен өңдеу арқылы денсаулық сақтауда реттеудің оптимальды деңгейіне қол жеткізуге бағытталған қызмет.

Стандарттау нысандары:

– Денсаулық сақтау жүйесін қорлармен қамтамасыз етуі (ақпаратты, қаржылық, кадрлы қорларына талаптар).

– Үрдістер (емдеу – диагностикалық, сауықтыру, реабилитациялық, ұйымдастырушылық, өндірістік технологиялар).

– Тиімділік (аурудың нәтижесі, әлеуметтік-экономикалық көрсеткіштер).

Стандарттау нысандарына талаптар, дәлелдерге негізделген медицина қағидаларына негізделеді.
Дәлелдімедицина – бір жағынан - ғылыми ақпарат көлемінің көбеюі, клиникалық тәжірибеге жаңа дәрілік заттардың көптен енгізуі, екінші жағынан - денсаулық сақтау шығынының өсуімен байланысты, бюджеттік қаражаттың жетіспеушілігінен шыққан, дәрілік заттарды қолданудың рациональды жолдарын іздеу нәтижесінен пайда болды.
Дәлелді медицина – ғылыми ақпаратты сараптау, жалпылау, талдау, жинау технологиясы жаңа бағыт немесе әдістеме. Бұл нақты науқасты емдеу үшін клиникалық зерттеудің дұрыс нәтижесін сапалы, нақты және адал ниетпен пайдалану.
Емдеудің қауіпсіздігі мен нәтижелілігінің дәлелі – рандоминизирленген клиникалық зерттеу нәтижелері. Жалпы ауруларды емдеу стандартизациясында нәтижелілігі мен қауіпсіздігі дәлелденген тәсілдер ғана, қолданылады.
Нақты технологияларды пайдалану туралы шешім қабылдаудың маңызды құрамы – фармакоэкономикалық талдау.

Стандарттаудың теориялық негіздері:
1. Негіз болатын жүйе құрушы құжаттарды құру.
2. Қорларға, процедураларға, технология мен нәтижеге нақты талаптарды жасау.
3. Ұйымдастыру – техникалық іс-шаралар.

Медициналық көмектің стандарттауын жүргізу үшін қажет:

– Денсаулық сақтаудың қайта ұйымдастыруын қамтамасыз ететін құқықтық негізін өңдеу.

– Қажетті медициналық стандарттарды өңдеу, дайындау мен енгізу үшін фармакоэкономика мамандары, клиникалық фармакологтар, фармацевтер, тәжірибелі – дәрігерлер, дәрігер – мамандар, сарапшылар, әр түрлі деңгейдегі комитеттер мен комиссияларды ұйымдастыру.

– Өмір сүруге қажетті және маңызды дәрілік заттар тізімін өңдеу.

– Аймақтық формуляр мен медициналық мекемелер формулярын жасау.

– Емдеу стандарттарын жасау.

– Берілген аймақта ЕСМ шарттарына емдеу стандартарын бейімдеу жолымен науқастарды жүргізу протоколын өңдеу.

Өмірлік қажетті және маңызды дәрілік заттардың тізімін өңдеу науқастарды дәрімен қамтамасыз етуді оптимизациялаудың бір жолы болып саналады. Оған келесіде қолданылатын, дәрілік заттар кіреді:

– өмірге қауіпті аурулар мен синдромдарда (егер дәрілік затты қолданбаса ауру ары қарай өршиді, асқынулар пайда болады немесе науқас қайтыс болады).

– әлеуметтік – маңызды ауруларды арнайы емдеу үшін.

Емдеу стандарттары – шығынды аз қажет ететін дәрілермен, максимальды емдеу нәтижесін алу үшін денсаулық сақтау министрлігі мен білікті мамандар өңдеген, кеңінен таралған аурулар мен синдромдарды емдеу кестесі мен қажетті және жеткілікті емдеу-диагностикалық процедуралары.
Емдеу стандарттарын мемлекет қаражаттандырған (бюджеттік немесе міндетті) жағдайда, «жоғарыдан» құжатпен шектелген болады, ал ақылы емдеу кезінде – әдістемелік-нұсқаулық сипатқа ие.

Науқастарды жүргізу хаттамасы – емдеу стандарттарының нақты шарттарға бейімделген және толық нұсқалары.

Қалыпты жағдайда стандарт пен хаттама бір-біріне сәйкес болу қажет. Бірақ, тәжірибеде бұны жүзеге асыру өте қиын, өйткені елдің әр түрлі аумағында емдеу мекемелерінің материалды-техникалық және қаражатты базасының арасында айырмашылығы өте көп. Бұл сәйкестік үшін, бір-біріне ұқсас емдеу-сауықтыру мекемелердің негізгі материалды-техникалық және қаражат деңгейін қамтамасыз ету, немесе стандарт талаптарын сапалы түрде төмендету. Біріншісі де, екіншісі де жүзеге асуы өте төмен.

Формулярлық жүйе – берілген қорларды қолдану мен медициналық көмектің жоғары сапасын нақты шарттарда қамтамасыз ету мақсатымен дәрілік заттарды қолдану мен жабдықтау тәсілдері, ұйымдастыруы мен экономикалық нәтижелі, яғни, тиімді қолдануды қамтамасыз ететін денсаулық сақтаудағы басқару тәсілдер жиынтығы.

Формулярлық жүйені енгізу келесі мәселелерді шешуге бағытталған:

– елдің фармацевтикалық нарығында бар дәрілік заттардан экономикалық негізделген, қауіпсіз және нәтижелі дәрі-дәрмектерді таңдау;
дәрілік заттар туралы объективті ақпаратты тарату мен өңдеу;

– фармацевтикалық және медициналық қызметкерлер құрамы үшін дәрілік заттарды тиімді пайдалану аймағында оқыту бағдарламаларын енгізу;

дәрілік заттарды пайдалану дұрыстығының мониторингі;

– фармакотерапия қателіктерін пайдалану мен алдын-алу бойынша шаралар қабылдау.

Формулярлық жүйе – формулярды, формулярлық анықтаманы өңдеу, емдеу стандарттарын енгізу мен дәрі-дәрмектерді пайдалану бағдарламасын болжайды.

Формуляр (формулярлық тізім) – белгілі әкімшілік аймақта немесе емдеу мекемесінде күнделікті қолдануға рұқсат берілген дәрілік заттардың шектелген тізімі.

Формулярды ауру түрін (әрбір назологияны жеке-жеке), әрбір ауруды емдеу курсының құны мен пайдалану деңгейін мұқият талдау арқылы құрайды. Формулярда қымбат емес, бірақ нәтижелі және жоғары сапалы дәрілік заттарды пайдалану қарастырылған. Бағасы қымбат дәрі қымбат емес дәрінің жеткіліксіз терапиялық нәтиже бермегенде қосылады.

Дәрілік заттарды формулярға қосу талаптары:

– берілген дәрілік препараттың негізделген қажеттілігі бар;

– барлық топ ішінде фармакологиялық нәтижесі жоғарырақ болса;

– көндігуі жоғары, қауіпсіздіктің деңгейі жоғары, дәрілік затты зерттеу нәтижесі көлемінің жеткіліктілігі;

– отандық және шетелдік өндірушілерден заттарды сатып алудың қолжетімділігі;

– сапасы қанағаттанарлық;

– «шығын – тиімділігінің» оптимальды сәйкестігі;

медициналық мекемелерде дәрілік заттардың қолдану тәжірибесі.

Формулярлық тізімге дәрілік заттарды таңдағанда есепке алынады:

– денсаулық сақтау Министрлігінің бұйрығы мен үкімет қаулысы бекіткен, өмірлік қажетті және маңызды дәрілік заттар Тізімінде болуы;

– АВС – және VEN – талдауының нәтижесі;

– емдеу стандарттарында сәйкес дәрілік заттың болуы.

– <u>АВС – талдау</u>. АВС – талдау жасағанда дәрілік заттарды, жылдық тұтынуға сәйкес 3 топқа үйлестіреді:

– А тобы – сатып алуға арналған бюджеттік қаражаттың 70%-80% шығындайтын, 10-20% дәрі-дәрмектер.

– В тобы - дәрілік заттарды пайдаланудың орташа деңгейі (30-40% қаражаттану көлемі);

С тобы – пайдалануы өте төмен, бюджеттік қаражаттың 25% шығындайтын дәрілік заттар.

VEN – талдау. VEN – талдау, тиесілі болуына сәйкес дәрілік заттарды 3 топқа үйлестіру жолымен жүргізіледі:

– V (vital) – өмірлік қажетті (өмірін сақтауға арналған дәрілік заттар).

– E (essential) – қажетті (емдеу-диагностикалау үрдісінде қолданылатын, тиімділігі жоғары дәрілік заттар).

– N (non-essential) – қосалқы (дәрілік заттардың емдеу тиімділігі күмәнді немесе қымбат тұратын және симптоматикалық емдеу үшін қолданылатын дәрілік заттар, немесе адам өміріне қауіпті емес ауараларды емдеуде қолданылатын дәрілік заттар).

Формулярлық жүйені енгізу әлеуметтік, клиникалық және экономикалық сипаттағы мәселелерді шешеді. Мұқият таңдалған дәрілік заттардың шектелген санын сатып алу, бюджеттік қаражатты үнемдеп пайдаланып, тендер өткізіп, тұрақты жабдықтаушыдан жеңілдіктер алуға мүмкіндік береді. Дәрілік заттардың аз көлемі, сақтау мен тасымалдауға кететін шығынды үнемдеуге алып келеді.

Дәрілік заттардың белгілі жиынтығын пайдаланатын дәрігерлер, олардың фармакологиялық қасиеттерін жақсы біле отырып, сонымен қатар жұмыс жасауда тәжірибе жинайды. Дәрігерлер қателіктері мен дәрілік емдеудің асқынулары азаюынан, емдеу сапасы жогарылап, науқастар арасында өлім азаяды. Науқасты стационарға жатқызу уақыты азаюы есебінен аурахана бюджетінде қосымша үнемдеу пайда болады.

4. Иллюстрациялық материал:презентация

5. Әдебиет:

Негізгі әдебиеттер

1.Сборник Законодательных и нормативно- правовых актов, регулирующих фармацевтическую деятельность в Республике Казахстан: сборник / сост. Б. К. Махатов [и др.]. - Шымкент : Жасұлан, 2017. - 380 с.40экз.
2.Қазақстан Республикасындағы фармацевтикалық қызметті реттейтін Заңнамалық және нормативтік -құқықтық актілер жинағы: жинақ / құраст. Б. Қ. Махатов [т/б.]. - Шымкент : Жасұлан, 2017. - 327 бет. с.150экз.
3.Шопабаева, А. Р. Фармакоэкономика: учебное пособие / А. Р. Шопабаева, Н. А. Чеботаренко, С. В. Хименко ; М-во здравоохранения и социального развития РК. - Караганда : АҚНҰР, 2016. - 146 с.55экз.
4.Арыстанов, Ж. М. Фармацевтическая информация : учеб. пособие / Ж. М. Арыстанов. - ; Рассмотрен и рек. к выпуску на засед. Учен. совета МУА. - Алматы : Эверо, 2015. - 252 с.60экз.
5.Фармакоэкономика : оқу құралы / А. Р. Шопабаева [ж/б.]. - Алматы : АҚНҰР, 2016. - 194 бет. с.80экз.
6.Шертаева, К. Д. Фармакоэкономика негіздері: оқулық / К. Д. Шертаева, Ж. К. Шимирова, О. В. Блинова ; ҚР әлеуметтік даму және денсаулық сақтау министірлігі. ОҚМФА. - Шымкент : ОҚМФА, 2015. - 136 бет с.80экз.
7.Шертаева, К. Д. Основы фармакоэкономики: учебник / К. Д. Шертаева, О. В. Блинова, Ж. К. Шимирова ; Министерство здравоохранения и социального развития РК. ЮКГФА. - Шымкент : ЮКГФА, 2015. - 143 с.50экз.
8.Шертаева , К. Д. Фармацевтикалық ақпарат: оқу құралы / К. Д. Шертаева, К. Ж. Мамытбаева, Ғ. Ж. Умурзахова ; ҚР Денсаулық сақтау министрлігі; ОҚМФА. - Шымкент : Жасұлан, 2013. - 72 бет. С.90экз.
9.Фармацевтикалық ақпарат" пәні бойынша дәріс кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация" = Тезисы лекций по дисциплине "Фармацевтическая информация". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРДСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Шымкент : Б. ж., 2013. - 35 бет. с.10экз.

Қосымша әдебиеттер:

"Фармакоэкономика негіздері" пәні бойынша дәріс кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация"= Тезисы лекций по дисциплине "Основы фармакоэкономики". Специальность: 5В110300-"Фармация": лекциялар тезисі / ҚРДСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Шымкент : Б. ж., 2013. - 44 бет. с.10экз.

Электрондық ресурстар

1. Шертаева, К. Д. Фармакоэкономика негіздері [Электронный ресурс] : оқулық / К. Д. Шертаева, Ж. К. Шимирова, О. В. Блинова ; ҚР әлеуметтік даму және денсаулық сақтау министрлігі. - Электрон. текстовые дан. - Шымкент : ОҚМФА,2015. - 1.36 Мб +эл. опт. диск (CD ROM). 1экз.

2. Шертаева, К. Д. Основы фармакоэкономики [Электронный ресурс] : учебник / К. Д. Шертаева, О. В. Блинова, Ж. К. Шимирова ; Министерство здравоохранения и социального развития РК. - Электрон. текстовые дан. - Шымкент : ОҚМФА, 2015. - 1.98 Мб +эл. опт. диск (CD ROM). 1экз.
3.Фармацевтикалық ақпарат" пәні бойынша дәрістер кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация" [Электронный ресурс] = Тезисы лекций по дисциплине"Фармацевтическая информация". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРДСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Электрон. текстовые дан. (96,0 Мб). - Шымкент : Б. ж., 2013. - 35 бет. эл. опт. диск (CD-ROM).1экз.
4.Фармакоэкономика негіздері" пәні бойынша дәріс кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация" [Электронный ресурс] = Тезисы лекций по дисциплине "Основы фармакоэкономики". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация
5.УМКД размещен на образовательном портале ukma.kz
6.Электронная библиотека «Консультант студента». Ссылка для доступа: http://www.studmedlib.ru, ЛОГИН ibragim123, ПАРОЛЬ Libukma123
7.Сайт библиотечно-информационного центра академии lib.ukma.kz

6. Бақылау сұрақтары (кері байланысFeedback) :
1. Денсаулық сақтау жүйесіндегі экономикалық бағалау дегеніміз не?
2. Дәрі-дәрмектерді бағалаудың негізгі параметрлері қандай?
3. Фармакоэкономикалық талдау дегеніміз не?
4. Фармакоэкономикада ескерілетін тікелей және жанама шығындарға қандай шығындар жатады?
5. Фармакоэкономикалық бағалау процесінде шығындарды есептеудің негізгі кезеңдері қандай?
6. Қазіргі уақытта толық экономикалық бағалау үшін талдаудың қандай түрлері қолданылады?

Дәріс№ 4

1. Тақырыбы: Фармакоэкономикалық талдау және оның әдістері.

2. Мақсаты: білім алушыларды фармакоэкономикалық талдау және оның әдістерімен таныстыру.

3. Дәріс тезистері:
Фармакоэкономикалық талдау негізінде денсаулық сақтау жүйесі және жалпы қоғамның, жеке адам артықшылықтарын анықтау альтернативті медициналық технологиялардың, фармацевтикалық қызметтің, қаржылық шығындардың, клиникалық нәтижелердің салыстырылуы, үлестірілуі және зерттеулері жатады. Фармакоэкономикалық талдаудың салыстыру жоспарында (Донабедиан триадасы) қаржылық қорларды, медициналық технологияларды және терапия нәтижелерін зерттейді. Фармакоэкономикалық талдауға медициналық технологиялардың тиімділігін қарапайым дәрілік заттардың енгізілуі фармакоэкономиканы экономикалық бағалаудан ажыратады, себебі ол денсаулық сақтау саласына қажетті нәтижелерді ескереді.

Фармакоэкономикалық талдауды жүргізгенде Халықаралық фармакоэкономикалық зерттеулер қауымының ұсыныстарына сай келесі әдістемені қолдану қажет:

1. Мәселені анықтау;
2. Зерттеу болашағын белгілеу;
3. Альтернативті медициналық технологияларды, бастапқы және соңғы нәтижелерді анықтау;
4. Фармакоэкономикалық талдау әдісін таңдау;
5. Әр альтернативті технологияларда қолданылған қорларды бағалау;
6. Талдауға қажетті қорларды сәйкестендіру;
7. Жағдайдың болу ықтималдығы белгілеу;
8. Шешім ағашын құруда үлгілеу әдісін қолдану;
9. Талдаудың сезімталдығын жүргізу;
10. Алынған нәтижелерді ұсыну.

Фармакоэкономикалық талдау альтернативті технологиялардың шығындары мен нәтижелерін бағалауға жасалған кез келген зерттеулерді енгізеді. Бірақ, экономикалық бағалау шектеулі қорларды тиімді таратудың механизмі болу үшін емдеудің жаңа бағдарламасының құны мен нәтижесін басқа да альтернативті бағдарламалармен салыстыру қажет. Сондықтан қазіргі таңда тәжірибеде фармакоэкономикалық талдаудың келесі әдістері қолданылады:

- «шығындарды минимилизациялау» талдауы-cost minimization analysis (CMA);
- «шығын-тиімділік» талдау-cost-effectiveness analysis (CEA);
- «шығын-пайда (утилитарлық)» -cost-benefit analysis (CBA).

Фармакоэкономикалық талдаудың әдістері

Әдіс	Құнды өлшеу бірліктері	Терапия тиімділігін өлшеу бірліктері
Шығындарды минимализациялау (CMA)	Ақшалай	Тиімділік зерттелінбейді салыстыру топтарында эквиваленттілікпен анықталады
Шығындар –тиімділік (CEA)	Ақшалай	Биологиялық көрсеткіштер (физикалық бірліктерде) және клиникалық тиімділік (нақты көрсеткіштерде): – ұзартылған өмір жылдары; – еңбекке жарамсыздық күндер сандарын азайту; – ммоль/л-қанда глюкозаның құрамы; – мм.рт.ст.-қан қысымының көрсеткіші.
Шығындар – утилитарлық (CUA)	Ақшалай	Сапалы өмір жылдарын ұзарту
Шығын –пайда (CBA)	Ақшалай	Ақшалай

Фармакотерапияның экономикалық тиімділігін бағалауда қажет:

– ауру құнын талдау – cost of illness (COI), бұл әдіс жоғарыда келтірілген әдістердің негізі болып табылады;

– сезімталдықты талдау – sensivity analysis-алынған нәтижелердің тұрақтылығын бағалауға қажет.

«Аурудың жалпы құнын» талдау (COI). Аурудың жалпы құнын талдау нақты ауруды анықтау және емдеу негізіндегі емдеу мекемесінің шығынына (тура медициналық, медициналық емес және қосымша) негізделеді.

Әдістің ерекшелігі: аурудың құнын анықтағанда жүргізіліп жатқан емдеудің нәтижелері ескерілмейді.

Әдістің кемшілігі:

– альтернативті медициналық технологияларды бағалау кезінде қолданбайды;

– ұсынылған медициналық көмектің сапасын басқару үшін жағдай жасамайды.

Бірақ бұл әдіс аймақта денсаулық қорғауда шығынды анықтауға өте маңызды. (егер статистикалық және эпидемиологиялық мәліметтер болса), қор көлемін, қаржыландырудың басты негізгі бағыттарын, шығынды азайту жолдарын анықтауға да маңызы зор. Аурудың құнын есептеу барысында бір жылда бір науқасқа кеткен шығынын анықтайды, оны барлық науқастар жиынтығына экстраполяциялайды, нәтижесінде мемлекетте белгілі бір ауруды емдеу үшін қанша шығын шығатыны туралы мәлімет алынады.

Ауру құнының көрсеткіші (COI) мына формуламен есептеледі:

COI=DC+IC

мұнда:

- ОС-тікелей шығын;
- ІС-тікелей емес, жанама шығын.

Шығынды минимализациялау талдауы – бұл фармакоэкономикалық талдаудың түрі, ол препарат немесе емдеу әдісін ең аз мөлшерде шығын шығарып таңдаумен байланысты және бірдей терапиялық тиімділігі болатын дәрі препараттарын немесе альтернативті (ұқсас) емдеу әдістерінің құнын салыстырып ақшалай бағалауды шамалайды.

Талдаудың мақсаты – ақшалай қаражатты үнемдеуге мүмкіндік беретін арзан емдеу әдісі мен препараттың артықшылығын растау.

Талдаудың кезеңдері:

- Есептеуге енгізу қажеттілігі бар шығындарды анықтау;
- І сатыда анықталған шығындар есебімен альтернативті схемамен емдеудің құнын есептеу;
- Дисконттау.

Әдістің артықшылығы: есептеу қарапайымдылығы және жүргізілген емдеудің нәтижелерін ақшалай сипатта бағалау қажеттілігінің жоқтығы.

Қолдану аясы: егер бірдей терапиялық әдістерді немесе дәрілік препараттарды қолдану кезінде шыққан шығынды салыстыру үшін. Тәжірибеде талдау, шығынды минимализациялау тек құжат жүзінде фармакоэпидемиологиялық зерттеулермен бірдей терапиялық тиімділігі салыстырып отырған медициналық технологияның дәлелденсе ғана содан кейін генерикалық препараттарды фармакоэкономикалық зерттеу кезінде негізінен қолданады.

Әдістің кемшілігі:

- медициналық технологияны қолданудың нәтижесін ескермейді, алдын ала оларды теңдей санайды.
- тәжірибе аз қолданылады, ол медициналық технологияны не тек бағасымен ажыратылатын клиникалық тиімділігі бірдей препараттарды таңдауға қиыншылық туғызады.

«Шығын-тиімділік» талдауы (CEA).

«Шығын-тиімділік» талдау фармакоэкономикалық зерттеулерде жиі қолданылатын әдіс, ол емдеу шараларының құнын да, тиімділігін де салыстыруға мүмкіндік береді. Бұл әдіс тиімділіктің бағалық құнын жүргізуге мүмкіндік береді, нақты айтқанда фармакотерапияның экономикалық эффективтілігін (тиімділігін) бағалайды, яғни қосымша амалдарды пайдалану арқылы қосымша басымдылыққа жету нәтижесінде, белгілі бір ауруды емдеуде арзан жолдары емес, ал тиімділігі мен құнының ең оптималдысы (ең тиімді) анықталады.

CEA әдістің мақсаты: қосымша басымдылықты алу мақсатында жұмсағанын қосымша ақшалай қаражатты анықтау (мысалы, аман сақталынған өмірдің қосымша жылдарының құны).

CEA әдістің жүргізу кезеңдері:

- Бір пациентке жұмсалатын орташа немесе шектелген шығынның мөлшерін анықтау мақсатында медициналық араласудың нәтижесін клиникалық талдау жасау. Мұндай талдау көбінесе математикалық үлгілеу «Шешімдер ағашы» әдісі негізінде жасалады.
- Пациентті емдеудің кез келген қарастырылған нұсқасы бойынша жұмсалған шығынның тиімділік коэффициенттерін салыстыру және есептеу.

CEA талдауын жүргізу ерекшелігі:

- Талдауды жүргізудегі міндетті талап тиімділікті өлшеудің бірдей бірліктерінің болуы. Сондықтан терапияның тиімділік бірлігін дұрыс таңдау маңызды болып табылады. Дәрінің тиімділігінің критериі ретінде пайдалануы мүмкін:

– Тікелей клиникалық эффектілер (физиологиялық және биологиялық-химиялық параметрлердің дәрілердің әсерінен өзгеруі, дұрысталуы)

– Физикалық көрсеткіштері-артериялық қысым деңгейінің өзгеруі, Т0, гемоглобин деңгейінің көтерілуі т.б.

– Табиғи- көрсеткіштері – аурудың симптомдары мен синдромдарын тоқтату, балл бойынша өмір сапасы, өмірінің ұзартылуы т.б.

– Жанама түрдегі клиникалық эффектілер (асқыну жиілігінің төмендеуі, қайтадан емханаларға түсудің санының азаюы т.б.).

– Дәрілер қолданылған топта денсаулық көрсеткішінің өзгеруі (өлім, өмір сақталуы, өмірдің ұзаруы, мүгедектік, өмір ұзақтығын мүгедексіздіксіз жалғастыру т.б.).

– Денсаулықты қамтамасыз ететін өмір сапасын өзгерту. 3-4 топтық критерилерді қолданып дәрілік препараттардың тиімділігін бағалау өте басымдырақ болып табылады, ал егер мұндай мәліметтер жоқ болса, онда 1-2 топтың критерилерін қолдануға болады.

– Клиникалық мәліметтердің ақиқаттық деңгейі маңызды болып табылады, басқаша айтқанда клиникалық тиімділікті салыстыру нәтижесі бойынша ақпарат алу жолдары және алынған нәтижелерді пайдаланудың жаңа жағдайына экстраполяция жасау мүмкіндігі.

СЕА әдісінің артықшылықтары:

– Пайдаланған терапияның құны мен тиімділігі жағынан қаншалықты қажеттілігін бағалауға мүмкіндік береді;

– Әдістің нәтижелері денсаулық жүйесінің қаражатын тиімді шығындауға байланысты шешім қабылдауға көмектеседі, қабылданған шешімді дәлелдеуге және обьективтілігін нақтылауға мүмкіндік береді;

– Жасалған емнің тиімділігін арттыру бірлігіне жұмсалатын ақшалай шығынды бағалауға мүмкіндік туады;

– Терапияны ақшалай сипатта бағалаудың қажеттілігі жоқтығы.

СЕА әдісінің кемшіліктері:

– Араласуда әртүрлі альтернативті нәтижелермен салыстыруға мүмкіндік бермейді;

– Тиімділігі бірдей бірлікте берілген ғана сол араласуларды салыстыруға мүмкіндік береді;

– Сапа немесе қалау санатында терапияның ақырының бағалылығын қарастырмайды;

– Тиімді бағдарламаны этиімді еместен бөлу үшін құн-тиімділік тұрғысынан, шешім қабылдайтын сарапшы ең алдымен нақты нәтижеге жету үшін мекеменің төлейтін төлемінің максимуммен анықтау қажет.

«Шығын-пайдалылық (утилитарлық)» талдауы (CUA). Өмір сапасы утилитарлықтың көрсеткіші ретінде. QALY көрсеткішін есептеу

Қазіргі таңда дәрігерлер өмірдің ұзақтығын ұлғайтумен қатар, оның сапасының жақсаруы туралы жағдай жасау керек. Өмір сапасын зерттеулері пациенттің өміріне аурудың үрдісі және сырқаттың әсер ету сипаты туралы клиникалық мәліметтерді толықтырады және тәуелсіз болжамдық фактор болып есептеледі. Өмір сапасын бағалау созылмалы сырқаттарды емдеуде денсаулық жағдайының динамикасын және бұзылуы туралы обьективті мәліметтер алуға мүмкіндік береді.

Өмір сапасы – қоғамға пайда әкелуде және өзінің қажеттілігін, қалауын қанағаттандыру үшін қоғам ұсынатын адамның рухани, психологиялық, физикалық жағдайын сипаттайтын көрсеткіш.

CUA әдісінің артықшылықтары:

– Бірнеше араласудың нәтижелерін таңдауда пациенттің қалауын есепке алады.

– Экономикалық бағалауда нәтиженің саны мен сапасын үйлестіреді.

CUA әдісінің кемшіліктері:

– Көрсетілген талдау түрі күрделірек және қымбаттырақ. Ол келесі жағдайларда орынды:

– Өмір сапасы сырқаттың маңызды көрсеткіші болғанда, мысалы, демікпеде;

– Өмір сапасы-маңызды нәтиже болғанда.

«Шығын-пайда» (CBA) талдауы

Тәжірибелік денсаулық сақтау жүйесінде фармакоэкономикалық зерттеулерді жүргізгенде «Шығын-тиімділік» және «Шығын-утилитарлық» талдауларға қосымша ретінде «Шығын-пайда (CBA)» талдауы қолданылады. Бұл әдіс медициналық араласудың кез-келген көрсеткіштерін салыстыра алады, себебі емдеу құнымен нәтижелері ақшалай түрде бағаланады (бағдарламаның құны нәтижені бағалау мерзімінде есептелінеді). Осы әдістің қажеттілігі альтернативаларды қолдануда, ерекше салыстыруға болмайтын нәтижелермен, нәтижелерді салыстыруды жеңілдету мақсатпен негізделінеді (мысалы, өлімді алдын алуды мақсат етумен байланысты гипертониялық ауру бойынша скрининг бағдарламасын уақытша жұмысқа жарамсыздықты алдын алуды мақсат ететін тұмауға қарсы иммунизациялау бағдарламасымен) және алынған нәтижелердің мәліметтерін ақшалай ортақ бөлгішке келтіреді.

Талдау мақсаты: Қазіргі кездегі баға деңгейіне келтіре отырып, бағдарламаны немесе әдісті жүргізуден таза пайданы есептеу (пайда азайту құн).

Әдісті қолдану аясы – денсаулық сақтау саласында емдеудің әртүрлі жеке, көптік бағдарламаның немесе әдістің талдауы. Көбінесе кешенді тәрізді терапия нәтижелерін керек кезде, бірақ медициналық шекті сипаттайтын яғни өлімді немесе ауруды алдын-алуда қолданылады.

Мысалы:

– вакцинациялауда (гепатит А, гепатит В, менингитке қарсы-Haemophilusinfluenceбегулердегі пайда);

– бүйрек трансплантациясында (медициналық технологияларды салыстыруда циклоспорин + преднизолон азатиопринмен).

CUA әдістің артықшылықтары:

– жеке, көптік бағдарламалар, соның ішінде ұқсайтын немесе салыстыруға келмейтін нәтижелер, нәтижелері әртүрлі бағдарламаларды салыстыру үшін қолдануға болады;

– қорлар шектеулі және бағдарламалардың ішінен біреу-ақ орындалуға болатын кезде пайдалы.

CUA әдістің кемшіліктері:

– фармакотерапияның альтернативті схемалардың нәтижелер шығындарын есептеу қиындығы;

– барлық шығындар және нәтижелердің ақшалай түрге ауыстыру қажеттілігі (ерекше пациенттермен көрсетілетін, мысалы өмір сапасын нәтижелер бірліктеріне аудару қиындығы);

– дискриминацияның ренктері бар, себебі бұл әдіс жұмыс істейтін адамдарды көтермелейді.

«Бірлескен талдау» - фармакоэкономикалық талдаудың әдісі

– Денсаулық сақтау саясатының әсерін, емдеудің жаңа әдістерін қолдану, сонымен қатар жаңа дәрілік заттарды түзету талдау және бағалау үшін бізге тұтынушының қалауы туралы ақпарат қажет. Дәл осыған байланысты, соңғы жылдары әлемде пациенттерге бағытталған әдістерге көп көңіл аударылып жатыр. Осы әдістердің экономиканың (нарықтық, транспорттық және т.б.) әр

түрлі саласында колдану тәжірибесі бар, ал денсаулық сақтау саласында едәуір жақын кезде қолданылып жатыр.

– Алдында пациенттердің қалауын бағалау мақсатында маркетингті зерттеулерден алынған мәліметтер қолданылатын еді, бірақ та медициналық араласуды және дәрілік заттарды колданудың бағалауы осы мәліметтердің жеткіліксіз екендігін көрсетті. Бұл денсаулық сақтау саласында пациенттердің қалауын өзіндік зерттеулерді жургізуге алып келді.

«Шығындар - тиімділік» әдіспен салыстырғанда пациенттердің қалау әдісінің артықшылықтары:

– Қазіргі кезде «Шығындар - тиімділік» әдісі фармакоэкономикалық талдаудың ішінде ең ыңғайлы, кең тараған және жиі қолданылатын әдістерге жатады. Сонымен катар, тікелей денсаулықпен байланысты және де жанама оған әсер ететін нәтижелерді зерттеулерге енгізу мүмкіншілігі жоқ. Яғни, терапияны таңдауда құнның, пайдасын, пациент комфортын есепке ала алмайды.

– «Шығын - тиімділік» әдістерге қарағанда пациенттің қалауын бағалау әдісі артық көрінетіннің бірнеше келесі себептері бар.

– «Шығын - тиімділік» талдауға қарағанда пациенттің қалауын бағалау әдісі бүтіндеу және емдеу үрдісін қамтитын терапияның әртурлі жағында түйіндейді.

Бірлескен талдау (СА) – қалауы белгіленген теорияға негізделген, салмақты әдіс, бұл пациенттің немесе дәрігердің қалауын сандық бағалауға мүмкіндік береді «Бірлескен талдау» әдісін қолдану максималды болжанған тәуекел, емдеудің салыстырмалы маңыздылығы, тұтынушыға арналған каржылық және уақытша эквиваленті сияқты сипаттамаларының сандық бағалауға мүмкіндік береді.

4. Иллюстрациялық материал:презентация

5. Әдебиет:

Негізгі әдебиеттер

1. Сборник Законодательных и нормативно- правовых актов, регулирующих фармацевтическую деятельность в Республике Казахстан: сборник / сост. Б. К. Махатов [и др.]. - Шымкент : Жасұлан, 2017. - 380 с.40экз.
2. Қазақстан Республикасындағы фармацевтикалық қызметті реттейтін Заңнамалық және нормативтік -құқықтық актілер жинағы: жинақ / құраст. Б. Қ. Махатов [т/б.]. - Шымкент : Жасұлан, 2017. - 327 бет. с.150экз.
2. Шопабаева, А. Р. Фармакоэкономика: учебное пособие / А. Р. Шопабаева, Н. А. Чеботаренко, С. В. Хименко ; М-во здравоохранения и социального развития РК. - Караганда : АҚНҰР, 2016. - 146 с.55экз.
3. Арыстанов, Ж. М. Фармацевтическая информация : учеб. пособие / Ж. М. Арыстанов. - ; Рассмотрен и рек. к выпуску на засед. Учен. совета МУА. - Алматы : Эверо, 2015. - 252 с.60экз.
4. Фармакоэкономика : оқу құралы / А. Р. Шопабаева [ж/б.]. - Алматы : АҚНҰР, 2016. - 194 бет. с.80экз.
5. Шертаева, К. Д. Фармакоэкономика негіздері: оқулық / К. Д. Шертаева, Ж. К. Шимирова, О. В. Блинова ; ҚР әлеуметтік даму және денсаулық сақтау министірлігі. ОҚМФА. - Шымкент : ОҚМФА, 2015. - 136 бет с.80экз.

6. Шертаева, К. Д. Основы фармакоэкономики: учебник / К. Д. Шертаева, О. В. Блинова, Ж. К. Шимирова ; Министерство здравоохранения и социального развития РК. ЮКГФА. - Шымкент : ЮКГФА, 2015. - 143 с.50экз.
7. Шертаева , К. Д. Фармацевтикалық ақпарат: оқу құралы / К. Д. Шертаева, К. Ж. Мамытбаева, Ғ. Ж. Умурзахова ; ҚР Денсаулық сақтау министрлігі; ОҚМФА. - Шымкент : Жасұлан, 2013. - 72 бет. С.90экз.
8. Фармацевтикалық ақпарат" пәні бойынша дәріс кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация" = Тезисы лекций по дисциплине "Фармацевтическая информация". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРДСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Шымкент : Б. ж., 2013. - 35 бет. с.10экз.

Қосымша әдебиеттер :

1. "Фармакоэкономика негіздері" пәні бойынша дәріс кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация"= Тезисы лекций по дисциплине "Основы фармакоэкономики". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРДСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Шымкент : Б. ж., 2013. - 44 бет. с.10экз.

Электрондық ресурстар

1. Шертаева, К. Д. Фармакоэкономика негіздері [Электронный ресурс] : оқулық / К. Д. Шертаева, Ж. К. Шимирова, О. В. Блинова ; ҚР әлеуметтік даму және денсаулық сақтау министрлігі. - Электрон. текстовые дан. - Шымкент : ОҚМФА, 2015. - 1.36 Мб +эл. опт. диск (CD ROM). 1экз.
2. Шертаева, К. Д. Основы фармакоэкономики [Электронный ресурс] : учебник / К. Д. Шертаева, О. В. Блинова, Ж. К. Шимирова ; Министерство здравоохранения и социального развития РК. - Электрон. текстовые дан. - Шымкент : ОҚМФА, 2015. - 1.98 Мб +эл. опт. диск (CD ROM). 1экз.
3. Фармацевтикалық ақпарат" пәні бойынша дәрістер кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация" [Электронный ресурс] = Тезисы лекций по дисциплине"Фармацевтическая информация". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРДСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Электрон. текстовые дан. (96,0 Мб). - Шымкент : Б. ж., 2013. - 35 бет. эл. опт. диск (CD-ROM).1экз.
4. Фармакоэкономика негіздері" пәні бойынша дәріс кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация" [Электронный ресурс] = Тезисы лекций по дисциплине "Основы фармакоэкономики". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Электрон. текстовые дан. (262 Мб). - Шымкент : Б. ж., 2013. - 44 бет. эл. опт. диск (CD-ROM). 1экз.

УМКД размещен на образовательном портале ukma.kz

5. Электронная библиотека «Консультант студента». Ссылка для доступа: http://www.studmedlib.ru, ЛОГИН ibragim123, ПАРОЛЬ Libukma123
6. Сайт библиотечно-информационного центра академии lib.ukma.kz

6.Бақылау сұрақтары(кері байланыс Feedback**):**

1. Фармакоэкономикалық талдаудың әдістері?
2. Аурудың жалпы құнын» талдау әдісінің ерекшелігі мен кемшілігі?
3. Шығынды минимализациялауды талдаудың мақсаты,артықшылығы,кемшілігі және кезеңдері?
4. «Шығын-тиімділік» талдауының (СЕА) мақсаты, жүргізу кезеңдері, жүргізу ерекшелігі, артықшылықтары және кемшіліктері?
5. CUA әдісінің артықшылықтары мен кемшіліктері?

Дәріс № 5

1. Тақырыбы: Денсаулық сақтау саласының қорларын басқару стратегиясының фармакоэкономикалық талдауы. ABC, VEN- талдаулары

2. Мақсаты: білім алушыларды фармакоэкономикалық талдау және оның әдістерімен таныстыру.

3. Дәріс тезистері:
Фармакоэкономикалық талдау негізінде денсаулық сақтау жүйесі және жалпы қоғамның, жеке адам артықшылықтарын анықтау альтернативті медициналық технологиялардың, фармацевтикалық қызметтің, қаржылық шығындардың, клиникалық нәтижелердің салыстырылуы, үлестірілуі және зерттеулері жатады. Фармакоэкономикалық талдаудың салыстыру жоспарында (Донабедиан триадасы) қаржылық қорларды, медициналық технологияларды және терапия нәтижелерін зерттейді. Фармакоэкономикалық талдауға медициналық технологиялардың тиімділігін қарапайым дәрілік заттардың енгізілуі фармакоэкономиканы экономикалық бағалаудан ажыратады, себебі ол денсаулық сақтау саласына қажетті нәтижелерді ескереді.

Фармакоэкономикалық талдауды жүргізгенде Халықаралық фармакоэкономикалық зерттеулер қауымының ұсыныстарына сай келесіәдістемені қолдану қажет:

1. Мәселені анықтау;
2. Зерттеу болашағын белгілеу;
3. Альтернативті медициналық технологияларды, бастапқы және соңғы нәтижелерді анықтау;
4. Фармакоэкономикалық талдау әдісін таңдау;
5. Әр альтернативті технологияларда қолданылған қорларды бағалау;
6. Талдауға қажетті қорларды сәйкестендіру;
7. Жағдайдың болу ықтималдығы белгілеу;
8. Шешім ағашын құруда үлгілеу әдісін қолдану;
9. Талдаудың сезімталдығын жүргізу;
10. Алынған нәтижелерді ұсыну.

Фармакоэкономикалық талдау альтернативті технологиялардың шығындары мен нәтижелерін бағалауға жасалған кез келген зерттеулерді енгізеді. Бірақ, экономикалық бағалау шектеулі қорларды тиімді таратудың механизмі болу үшін емдеудің жаңа бағдарламасының құны мен нәтижесін басқа да альтернативті бағдарламалармен салыстыру қажет. Сондықтан қазіргі таңда тәжірибеде фармакоэкономикалық талдаудың келесі әдістері қолданылады:

- «шығындарды минимилизациялау» талдауы-cost minimization analysis (CMA);
- «шығын-тиімділік» талдау-cost-effectiveness analysis (CEA);
- «шығын-пайда (утилитарлық)» -cost-benefit analysis (CBA).

4. Иллюстрациялық материал:презентация

5. Әдебиет:
Негізгі әдебиеттер

1. Сборник Законодательных и нормативно- правовых актов, регулирующих фармацевтическую деятельность в Республике Казахстан: сборник / сост. Б. К. Махатов [и др.]. - Шымкент : Жасұлан, 2017. - 380 с.40экз.
2. Қазақстан Республикасындағы фармацевтикалық қызметті реттейтін Заңнамалық және нормативтік -құқықтық актілер жинағы: жинақ / құраст. Б. Қ. Махатов [т/б.]. - Шымкент : Жасұлан, 2017. - 327 бет. с.150экз.
3. Шопабаева, А. Р. Фармакоэкономика: учебное пособие / А. Р. Шопабаева, Н. А. Чеботаренко, С. В. Хименко ; М-во здравоохранения и социального развития РК. - Караганда : АҚНҰР, 2016. - 146 с.55экз.
4. Арыстанов, Ж. М. Фармацевтическая информация : учеб. пособие / Ж. М. Арыстанов. - ; Рассмотрен и рек. к выпуску на засед. Учен. совета МУА. - Алматы : Эверо, 2015. - 252 с.60экз.
5. Фармакоэкономика : оқу құралы / А. Р. Шопабаева [ж/б.]. - Алматы : АҚНҰР, 2016. - 194 бет. с.80экз.
6. Шертаева, К. Д. Фармакоэкономика негіздері: оқулық / К. Д. Шертаева, Ж. К. Шимирова, О. В. Блинова ; ҚР әлеуметтік даму және денсаулық сақтау министірлігі. ОҚМФА. - Шымкент : ОҚМФА, 2015. - 136 бет с.80экз.
7. Шертаева, К. Д. Основы фармакоэкономики: учебник / К. Д. Шертаева, О. В. Блинова, Ж. К. Шимирова ; Министерство здравоохранения и социального развития РК. ЮКГФА. - Шымкент : ЮКГФА, 2015. - 143 с.50экз.
8. Шертаева , К. Д. Фармацевтикалық ақпарат: оқу құралы / К. Д. Шертаева, К. Ж. Мамытбаева, Ғ. Ж. Умурзахова ; ҚР Денсаулық сақтау министрлігі; ОҚМФА. - Шымкент : Жасұлан, 2013. - 72 бет. С.90экз.
9. Фармацевтикалық ақпарат" пәні бойынша дәріс кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация" = Тезисы лекций по дисциплине "Фармацевтическая информация". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРДСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Шымкент : Б. ж., 2013. - 35 бет. с.10экз.

Қосымша әдебиеттер :

1. "Фармакоэкономика негіздері" пәні бойынша дәріс кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация"= Тезисы лекций по дисциплине "Основы фармакоэкономики". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРДСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Шымкент : Б. ж., 2013. - 44 бет. с.10экз.

Электрондық ресурстар

1. Шертаева, К. Д. Фармакоэкономика негіздері [Электронный ресурс] : оқулық / К. Д. Шертаева, Ж. К. Шимирова, О. В. Блинова ; ҚР әлеуметтік даму және денсаулық сақтау министрлігі. - Электрон. текстовые дан. - Шымкент : ОҚМФА, 2015. - 1.36 Мб +эл. опт. диск (CD ROM). 1экз.
2. Шертаева, К. Д. Основы фармакоэкономики [Электронный ресурс] : учебник / К. Д. Шертаева, О. В. Блинова, Ж. К. Шимирова ; Министерство здравоохранения и социального развития РК. - Электрон. текстовые дан. - Шымкент : ОҚМФА, 2015. - 1.98 Мб +эл. опт. диск (CD ROM). 1экз.
3. Фармацевтикалық ақпарат" пәні бойынша дәрістер кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация" [Электронный ресурс] = Тезисы лекций по дисциплине"Фармацевтическая информация". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРДСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Электрон. текстовые дан. (96,0 Мб). - Шымкент : Б. ж., 2013. - 35 бет. эл. опт. диск (CD-ROM).1экз.
4. Фармакоэкономика негіздері" пәні бойынша дәріс кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация" [Электронный ресурс] = Тезисы лекций по дисциплине "Основы фармакоэкономики". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА;

Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Электрон. текстовые дан. (262 Мб). - Шымкент : Б. ж., 2013. - 44 бет. эл. опт. диск (CD-ROM). 1экз.

5. УМКД размещен на образовательном портале ukma.kz
6. Электронная библиотека «Консультант студента». Ссылка для доступа: http://www.studmedlib.ru, ЛОГИН ibragim123, ПАРОЛЬ Libukma123
7. Сайт библиотечно-информационного центра академии lib.ukma.kz

6.Бақылау сұрақтары (кері байланыс Feedback**):**

1. Фармакоэкономикалық талдаудың әдістері?
2. Аурудың жалпы құнын» талдау әдісінің ерекшелігі мен кемшілігі?
3. Шығынды минимализациялауды талдаудың мақсаты,артықшылығы,кемшілігі және кезеңдері?
4. «Шығын-тиімділік» талдауының (CEA) мақсаты, жүргізу кезеңдері, жүргізу ерекшелігі, артықшылықтары және кемшіліктері?
5. CUA әдісінің артықшылықтары мен кемшіліктері?

Дәріс№6

1. **Тақырыбы:** Шешім қабылдауда фармакоэкономикалық талдаудың нәтижелерін қолдану.

2. **Мақсаты:** білім алушыларғашешім қабылдауда фармакоэкономикалық талдаудың нәтижелерін қолданумен таныстыру.

3. **Дәріс тезистері:**

Фармакоэкономика деп денсаулық сақтауда қорлар мен заттарды тиімді қолдану мүмкіндіктерін анықтайтын медициналық ғылымды айтады (Чучалин А.Г., 1999). Оның негізгі аспабы фармакоэкономикалық талдау – медициналық шараларды қолдану нәтижелерінің кешенді клиникалық-экономикалық талдауы болып табылады (Basskin E, 1988).

«Клиникалық – экономикалық зерттеулер. Жалпы ережелер». Сапалық стандартына берілген анықтама бойынша клиникалық-экономикалық талдау – бұл медициналық шараларды қолдану және оны орындауға жұмсалған шығындар нәтижелерінің кешенді өзара байланысқан есебі негізінде сақтандыру, диагностикалау, дәрімен және дәрісіз емдеудің екі не оданда көп әдістерін салыстырмалы бағалау әдіснамасы. Клиникалық-экономикалық әдіснамасы кез-келген медициналық әрекетке қолданылады: дәрімен (фармакоэкономика) және дәрісіз емдеу тәсілдеріне, диагностикалау, сақтандыру және оңалту әдістеріне.

Фармакоэкономиканың зерттеу объектілері медициналық әрекеттердің қауіпсіздігі мен тиімділігі, сондай-ақ оларды жүргізуге жұмсалған экономикалық шығындар болып табылады (Johanesson M., Brein B., 1998).

Шығындар түрі және фармакоэкономикалық талдау әдістері

Емдеудің экономикалық жағын жан-жақты бағалау үшін шығындардың әртүрлі категорияларын қолданады.

Тікелей медициналық шығындарға дәрі-дәрмекпен емдеу, зертханалық және аспаптық тексеру, дәрігерлер мен медицина қызметкерлері құрамының жұмысына еңбекақы төлемін жүргізу үшін жұмсалатын шығындар, пациенттің емдеу мекемесінде болуына байланысты шығындар, сондай-ақ негізгі емнің жанама әсерін емдеу құны кіреді.

Тікелей медициналық емес шығындар – науқасты емдеуге байланыстыы әртүрлі қосымша үстеме шығындар, науқастың емдәм, санитарлық емес көмекпен тасымалдау құны, науқасты күту шығындары.

Тікелей емес шығындар – пациенттің немесе науқасты күтуге мәжбүр болған оның туыстарының еңбекке жарамсыз болуына байланысты шығындар. Бұл ең алдымен науқастың және (немесе) оны күтетін адамдардың еңбекке жарамсыз кезінде еңбекақысын толық алмауымен көрінеді.Өндіріс барысына қатыса алмау осы адамдар жұмыс істейтін кәсіпорынның, сондай-ақ жалпы қоғамның (салық төлемінің азаюынан) кірісті түгел алмауына әкеп соғады. Шығындардың бұл түріне сондай-ақ әлеуметтік қамтамасыз ету қажеттілігі мен науқас өніміне байланысты төлем шығындары да кіреді.

Материалдық емес шығындар – пациенттің оның өз әсер ететін факторларды (физикалық, психикалық, әлеуметтік және эмоциялы жағдай) өз тұрғысынан түсінуі. Шығындардың бұл түрі соның өлшеу мүмкін болмағандықтан іс жүзінде қолданылмайды.

Емдеудің жалпы құны әртүрлі объективтік және субъективтік факторлар әсерінен өзгеруі мүмкін (1.-сур.). Ең алдымен бұл-пациент мінездемесі (жынысы, жасы), ауру кезеңі және ауырлық дәрежесі, қосарланған паталогия. Емдеу әдісін таңдауда жүргізілетін емнің бағасына әсер етеді: консервативтік әдіс, яғни операциясыз емдеу барысы қаражатты үнемдейді, ал агрессивті-сөзсіз шығынды ұлғайтады.

1 сурет – Емдеу құнына әсер ететін факторлар

Шығындардың өсуіне жүргізілетін емнің жанама әсерлерін-дәрінің жағымсыз реакцияларын терапиялық түзету қажеттігі себеп болады. Емдеу құнына дәрігердің емдеу әдісі мен үлгісін таңдауы да әсер етеді, бұл ауруды диагностикалау мен емдеу жетістігін анықтайды.

«Шығындар-нәтижелілік» талдауы – табиғи бірлікпен берілген (мысалы, емделіп жазылған пациенттер саны; сақталған өмір жылының мөлшері; АҚ сан. бағ. 1 мм төмендеуі және т.с.с.) Қандай да бір нәтижелік бірлігіне жетуге арналған шығындарды бағалайды.
Шығындар және экономикалық бағалауу әдістері туралы жоғарыда көрсетілген мәліметтерді жинақтап, қорыта келе, қазіргі кезде кез-келген зерттелетін препаратты бағалау үшін «үш Е принципін» қолдану қажеттігін атап кетейік:
Efficacy – дәрі өзінің негізгі әсерін өте оңды рандомизациялық клиникалық зерттеулер (РК З) жағдайында көрсете алатын дәреже;
Effectiveness – дәрі өзінің негізгі әсерін нақты клиникалық тәжірибеде көрсете алатын дәреже және Efficiency – емдеу барысы пациенттің немесе қоғамның экономикалық жағдайын клиникалық жақсартады не төмендетеді (2сурет). Препараттарды бағалауда дәл осындай жан-жақты тәсіл ең қолайлысын дұрыс таңдауға мүмкіндік береді.
2сурет – Зерттелетін дәрінің сипаттары: «үш Е ережесі».

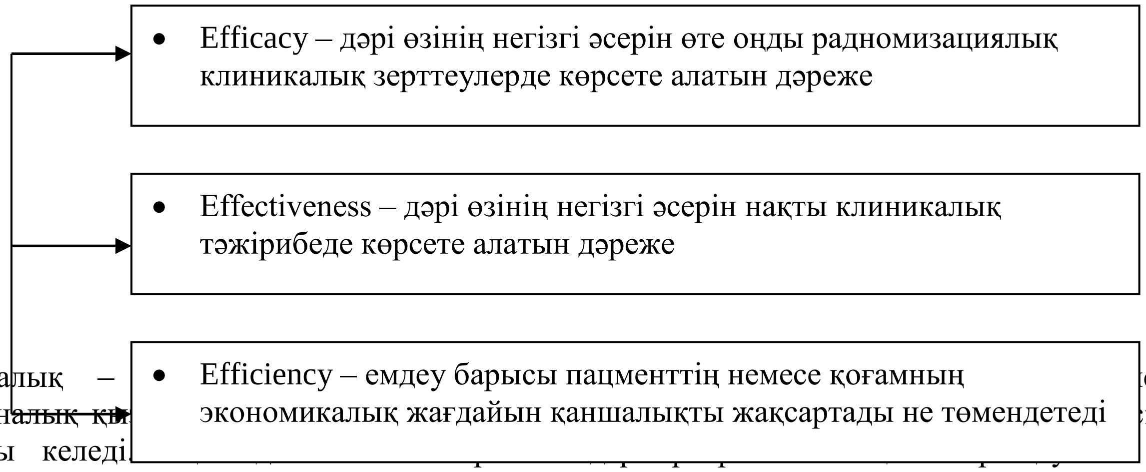

Клиникалық – ... сатын, медициналық кө... і үшін маңызды келеді. ... үшін:

фармакоэкономикалық талдау мәліметтерін қолдану емдеу үлгісінің шығындар / нәтижелілік немесе шығындар / тиімділік қатынасына байланысты оңтайлыысын тыңдауға, пациенттің ӨС есепке ала отырып ем жүргізуге, және сондай-ақ уақытша еңбекке жарамсыздық мерзімін қысқартуға мүмкіндік береді. Қорыта келгенде бұл шығындардың барлық түрін, соның ішінде пациенттің күйзелісі мен азабын, ауырсынуын сипаттайтын материалдық емес шығындарды азайтады.

Фармакоэкономикалық зерттеулердің нәтижелерін денсаулық сақтау мекемелері мен ұйымдарының қолдануы науқастың госпитальға жату мерзімін қысқартатын және оның шығын аз жұмсалатын амбулаториялық емдеуге өтуін жылдамдататын жаңа, жоғары тиімді технологияларды қолдану есебінен шығындарды оңтайландыруға мүмкіндік береді.

Федеральды және өңірлік денсаулық сақтау департаменттерінің басшылары мен мамандарына әртүрлі медициналық бағдарламалардың клиникалық-экономикалық бағалауы арналады, бұл стратегиялық жағынан дұрыс қойылған және уақытылы шешім қабылдауға, соның ішінде қаражаттандыру бағытында, мүмкіндік береді. Мұнан басқа фармакоэкономикалық зерттеулер мәліметтерді өмірлік маңызды ДЗ тізімін жасау және препараттардың формулярға енгізу ішінде есепке алынуы тиіс.

Фармацевтикалық сектор фармакоэкономикалық зерттеулер мәліметтерін негізгі іске жаратушылардың бірі болып табылады. Олардың нәтижелері өндіруші фирмалардың маркетингті саясатында дәрілік затты фармацевтикалық нарықта өткізу үшін қолданылуы мүмкін. Жаңа препараттарды жасау кезінде фармакоэкономикалық талдау нәтижелері зерттелетін дәрілік заттардың қауіпсіздігі мен тиімділігі туралы мәліметтерді толықтыруға және оны нарықта экономикалық жағынан орнықтыруға мүмкіндік береді.

Фармакоэкономикалық талдау әдістерінің салыстырмалы сипаттамасы 1 кестеде көрсетілген.

1 кесте – Фармакоэкономикалық талдау әдістерінің салыстырмалы сипаттамасы

Көрсеткіш	«Шығындарды барынша азайту»	«Шығындар-нәтижелілік»	«Шығындар-тиімділік»	«Шығындар-пайда»
1	2	3	4	5
Әдістің қысқаша сипаттамасы	Клиникалық нәтижесі бірдей емдеу әдісінің ең арзанын таңдау	Салыстырылатын баламалардың шығындары мен нәтижелілік байланысын есепке алады және оның қайсысы шығынды аз жұмсағанды айқын нәтиже беретінін анықтайды	Емдеу құнын қайта есептегенде жеке адамның (дәрігердің, пайиенттің немесе оның туыстарының) артық бағалаған баламаларының тиімділігін салыстырады	Салыстырылатын баламаларды қолданудан болатын тікелей материалдың ақшалай пайдасы анықталады
Шығындардың өлшем бірлігі	Ақшалай	Ақшалай	Ақшалай	Ақшалай
Нәтижеліліктің	Жоқ, өйткені	Бірдей, көбінесе	Қағида бойынша,	Ақшалай бірлік

өлшем бірлігі	салыстырылатын баламалар нәтижелілігі бірдей	«табиғи» бірлікпен	QALY	
Есептеу формуласы	DC_1+DC_2, не $(DC_1+1C_1)-(DC_2+1C_2)$	$(DC_1+DC_2)/(Ef_1-Ef_2)$ не $[(DC_1+1C_1)-(DC_2+1C_2)]/(Ef_1-Ef_2)$	$(DC_1+DC_2)/(Ut_1-Ut_2)$	$(B_1-B_2)-(DC_1+1C_1-DC_2-1C_2)$ не $(B_1-B_2)/(DC_1+1C_1-DC_2-1C_2)$
Әдіс мәжісі	Шығындарды үнемдеу	Нәтижелілік белгісінің құны	Тиімділік бірлігінің құны	Материалдық пайда
Әдістің артықшылығы	Нәтижелілікті анықтау қажет емес, өйткені бұрыннан белгілі	Клиникалық нәтижесі әртүрлі медициналық әрекеттерді салыстыруға мүмкіндік береді	Болатын өмір ұзақтығын ӨС-мен байланыстырады және осы байланыстың шығындалатын жағын сипаттауға мүмкіндік береді.	Балама нәтижелерінің құнын әртүрлі аурулар кезінде де салыстыруға мүмкіндік береді
Әдістің кемшілігі	Нәтижесі бірдей ем түрлерін ғана бағалауға ғана бағалануға мүмкіндік береді	Нәтижесі бірдей бірлікпен өлшенген баламаларды ғана салыстыруға мүмкіндік береді	Тиімділік өлшемі стандартталмаған, ал пациент таңдауы субъективті	Нәтижелер тек ақшалай өлшенуі тиіс
Арналған қауым	Дәрігерлер, пациенттер, фармацевтикалық компаниялар, әкімшілік	Дәрігерлер, пациенттер, сақтандыру және фармацевтикалық компаниялар, әкімшілік	Пациенттер, дәрігерлер, сақтандыру компаниялары, әлеуметтік қорғау және қамсыздандыру органдары	Денсаулық сақтауды басқару аппараты

Ескерту:
DC_1 және DC_2 – тиісінше 1-ші және 2-ші емдеу әдістерін қолдану кезіндегі тікелей шығындар
$1C_1$, $1C_2$ - тиісінше 1-ші және 2-ші емдеу әдістерін қолдану кезіндегі тікелей емес шығындар
Ef_1 жәнеEf_2 – тиісті әдістердің нәтижелілігі
Ut_1 және Ut_2 – тиісінше 1-ші және 2-ші әдіс кезіндег тиімділік
B_1 және B_2 – тиісінше 1-ші және 2-ші әдіс кезіндегі пайда.
Фармакотерапияллық технологиялар бағалауындағы өмір сапасының интегралды көрсеткіші.
Ұзақ уақыт бойы емдеу кезінде денсаулық жағдайындағы бұзылыстар мен динамика туралы объективтік мәліметтерді айқындау және бағалау ббарысы, анықтамасын бүкілдүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы тұжырымддаған, өмір сапасын (ӨС) зерттеуге мүмкіндік береді.

Өмір сапасы – бұл өмірдегі өз жағдайын мәдени ерекшеліктермен құндылықтар жүйесіне және мақсаттарға, күтуге, стандарттар мен қамқорлыққа байланысты түсінуі.

Тарихи жағынан алғанда өмір сапасының өлшемі екі әртүрлі тәсілдермен жүргізілді: өмірдің объективтік жағдайын өлшеу және оның субъективтік бағасын өлшеу. Осы екі тәсіл шеңберінде өмір сапасының 2 тұжырымдамалық үлгісі құрастырылды, олар ғылыми әдебиетте «объективті» және «психологияллық» деп аталады (2. кесте).

Өмір сапасы - әртүрлі категорияларға бірігетін құрылымның интегралды көрсеткіші:

- функционалдық жағдай (жұмысқа қабілеттілік, дене жүктемесіне төзімділік, үй жұмысын орындау);
- ауруға немесе оны емдеуге байланысты ауру белгілері (ауыру, ентігу, дәрілік заттардың жанама әсері: лоқсу, шаштың түсуі, белгісіздік және т.б.);
- психикалық жағдай (аурудың және дәрілік заттарды қабылдаудың да салдарынан болатын депрессия немесе қозу);
- әлеуметтік белсенділік;
- жыныстық функция;
- медициналық көмекке қанағаттанушылық.

Өмір спасын бағалаудың өте кең тараған әдістерінің бірі медициналық килігу нәтижесінде иеленген сапалы өмір жылдарын зерттеу болып табылады – qyality – adjusted life – year (QALY). QALY көрсеткішін есептеу үшін алдағы әрбір өмір жылын «0»-ден «1»-ге дейінгі баллмен берілген күтілетін өмір сапасына көбейтеді. Мысалы, егер науқас алдағы 10 жылда сапалы өмір сүретін болса: алғашқы 5 жыл – «0,9», ал одан кейінгі 5 жыл – «0,5» балл болса, онда QALY (5x0,9)+(5x0,5)=7 жылға тең болады, яғни пациенттің өмірі шын мәнінде 10 жылға созылғанына қарамастан, бұл мерзімнің құндылығы өмір сапасын есепке ала отырып, 7 жылға сөмендеп отыр.

2кесте – Өмір сапасының тұжырымдамалық үлгісі

Объективті үлгі	**Психологиялық үлгі**
1. ӨС анықтамасы ӨС – амалдар мен әртүрлі сатистикалық көрсеткіштер (қылмыстық, жұмыссыздық деңгейі және т.с.с.) нәтижесі.	ӨС дәл мағынасы жеке адамнның рухани деңгейі, оның өмірлік тәжірибесі, сезім жағдайы және т.с.с. негізінде қалыптасатын субъективтік түйсігінде сипатталады.
2. Объективтік индикаторлар. а) Табиғи индикаторлар, олар ммынаны сипаттайды: − өмір сүруінің физикалық-географиялық жағдайлары (ендік және байлық; теңіз деңгейінен биіктігі; жылдық орташа температура) − биологиялық жағдайлар (өсімдік әлемінің көлемі мен әртүрлілігі, оның азықтандыру үшін жарамдылығы); − табиғатқа түсетін антропогенді жүктеменің деңгейі (атмосфера, су және жер қойнауында зиянды заттардың шоғырлануы; электромагниттік сәулелердің, радиацияның қарқындығы);	2. Субъективтік индикаторлар. а) когнативтік (ұтымды) Құрамдас мыналардан тұрады: − өмірге жалпы қанағаттанушылықты бағалау − әртүрлі өмір саласында қанағаттанушылықты бағалау. б) аффективтік құрамдас оң және жағымсыз толқулардың теңдестігі болып табылады: − оң толқуларға бақытты, әлеуметтік қолдауды, жеке біліктілікті сезіну жатады; − жағымсыз толқу депрессияны, мазасыздану және күйзелісті сезінумен сипатталады. Өмір сапасының жалпы субъективтік бағалауы өткен, қазіргі және

б) Әлеуметтік индикаторлар: − демографиялық (өмір ұзақтығының, бала өлімінің көрсеткіштері және т.б.); − экономикалық; − денсаулық сақтау (100000 халыққа шыққандағы ауру көрсеткіші, белгілі себептерден өлу көрсеткіші және т.б.).	алдағы өмір сапасын бағалаудан құралады.

4. **Иллюстрациялық материал**: презентация

5. **Әдебиет:**

Негізгі әдебиеттер

1. Сборник Законодательных и нормативно- правовых актов, регулирующих фармацевтическую деятельность в Республике Казахстан: сборник / сост. Б. К. Махатов [и др.]. - Шымкент : Жасұлан, 2017. - 380 с.40экз.
2. Қазақстан Республикасындағы фармацевтикалық қызметті реттейтін Заңнамалық және нормативтік -құқықтық актілер жинағы: жинақ / құраст. Б. Қ. Махатов [т/б.]. - Шымкент : Жасұлан, 2017. - 327 бет. с.150экз.
3. Шопабаева, А. Р. Фармакоэкономика: учебное пособие / А. Р. Шопабаева, Н. А. Чеботаренко, С. В. Хименко ; М-во здравоохранения и социального развития РК. - Караганда : АҚНҰР, 2016. - 146 с.55экз.
4. Арыстанов, Ж. М. Фармацевтическая информация : учеб. пособие / Ж. М. Арыстанов. - ; Рассмотрен и рек. к выпуску на засед. Учен. совета МУА. - Алматы : Эверо, 2015. - 252 с.60экз.
5. Фармакоэкономика : оқу құралы / А. Р. Шопабаева [ж/б.]. - Алматы : АҚНҰР, 2016. - 194 бет. с.80экз.
6. Шертаева, К. Д. Фармакоэкономика негіздері: оқулық / К. Д. Шертаева, Ж. К. Шимирова, О. В. Блинова ; ҚР әлеуметтік даму және денсаулық сақтау министірлігі. ОҚМФА. - Шымкент : ОҚМФА, 2015. - 136 бет с.80экз.
7. Шертаева, К. Д. Основы фармакоэкономики: учебник / К. Д. Шертаева, О. В. Блинова, Ж. К. Шимирова ; Министерство здравоохранения и социального развития РК. ЮКГФА. - Шымкент : ЮКГФА, 2015. - 143 с.50экз.
8. Шертаева , К. Д. Фармацевтикалық ақпарат: оқу құралы / К. Д. Шертаева, К. Ж. Мамытбаева, Ғ. Ж. Умурзахова ; ҚР Денсаулық сақтау министрлігі; ОҚМФА. - Шымкент : Жасұлан, 2013. - 72 бет. С.90экз.
9. Фармацевтикалық ақпарат" пәні бойынша дәріс кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация" = Тезисы лекций по дисциплине "Фармацевтическая информация". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРДСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Шымкент : Б. ж., 2013. - 35 бет. с.10экз.

Қосымша әдебиеттер :

"Фармакоэкономика негіздері" пәні бойынша дәріс кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация"= Тезисы лекций по дисциплине "Основы фармакоэкономики". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРДСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Шымкент : Б. ж., 2013. - 44 бет. с.10экз.

Электрондық ресурстар

1. Шертаева, К. Д. Фармакоэкономика негіздері [Электронный ресурс] : оқулық / К. Д. Шертаева, Ж. К. Шимирова, О. В. Блинова ; ҚР әлеуметтік даму және денсаулық сақтау министрлігі. - Электрон. текстовые дан. - Шымкент : ОҚМФА, 2015. - 1.36 Мб +эл. опт. диск (CD ROM). 1экз.
2. Шертаева, К. Д. Основы фармакоэкономики [Электронный ресурс] : учебник / К. Д. Шертаева, О. В. Блинова, Ж. К. Шимирова ; Министерство здравоохранения и социального развития РК. - Электрон. текстовые дан. - Шымкент : ОҚМФА, 2015. - 1.98 Мб +эл. опт. диск (CD ROM). 1экз.
3. Фармацевтикалық ақпарат" пәні бойынша дәрістер кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация" [Электронный ресурс] = Тезисы лекций по дисциплине"Фармацевтическая информация". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРДСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Электрон. текстовые дан. (96,0 Мб). - Шымкент : Б. ж., 2013. - 35 бет. эл. опт. диск (CD-ROM).1экз.
4. Фармакоэкономика негіздері" пәні бойынша дәріс кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация" [Электронный ресурс] = Тезисы лекций по дисциплине "Основы фармакоэкономики". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Электрон. текстовые дан. (262 Мб). - Шымкент : Б. ж., 2013. - 44 бет. эл. опт. диск (CD-ROM). 1экз.
5. УМКД размещен на образовательном портале ukma.kz
6. Электронная библиотека «Консультант студента». Ссылка для доступа: http://www.studmedlib.ru, ЛОГИН ibragim123, ПАРОЛЬ Libukma123
7. Сайт библиотечно-информационного центра академии lib.ukma.kz

6.Қорытынды сұрақтары (кері байланысFeedback):
1. Денсаулық сақтау жүйесіндегі экономикалық бағалау дегеніміз не?
2. Дәрі-дәрмектерді бағалаудың негізгі параметрлері қандай?
3. Фармакоэкономикалық талдау дегеніміз не?
4. Фармакоэкономикада ескерілетін тікелей және жанама шығындарға қандай шығындар жатады?
5. Фармакоэкономикалық бағалау процесінде шығындарды есептеудің негізгі кезеңдері қандай?
6. Қазіргі уақытта толық экономикалық бағалау үшін талдаудың қандай түрлері қолданылады?

Дәріс №7

1.Тақырыбы:Медициналық және фармацевтикалық көмек көрсетудің сапасын басқарудағы фармакоэкономикалық зерттеулердің орны

2.Мақсаты: білім алушыларғамедициналық және фармацевтикалық көмек көрсетудің сапасын басқарудағы фармакоэкономикалық зерттеулердің орнымен таныстыру.

3.Дәріс тезистері:

Медициналық көмек сапасын басқарудағы фармакоэкономикалық зерттеулердің орны. Формулярлық тізім медицинаға стандарттауды енгізу механизмі ретінде және медициналық көмек сапасын арттыруды қамтамасыз ету.

Қазіргі таңда денсаулық сақтаудың даму концепциясы медициналық көмек сапасын басқару жүйесін құруды болжайды, яғни науқас қажеттіліктерін қолайлы жолмен шешуге бағытталған денсаулық сақтаудағы басқару тәсілін жасау деген сөз. Денсаулық сақтаудағы өнімдер мен қызмет сапасының қажетті деңгейін қамтамасыз ету барысы денсаулық сақтау жүйесінің барлық деңгейінде қорларды қолдануды оңтайландыру, қазіргі жаңа технологияларды енгізу аясында нәтижелерді бақылау және түзету сияқты өзара байланысқан шаралармен жүзеге асуы тиіс. Денсаулық сақтауда сапа көрсеткішінің өлшемі стандарттар болып табылады.

Көпшілік елдердің, олардың саяси және экономикалық даму жолдарына қарамастан, жаһандық мәселелерінің бірі шығындарды, соның ішінде халыққа медициналық қызмет көрсетуді қамтамасыз етуге жұмсалатын шығындарды ұдайы ұлғайту қажеттілігі болып табылады. Алайда әртүрлі елдерде бұл құбылыстың өз ерекшеліктері бар. Біздің елімізде денсаулық сақтау жүйесіндегі шығындар деңгейін көтеруге себеп болатын негізгі факторлар ретінде әлеуметтік-демографиялық, экономикалық және медициналық факторларды көрсетуге болады.

Әлеуметтік-демографиялық факторларға ең алдымен тұрғындардың негізгі бөлігінің төлем қабілетінің төмен деңгейі және медициналық көмек көрсетуді созылмалы ауруларды емдеуге ерекше бұрмалайтын халықтың қартаюы жатады.

Экономикалық факторлардың ішінде отандық денсаулық сақтауды сайма-сай қаржыландыыруға мүмкіндік бермейтін макроэкономика дамуының жеткіліксіз деңгейін ерекше айту қажет. Құнсыздану процестері де денсаулық сақтау бюджетін тауысады.

Медициналық факторлар медициналық ғылымның қарқынды дамуын, осы заманғы технологиялар мен әртүрлі ауруларды емдеу мәселесін науқастарды тиімді әрі сайма-сай емдеуге ғана емес, сондай-ақ асқынулардың даму қаупі дәрежесін төмендетуге жағдай жасайтын жаңа сапалы бағдармен шешуге мүмкіндік беретін өзіндік дәрілік заттардың пайда болуын сипаттайды (Белоусов Ю.Б. және сер. авторлар, 2007). Алайда жаңа технологиялар мен препараттар, қағида бойынша бағасының жоғары болуымен ерекшелінеді, бұл денсаулық сақтаудың шектеулі қаржыландыруы және халықтың төлем қабілетінің төмен болуы жағдайында олардың клиникалық тәжірибеге жылдам енуіне мүмкіндік туғызбайды.

Емдеу бағаларының жоғарылауы жағдайында науқас пен қоғамға қандай да бір препаратпен емделуге жұмсалған шығын қаншалықты ақталғанын білу қажет, яғни емдеу нәтижесін бағалаудың экономикалық критерилері болуы тиіс.

Көрсетілген себептер мен бірқатар басқа факторлар денсаулық сақтауға қаржы бөлуді ұлғайту қажеттігін растайды. Денсаулық сақтау жүйесіне бөлінген қаражат көлемінің көрнекті мысалы ретінде Ұлыбританияда кейбір ауруларды, соның ішінде ЖИА емдеуге жұмсалған шығындар тізімін көрсетуге болады (1 кесте).

1кесте – Медициналық қызмет көрсетуге жұмсалған шығындар көлемі (Ұлыбритания, 1999)

Ауру түрлері	Емделуге жұмсалған тікелей шығындар £, млн.	Өнім тудыру себебінен болған нәтиже шығындары және/немесе емдеуге жұмсалған жай шығындар, Е, млн.	Жалпы бағасы, £, млн.
Жүректің ишемиялық ауруы (ЖИА)	10730	5,325	7,055
Арқаның ауруы	10673	5,143	6,816
Ревматоидтық артрит	969	1,049	2,018
Альцгеймер ауруы	1,993	-	1,993
Төменгі тыныс жолдарының инфекциясы	1,825	-	1,825
Миға қан құйылу (инсульт)	1,655	-	1,655
Қант бдиабеті (ҚД)	1,304	-	1,304
Артрит	978	-	978
Көптеген склероз	85	452	536
Бас сақинасы (мигрень)	45	378	424
Терең көк тамырда қан ұюы және өкпе артериясының эмболиясы	386	-	386
Депрессия	366	-	366
ҚР 1-ші түрі	273	-	273
Аяқ-қолдың аумалы ишемиясы	269	-	269
Қояншық	235	-	235
Қуық асты безінің қатерсіз гипертрофиясы	134	21	155

Алайда шығындарды ұлғайту барысы медициналық килігулерге клиникалық нәтижесі мен экономикалық пайдасының талдауына негізделген аййқын үлгісінсіз мүлдем тиімсіз болуы мүмкін (Рудаков А.В., Хевщик П.Ф., 2002). Қаржыландыру көлемінің жеткіліксіз болуы және шектеулі қаражат қорын ұтымдыпайдалану қажеттілігі фармакоэкономиканың негізгі дамуы болып табылады (Гиляревский С.Р., Орлова В.А., 1997). Дәл сондықтан соңғы уақытта оған деген ынта артуда.

Еуропа елдерінде әртүрлі дәрілік препараттардың фармакоэкономикалық зерттеулері жеткілікті көп мөлшерде жүргізілген. Еууропада фармакоэкономиканың даму беталысы туралы фармакоэкономикалық зерттеулер нәтижелері енген мәліметтер қоры (HEED) негізінде білуге болады. Бұл мәліметтер қорында 10000-нан аса құжаттар бар, оған түпкі зерттеулер (өмір сапасын экономикалық бағалау және зерттеу), әдіснама материалдары, шолулар, редакциялық мақалалар енеді. 1 - 2 кестесінде 3 жылда (1995-1997) 13 елде жүргізілген фармацевтикалық препараттардың түпкі зерттеулерінің саны туралы мәліметтер берілген (Зерттеулер экономикалық талдау әдісіне қарай топтастырылған), ал 3кестесінде фармакоэкономикалық зерттеулер жүргізілген аурулар тізімі көрсетілген.

2кесте – Еуропада фармакоэкономикалық талдау түрлерін қолдану жиілігі

Талдау түрі	Зерттеу саны (n=720)
«Ауру құны»	59
«Барлық шығындар талдауы»	108
«Шығындарды барынша азайту»	54
«Шығындар қайтарыммының экономикалық талдауы»	209
«Шығындар-нәтижелілік»	231
«Шығындар-тиімділік»	54
«Шығындар-пайдалылық»	5

3кесте – Фармакоэкономикалық зерттеулер жүргізілген аурулар тізімі

Нозология немесе препараттар тобы	Зерттеулер саны (n=565)
Асқорыту жүйесінің ауруы және метаболизмдік бұзылыстар	50
Қан өндіру жүйесінің патологиясы	46
Жүрек-қантамыр аурулары	28
Дерматологиялық препараттар	16
Несеп-жжыныс жолдарының ауруы, жыныстық гормондар	15
Гормондық жүйелі препараттар	28
Микробқа қарсы жүйелі заттар	130
Ісікке қарсы заттар	71
Қаңқа-бұлшықет жүйесінің патологиясы	17
Жүйке жүйесінің бұзылыстары	74
Паразиттерге қарсы заттар	4
Тыныс алу жүйесінің патологиясы	20
Сезім органдарының ауурулары	0
Басқа патология	31
Код берілмеген	35

Отандық денсаулық сақтауда фармакоэкономикалық талдау ққажеттілігі құнды, сипат алуы мүмкін нәтижелердің өзі пайда болмай тұрып-ақ туындаған. Сондықтан материалдың жоқтығынан шетелдік мәліметтер қолданылды. Алайда мұндай мәліметтерді пайдалану елеулі макроэкономикалық ерекшеліктерге, денсаулық сақтау саласының заңды және нормативтік қорларындағы, қаржыландыру көлемі мен құрылымының ерекшеліктеріне, медициналық көмек көрсету стандарттары мен әдістерінің ерекшеліктеріне байланысты қате болатыны анықталды.

Әртүрлі ел халықтарының төлем қабілетінің деңгейін және жеңілдік құқығы бар адамдар санын салыстыруға болмайды. Осы факторлардың барлығы отандық фармакоэкономикалық зерттеулерді жүргізу мен дамытуға алғы шарт болды.

Фармакоэкономиканың дамуына себеп болған маңызды ерекшеліктердің бірі патенттелмеген препараттар мәселесі қосып отыр. Бұл мәселе көп қырлы, алайда баға мен тиімділік факторлары басты болып келеді (Леонова Ю.Л., 2001).

Халқының негізгі бөлігі үшін баға факторы жетекші болатыны сөзсіз. Дәрілердің кең номенклатурасы тізімддерінің ішінде бағасы жағынан түпкі препараттар онша қолжетіледі емес. Генериктер (көшірме дәрілік заттар) бағасының төмендігімен ерекшелінеді, бұл олардың

жасалуы мен клиникалық сынағына шығындардың болмауымен байланысты. Сондықтан генериктерді қолдану халықтың басым бөлігін осы заманғы, сонымен қатар экономикалық жағынан пайдалы медициналық технологиялларымен қамтамассыз етуге мүмкіндік береді. Бұл жағдайда тиімділік факторының ролі басым болады (Воробьев П.А. және сер. авт., 2002): генериктер түпнұсқасына сайма-сай болуы тиіс. Бұл жағдайда клиникалық тәжірибе шындық критерияларды, яғни көшірме препараттардың тиімділігі түпкі заттан өте ерекшеленетінін көрсетеді. Клиникалық тәжірибенің тағы бір маңызды ерекшелігі дәрігердің дәрілік заттарды тағайындау және пациенттің нақты препараттарды дәріхана желісінде алу кезінде артық көру айырмашылығында болып отыр. Осылайша, кейбір дәрігерлер пациенттің материалдық жағдайын ойлап, арзан дәрілік заттарды тағайындайды, бұл көбінесе GCP және GMP стандарттарына сәйкес келмейді. Ал басқа дәрігерлер қымбат тұратын түпкі препараттарды тағайындайды, олардың клиникалық нәтижесі кейде арзан генериктерден артық болмайды. Препаратты көкейкөзбен емес, ғылыми негізделген ретпен таңдау қажет, бұл дәлелді медицна мен салыстырмалы клиникалық сынақ нәтижелеріне негізделген клиникалық-экоономикалық зерттеулерді жүргізу арқылы жүзеге асуы мүмкін (Остроумова О.Д., Мамоев В.И., 2002).

4.Иллюстрациялық материал:презентация

5.Әдебиет:
Негізгі әдебиеттер

1. Сборник Законодательных и нормативно- правовых актов, регулирующих фармацевтическую деятельность в Республике Казахстан: сборник / сост. Б. К. Махатов [и др.]. - Шымкент : Жасұлан, 2017. - 380 с.40экз.
2. Қазақстан Республикасындағы фармацевтикалық қызметті реттейтін Заңнамалық және нормативтік -құқықтық актілер жинағы: жинақ / құраст. Б. Қ. Махатов [т/б.]. - Шымкент : Жасұлан, 2017. - 327 бет. с.150экз.
3. Шопабаева, А. Р. Фармакоэкономика: учебное пособие / А. Р. Шопабаева, Н. А. Чеботаренко, С. В. Хименко ; М-во здравоохранения и социального развития РК. - Караганда : АҚНҰР, 2016. - 146 с.55экз.
4. Арыстанов, Ж. М. Фармацевтическая информация : учеб. пособие / Ж. М. Арыстанов. - ; Рассмотрен и рек. к выпуску на засед. Учен. совета МУА. - Алматы : Эверо, 2015. - 252 с.60экз.
5. Фармакоэкономика : оқу құралы / А. Р. Шопабаева [ж/б.]. - Алматы : АҚНҰР, 2016. - 194 бет. с.80экз.
6. Шертаева, К. Д. Фармакоэкономика негіздері: оқулық / К. Д. Шертаева, Ж. К. Шимирова, О. В. Блинова ; ҚР әлеуметтік даму және денсаулық сақтау министірлігі. ОҚМФА. - Шымкент : ОҚМФА, 2015. - 136 бет с.80экз.
7. Шертаева, К. Д. Основы фармакоэкономики: учебник / К. Д. Шертаева, О. В. Блинова, Ж. К. Шимирова ; Министерство здравоохранения и социального развития РК. ЮКГФА. - Шымкент : ЮКГФА, 2015. - 143 с.50экз.
8. Шертаева , К. Д. Фармацевтикалық ақпарат: оқу құралы / К. Д. Шертаева, К. Ж. Мамытбаева, Ғ. Ж. Умурзахова ; ҚР Денсаулық сақтау министрлігі; ОҚМФА. - Шымкент : Жасұлан, 2013. - 72 бет. С.90экз.
9. Фармацевтикалық ақпарат" пәні бойынша дәріс кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация" = Тезисы лекций по дисциплине "Фармацевтическая информация". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРДСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Шымкент : Б. ж., 2013. - 35 бет. с.10экз.

Қосымша әдебиеттер :

"Фармакоэкономика негіздері" пәні бойынша дәріс кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация"= Тезисы лекций по дисциплине "Основы фармакоэкономики". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРДСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Шымкент : Б. ж., 2013. - 44 бет. с.10экз.

Электрондық ресурстар

1. Шертаева, К. Д. Фармакоэкономика негіздері [Электронный ресурс] : оқулық / К. Д. Шертаева, Ж. К. Шимирова, О. В. Блинова ; ҚР әлеуметтік даму және денсаулық сақтау министрлігі. - Электрон. текстовые дан. - Шымкент : ОҚМФА, 2015. - 1.36 Мб +эл. опт. диск (CD ROM). 1экз.
2. Шертаева, К. Д. Основы фармакоэкономики [Электронный ресурс] : учебник / К. Д. Шертаева, О. В. Блинова, Ж. К. Шимирова ; Министерство здравоохранения и социального развития РК. - Электрон. текстовые дан. - Шымкент : ОҚМФА, 2015. - 1.98 Мб +эл. опт. диск (CD ROM). 1экз.
3. Фармацевтикалық ақпарат" пәні бойынша дәрістер кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация" [Электронный ресурс] = Тезисы лекций по дисциплине"Фармацевтическая информация". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРДСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Электрон. текстовые дан. (96,0 Мб). - Шымкент : Б. ж., 2013. - 35 бет. эл. опт. диск (CD-ROM).1экз.
4. Фармакоэкономика негіздері" пәні бойынша дәріс кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация" [Электронный ресурс] = Тезисы лекций по дисциплине "Основы фармакоэкономики". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Электрон. текстовые дан. (262 Мб). - Шымкент : Б. ж., 2013. - 44 бет. эл. опт. диск (CD-ROM). 1экз.
5. УМКД размещен на образовательном портале ukma.kz
6. Электронная библиотека «Консультант студента». Ссылка для доступа: http://www.studmedlib.ru, ЛОГИН ibragim123, ПАРОЛЬ Libukma123
7. Сайт библиотечно-информационного центра академии lib.ukma.kz

6. Бақылау сұрақтары (кері байланыс Feedback) :

1. Денсаулық сақтау саласының дамуының заманауи концепциясы?
2. Денсаулық сақтау саласында қандай сапа көрсеткіштерінің эталондарын білесіз?
3. Дәлелді медицина дегеніміз не?
4. Емдеудің тиімділігі және қауіпсіздігінің дәлелі?
5. Медициналық және фармацевтикалық көмекті стандарттаудың жүргізуге қандай керекті жағдайларды білесіз?
6. Өмірлік қажетті дәрілік заттардың тізімін қандай ДЗ кіреді?
7. Медициналық және фармацевтикалық көмек сапасын басқаруда фармакоэкономикалық зерттеулердің орны.
8. Дәріханада дайындалған дәрілер қалай басталады және босатудағы бақылау қалай жүргізіледі?

Дәріс № 8

1. **Тақырыбы:** Фармакоэкономика

2. Мақсаты: Фармакоэкономика-білім алушыларға ғылымды оқу және тәжірибеде қолдану туралы таныстыру.

3. Дәріс тезистері:

Тәжірибелік денсаулық сақтауда фармакоэкономикалық зерттеулерді жүргізу дәрілік заттар туралы ақпаратпен жұмыс жасауды көздейді. Бұған тікелей көмекті **фармакоэкономика** – фармация мен медицинаның саласындағы (дәрілерді жасаудан және олардың клиникалық тәжірибеде қолданылуына дейін) ақпаратпен жұмыс жасауда стандарттық амалдарды зерттейтін және жасайтын пән аралық ғылыми ретінде көрсетеді. Фармакоинформатика клиникалық фармакологияда, клиникалық фармацияда, әлеуметтік дәрітануда тәжірибелік қолданыс тапты. Ол фармакокинетикалық зерттеулерде (ағзадағы дәрілердің деңгейлері мен олардың дозаларының реттелуіндегі терапевтикалық мониторинг кезінде), аурухaналардың ақпараттық жүйелерінде (фармакотерапияның экономикалық және медициналық құжаттарын зерттеу), мамандандырылған орталықтардың жұмысында (ауруханалардың ақпараттық орталықтары, токсикологиялық ақпараттық орталықтар), фармацевтикалық және медициналық ЖОО-ның студенттерін даярлау кезінде, дәрігерлерді, фармацевттерді дайындауда, және де маман еместерді – науқастар мен олардың отбасыларының мүшелерін емдеуде қолданылады.

Фармакоэкономика аурулардың фармакотерапиясы кезінде медициналық, фармацевтикалық жұмысшылардың ақпараттарының негізгі дерек көзі болып табылады, өйткені ағзаға деген дәрілік заттардың әрекеті, осы ақпаратты өңдеу туралы әдеби, сараптамалық мәліметтерді талдауға әкеледі. Фармакоэкономиканың мазмұны әр түрлі медициналық ақпаратқа ие болатын (диагностика, фармакотерапия) және ғылыми фармакоэкономиканың осы салалардың арасында тұрақты түрде болып жататын қажетті ақпарат алмасудағы медициналық фармакоэкономикамен тікелей байланысты.

Фармакотерапевтикалық жобадағы мәселелерді шешу кезінде фармакоэкономика мамандандырылған ғылыми білімдер мен тәжірибеден алынған эмперикалық білімдерді қолданады.

Ақпарат пен байланысты жұмыстың әдістері мыналар болып табылады:

– ізденіс;
– жинау;
– өңдеу; (талдау);
– сақтау (мұрағаттау).

Фармакоэкономиканың ең маңызды бөлігі – дәрілік заттар туралы ақпараттарды өңдеу (талдау) болып табылады. Әдебиеттік мәліметтермен жұмыс осындай ақпараттық сенімділігі мен толықтығының аспектілерін қоспайды. Оларда әдетте медицинадағы заманауи білімдерге негізделген автордың пікірі келтіріледі, бұл адам факторының салдарынан, одан кейінде жылдам өзгереді, сондықтан бір қатар ақпарат толық емес және дәл емес түрде келтірілген. Бұл факторды ақпаратпен жұмыс кезінде ескеру қажет, өйткені оны клиникалық тәжірибеде қолдану оны жасаған және басып шығарған адамға байланысты. Дәрілік құралдар туралы ақпаратты өңдеуді дәріханада (жұмыс орнында), аурухана дәріханасында (мамaнданған басылымның кең спектрмен жұмыс), стационарлық бөлімшелерде (мысалы, биохимия, генетика бөлімінде), ақпараттық орталықтарда жүргізуге болады.

Дәрілік заттар туралы мемлекеттік ақпараттық орталықтар іс жүргізуде:

– дәрілік заттарды медициналық бағыттағы құралдардың сапасын бақылау қауіпсіздігі мен өндіру бойынша мемлекеттік департамент;

– дәрілік заттардың кері әсерлік реакцияларын қадағалауды іске асыратын ДМ-нің мемлекеттік фармакологиялық орталығы, фармакологиялық бақылау бөлімі;

– Фармацевтикалық оқу мекемелері (Ұлттық фармацевтикалық университет, жоғары оқу орындарының фармацевтикалық факультеттері).

Фармакоэкономика дәрілік заттар туралы мәліметтерді ақпараттық дерек көздерінен алады.

Ақпараттық дерек көзі – ақпаратты ұсынатын нысан немесе субъект. Мысалы: кітап, есептегіш бағдарлама, мәліметтер базасы, дәрігер.

Әдебиеттік ақпараттық дерек көздерінің жіктелуі:

1. біріздiлiгі бойынша:

– біріншілік (біріншілік ақпаратқа ие болатын. Мысалы: нақты зерттеудің түпнұсқалық нәтижелері);

– екіншілік (біріншілік дерек көздерінен алынған ақпаратқа ие. Мысалы: зерттелінген ақпараттың дерек көздерін келтіру мен нақтылы мәселені әдебиеттік түрде шолу);

– үшіншілік (көпсанды дерек көздерінің негізінде біріншілік және екіншілік) нақтылы мәселені шолуды білдіреді. Мысалы: оқулықтар, компендиумдар).

2. басылып шығу тәсілі бойынша:

– мерзімдік емес (кітап, оқу құралы, оқулықтар, диссертациялық жұмыстар, еңбектердің жинағы) – ISBN коды (International Standart Book Number);

– мерзімді (журналдар) – ISBN коды (International Standart Book Number);

– мерзімділігі белгіленбеген (нақтылығын уақыт интервалымен басылатын дерек көздері) – ISBN коды.

3. қолайлылығы бойынша:

– басылып шыққан;

– басылып шықпаған;

– көне әдебиет;

– фирманың әдебиеті.

Дәрілік заттар туралы келесі екі ақпараттық дерек көздері бар: дәрілік заттардың мемлекеттік реестрі, компендиум, «Фармацевтикалық хабаршы», «Фармацевтический журнал», «Еженедельник аптеки» және т.б. басылымдар.

Әдебиеттік ақпарат көздері мәліметтер базасы түрінде ұсынылады.

Мәліметтер базасы – бұл басылымдық мәтіннің негізінде құрылған ақпараттың дерек көзі (мәліметтердің толық мәтіндік базасы) немесе библиографиялық ақпаратты қосатын нақтылы құрылым формасында (мәліметтердің библиографиялық базасы).

Мәліметтердің толық мәтінді базасы – бұл компендиумдар, кітаптар, электрондық түрде мерзімдік басылымдар.

Мәліметтердің библиографиялық базасы басылымдар туралы ақпараттардың тізімін білдіреді (автор, кітаптың) мақаланың атауы, басылымның (журналдың атауы).

Фармакоэкономикалық зерттеулер негізінде фармакоинформатика бойынша мәліметтердің базасы құрылған, оған терапевтикалық көзқарас тұрғысындағы кең таралған ауруларды емдеу үшін ең тиімді, қауіпсіз және шығындары төмен дәрілік заттармен енгізілген. Мысалы, ANTICIPATOR (антибиотиктермен емдеу), KINETINPEX (дәрілердің терапевтикалық мониторингі), Hypertenze (гипертонияны емдеу).

Клиникалық зерттеулердің нәтижелерін жеткізетін мәліметтер базаларының арасында, әлемде ең танымалы Кокрейннің мәліметтер базасы мен дәлелді медицинаның мәліметтер базасы болып табылады.

Кокрейннің мәліметтер базасы емдік араласудың қандай да болса барлық рандомизирленген клиникалық сыныұтардың жүргізілуінің жинақталған нәтижелеріне ие. Ол электрондық нұсқада ағылшын тілінде көрсетілген. Оның жасалынуымен халықаралық ұйым - Кокрейннің Қоғамы айналысады, ол 1992-жылы Англияда пайда болған және барлық клиникалық сынақтардың нәтижелерін аналитикалық жинақтау жолымен (жүйелік шолу) барлық емдік араласудың тиімділігін бағалауды бірінші мойындаған эпидемиолог Арчи Кокрейннің құрметіне аталған.
Жүйелік шолудың мақсаты – ең қолайлы факторлардың негізіндегі медициналық шешімдердің қабылдануына мүмкіндік беру.
Мәліметтер базасындағы жүйелік шолудың құрылымы:
– шолудың, библиографиялық суреттеудің, барлық авторлардың аты-жөніне ие мұқабалық бет;
– кіріспе бөлімінен, зерттеу мақсатынан, зерттеудің материалынан және әдісінен, нәтижелерінен және талқылануынан тұратын құрылымдық шолу;
– талдаудың нәтижелерін талқылау;
– тәжірибелік медицина мен одан арғы зерттеулерге арналған маңыздылық туралы қорытынды;
– зерттеулік шолудағы және оған қосылған жұмыстардың (себебін көрсетумен) толық библиографиялық тізімі;
– олардың әдістемелік сапаларының бағасы мен әрбір қосылған зерттеу сипаттамасы бар толыққанды кестелер;
– мета – талдаудың нәтижелерін қосатын шолу нәтижелері бар толыққанды кестелер.
Мета – талдау бір уақытта дәрілік препаратты, емдеу тәсілдігі әр алуан уақытта әр түрлі авторлар келтірген басқа да тәсілдерді қолданудың клиникалық зерттеулерінің нәтижелерін талдауға мүмкіндік беретін статистикалық процедуралармен әдістемелік амалдардың нақтылы жиынтығын білдіреді. Мета – талдау мәліметтерді ол үшін зерттеу болғаны сияқты көріністе өңдеуге мүмкіндік береді. Нәтижесінде өңдеу көлемі мен айырмашылықтардың қолайлылығы ұлғаяды. Мета – талдаудың пайда болуы медициналық араласудың тиімділігін клиникалық түрде зерттеудің статистикалық маңызды нәтижелерінің жекелей түрде болмауымен, және де қарама-қайшы мәліметтердің саны мен туындаған.
Кокрейндік жүйелік шолулардың жағымды жақтары:
– нақтылы түрде қалыптасқан клиникалық мәселеге жауап береді;
– әр түрлі тілдердегі ақпараттардың барлық дерек көздерінің нәтижелерін іздеуге шоғырланады;
– клиникалық ақпараттарды жинау мен өңдеу тәсілдерінің сенімділігін бағалау жолы мен зерттеу мәліметтерінің қолайлылығын талдайды;
– тек қана қатерсіз мәліметтерді толықтырады;
– сынақтың жаңа нәтижелерін алу көлемі бойынша тұрақты түрде жаңарып отырады.
Кокрейндік шолулар мыналар туралы қорытынды жасауға мүмкіндік береді:
– тиімді түрдегі араласу, оны қолдануға болады;
– араласу тиімсіз, оны қолдануға бомайды;
– араласу зиян келтіреді, оған тиым салуға тура келеді;
– пайда мен зиян дәлелденбеген, одан арғы зерттеу талап етіледі.
Кокрейн Қоғамының жұмысшы органы: шолуларды келісу топтарды, әдістерді өңдеу бойынша Кокрейн топтары, Кокрейн орталықтары, науқастардан және олардың отбасыларынан тұратын Кокрейндік бөлімдер, Кокрейндік топтамалар болып табылады. Кокрейн қоғамының жұмысының негізгі нәтижесі ақпаратты электрондық тасымалдағышта көрсететін Кокрейндік кітапхана болып табылады. Бұл кітапханаға мәліметтердің алты жекелей базалары кіреді:

– Дайындалып жатқан шолулардың хаттамалары және аяқталған жүйелік шолулары бар жүйелік шолулардың мәліметтерінің Кокрейндік базасы.

– Кокрейндік қоғам мен басқа да ұйымдардың қатысушылары мен нақтыланған сынақтары мен бақыланатын басылымдардың мәліметтерінің библиографиялық базасының – бақыланатын сынағының кокрейндік регистрі.

– Әр түрлі дерек көздеріне басылып шыққан мета – талдау мен жүйелік шолулардың сынақ бағасының құрылымдық рефератына ие, медициналық араласудың тиімділігі бойынша шолулар мәліметтерінің рефеpативтік базасы.

– Клиникалық зерттеу нәтижелерінің синтезі мен талдауы бар әдістемесі бойынша библиографиялық басылымдарға ие кокрейндік әдістемелік регистр.

– Медициналық араласудың экономикалық бағасы бойынша мәліметтердің рефеpативтік базасы.

– Әдістеме бойынша шолулар мәліметтерінің кокрейндік базасы.

Кокрейндік жүйелік шолулар мыналар үшін ауыстырғысыз:

– өздерінің шешімдерін қатаң түрде дәлелденген фактілерде негіздеуге ұмтылатын тәжірибеші дәрігерлер мен денсаулық сақтауды ұйымдастырушыларға;

– клиникалық сынақтарды жүргізуді жоспарлаған зерттеушілерге;

– дәрігерлер арналған тәжірибелік нұсқауларды дайындауға керекті клиникалық басшылықты құрастырушылар;

– одан арғы зерттеулерге мүдделі пациенттер.

Кокрейннің мәліметтер базасы ұсынатын клиникалық мәліметтерді медициналық араласу мен мәліметтер базаларын жасаудың тиімділігінің дәлелдерін жинауға керекті дәлелді медициналық орталықтарының сарапшылар да пайдаланады.

Қазіргі уақытта әлемде дәлелді медицинаның 12 орталығы бар, олар медицинаның өзекті мәселелері бойынша жүйелік шолулары мен рефеpативтік анальгетикалық басылымдары, нұсқаулары түріндегі ақпараттық хабарламаларды дайындайды. Осы ақпараттық хабарламаларды жасау үдерісі мынадай кезеңдерден тұрады:

– нақты клиникалық мәселені алға қоюшылық;

– клиникалық нәтижелердің өлшем бірліктерін, олардың басқаларымен салыстыру дәрежесін анықтау;

– клиникалық базалар мен ізденіс әдістемесінің қолайлы базаларын таңдау;

– соңғы нәтижелерден алынған мәліметтер немесе сапалы айырмашылықтарды құраудың толыққандығының жеткіліксіздігінен болатын одан арғы талдау үшін басылымның формалды белгілері бойынша таңдаланып алынған түпкілікті «сүзгілеу»;

– мета – талдаудан кейін құрылымданған рефераттар түрінде ұсынылатын «сүзгіленуші» ақпаратты жинақтау.

Дәлелді медициналық ақпараттану жүйесі соңғы ғылыми жетістіктер мен олардың дәрігердің күнделікті жұмысына енгізілуі арасындағы уақытша кедергіні жоюға мүмкіндік береді.

4. Иллюстрациялық материал:презентация

5. Әдебиет:

Негізгі әдебиеттер

1. Сборник Законодательных и нормативно- правовых актов, регулирующих фармацевтическую деятельность в Республике Казахстан: сборник / сост. Б. К. Махатов [и др.]. - Шымкент : Жасұлан, 2017. - 380 с.40экз.
2. Қазақстан Республикасындағы фармацевтикалық қызметті реттейтін Заңнамалық және нормативтік -құқықтық актілер жинағы: жинақ / құраст. Б. Қ. Махатов [т/б.]. - Шымкент : Жасұлан, 2017. - 327 бет. с.150экз.
3. Шопабаева, А. Р. Фармакоэкономика: учебное пособие / А. Р. Шопабаева, Н. А. Чеботаренко, С. В. Хименко ; М-во здравоохранения и социального развития РК. - Караганда : АҚНҮР, 2016. - 146 с.55экз.
4. Арыстанов, Ж. М. Фармацевтическая информация : учеб. пособие / Ж. М. Арыстанов. - ; Рассмотрен и рек. к выпуску на засед. Учен. совета МУА. - Алматы : Эверо, 2015. - 252 с.60экз.
5. Фармакоэкономика : оқу құралы / А. Р. Шопабаева [ж/б.]. - Алматы : АҚНҮР, 2016. - 194 бет. с.80экз.
6. Шертаева, К. Д. Фармакоэкономика негіздері: оқулық / К. Д. Шертаева, Ж. К. Шимирова, О. В. Блинова ; ҚР әлеуметтік даму және денсаулық сақтау министірлігі. ОҚМФА. - Шымкент : ОҚМФА, 2015. - 136 бет с.80экз.
7. Шертаева, К. Д. Основы фармакоэкономики: учебник / К. Д. Шертаева, О. В. Блинова, Ж. К. Шимирова ; Министерство здравоохранения и социального развития РК. ЮКГФА. - Шымкент : ЮКГФА, 2015. - 143 с.50экз.
8. Шертаева , К. Д. Фармацевтикалық ақпарат: оқу құралы / К. Д. Шертаева, К. Ж. Мамытбаева, Ғ. Ж. Умурзахова ; ҚР Денсаулық сақтау министрлігі; ОҚМФА. - Шымкент : Жасұлан, 2013. - 72 бет. С.90экз.
9. Фармацевтикалық ақпарат" пәні бойынша дәріс кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация" = Тезисы лекций по дисциплине "Фармацевтическая информация". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРДСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Шымкент : Б. ж., 2013. - 35 бет. с.10экз.

Қосымша әдебиеттер :

1. "Фармакоэкономика негіздері" пәні бойынша дәріс кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация"= Тезисы лекций по дисциплине "Основы фармакоэкономики". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРДСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Шымкент : Б. ж., 2013. - 44 бет. с.10экз.

Электрондық ресурстар

1. Шертаева, К. Д. Фармакоэкономика негіздері [Электронный ресурс] : оқулық / К. Д. Шертаева, Ж. К. Шимирова, О. В. Блинова ; ҚР әлеуметтік даму және денсаулық сақтау министрлігі. - Электрон. текстовые дан. - Шымкент : ОҚМФА, 2015. - 1.36 Мб +эл. опт. диск (CD ROM). 1экз.
2. Шертаева, К. Д. Основы фармакоэкономики [Электронный ресурс] : учебник / К. Д. Шертаева, О. В. Блинова, Ж. К. Шимирова ; Министерство здравоохранения и социального развития РК. - Электрон. текстовые дан. - Шымкент : ОҚМФА, 2015. - 1.98 Мб +эл. опт. диск (CD ROM). 1экз.
3. Фармацевтикалық ақпарат" пәні бойынша дәрістер кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация" [Электронный ресурс] = Тезисы лекций по дисциплине"Фармацевтическая информация". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРДСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Электрон. текстовые дан. (96,0 Мб). - Шымкент : Б. ж., 2013. - 35 бет. эл. опт. диск (CD-ROM).1экз.
4. Фармакоэкономика негіздері" пәні бойынша дәріс кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация" [Электронный ресурс] = Тезисы лекций по дисциплине "Основы фармакоэкономики". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА;

Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Электрон. текстовые дан. (262 Мб). - Шымкент : Б. ж., 2013. - 44 бет. эл. опт. диск (CD-ROM). 1экз.
5. УМКД размещен на образовательном портале ukma.kz
6. Электронная библиотека «Консультант студента». Ссылка для доступа: http://www.studmedlib.ru, ЛОГИН ibragim123, ПАРОЛЬ Libukma123
7. Сайт библиотечно-информационного центра академии lib.ukma.kz

6. Бақылау сұрақтары (кері байланыс Feedback):
1. Фармакоэкономика дегеніміз не?
2. Фармакоэкономиканың тәжірибелік қолданылуы қандай?
3. Ақпаратпен жұмыс жасаудың әдістеріне сипаттама беріңіз.
4. Дәрілік заттар туралы ақпарат қалай өңделеді?

Дәріс№ 9

1. **Тақырыбы** Фармацевтикалық ақпараттың теориялық негіздері.

2. **Мақсаты:** білім алушыларға ғылыми-техникалық ақпараттың негіздері туралы және фармацевтикалық ақпарат жүйесі туралы негізгі ұғымдар беру

3. **Дәріс тезистері:**

«Ақпарат» (лат. informatio – түсіндіру, мазмұндау) терминікүнделікті өмірден бастап техникалық салада пайдаланылатын көп мағыналы ұғым. Жалпы алғанда бұл ұғым шектеу, байланыс, бақылау, форма, инструкция, білім, мағына, құрылым, бейнелеу, сезіну тағы басқа ұғымдармен тығыз байланысты. Көп адам бұл жайлы Білім дәуірі немесе білім қоғамы тудырған **ақпарат дәуірі** туралы айта бастады; ақпараттық қоғам, ақпараттық технологиялар, тіпті информатика, ақпарат ғылымы және компьютер ғылыминазарға көп түсуде, ал «ақпарат» сөзі білдіре бастаған мағыналары ұқыпсыз пайдаланылуда. Бұл терминнің кең тарағанына қарамастан, ақпарат түсінігі ғылымдағы ең көп пікірталас тудырған түсініктердің бірі болып табылады.

Ақпарат барлық ұйымдардың басты ресурсы болып табылғаны секілді фармацевтикалық ұйымның да негізі болып табылады. Сондықтан оның ерекшеліктері мен қасиеттерін есепке алу қажет.

Ақпараттың негізгі қасиеттері:

- Қолжетімділігі;
- Сапасы;
- Сенімділігі.

Фармацевтикалық ақпараттың негізгі міндеттері:

- Фармацевтикалық қызметтерді нориативті-құқықтық ақпаратпен қамтамасыз ету;
- ДЗ автоматталған анықтама-ақпараттық жүйесін ұйымдастыру.

Фармацевтикалық ақпарат бағыттары.

Технологиялық үрдістердің техникалық бағдарламасы мен басқа қосымша нысандардың ұйымдастырылған құрамдастары және ақпараттық қажеттілікті қанағаттандыруда белгіленген тақырып аумағында мәліметтерді іздеп, жинап, ақпараттық ресурстарды шығаруда қызметкерлер тобының функционалдық істері.

Ақпараттың негізгі бағыттары:

- Тасушы бойынша(электрондық, заттық және т.б);
- Қозғалу бағыттары бойынша (кіріс және шығыс);
- Дереккөз бойынша (сыртқы және ішкі);
- Мазмұны бойынша (экономикалық, құқықтық, техникалық және басқа).

Фармацевтикалық мекемелердің, ұйымдардың жүйесі, ғылыми медициналық ақпараттармен жұмыс істейді. Фармацевтикалық ақпараттың жоғарғы құрылым болып:

- ҚР Денсаулық сақтау министрлігі;
- ҚР фарм. ақпараттың ақпараттық-аналитикалық маркетингтік орталық;
- ҚР фарм. ақпараттың ақпараттық-аналитикалық маркетингтік орталық;
- ҚР фармацевтикалық және медициналық комитеті;

– ҚР фармацевтикалық қызметтерді қолдау және дамыту ассоциациясы жатады.

Денсаулық сақтау саласындағы мамандарды дәрілік заттар туралы ақпаратпен қамтамасыз етуді ұйымдастыруда фармацевттердің ғылыми қоғамдары көп еңбектенуде.

Фармацевтикалық оқу орындары мен ғылыми зертханалар тәжірибелік және фундаменталдық ақпарат көздерін жинақтап фармацевтикалық ақпараттың аналитикалық маркетингтік орталыққа жіберіліп отырады. Бұл орталық фармацевтикалық қызметтің жүйесінеде дәрілік заттар туралы ақпаратты бағыттап, бақылап отыратын алдыңғы қатарлы мекеме болып табылады. Фармацевтикалық ақпараттың аналитикалық маркетингтік орталыққа қызметтерді, міндеттерді, жұмыс аумақтары фармация комитетінің бұйрығымен, ҚР Денсаулық сақтау министрлігінің бұйрығымен бекітілген.

Қазіргі таңда фармацевтикалық ақпараттық қорларды фармацевтикалық ақпараттық сайттардан, яғни анықтамалық материалдардан іздейміз. Атап айтар болсақ, сондай фармацевтикалық ақпараттық сайттарға келесілер жатады:

- http://www.Recipe.ru
- http://www.pharmindex.ru
- http://www.analit.net/apteka
- info@medmarket.kz
- www.ims health
- http://www.dari.kz
- www.resurs.kz/catalog/dari

Жобаның мақсаты мамандандырылған сайт бағытталған кең ауқымды кәсіби мүдделерін құру болып табылады, сайттың ерекшелігі ең алдымен ақпаратты беру мен қызмет көрсету, сондай-ақ, фармацевтикалық нарықты, дәрігерлер мен медициналық жоғарғы оқу орындарынын студенттеріне ыңғайлы түрде қолдану үшін арналған. Сайтта келесі бөлімдер бар:

Жаңалықтар. Бұл бөлімде сайта ақпараттық толықтырудың таңдалған жаңалықтары, отандық және шетелдік ақпарат көздері құрайды. Іріктеудің критерийі медициналық және фармацевтикалық ғылым және тәжірибе туралы соңғы ақпарат жетістіктерін, сонымен қатар, клиникалық сынақтарды, дәрілік заттарды, медицинадағы ғылыми жаңалықтарды, отандық медициналық және фармацевтикалық салалардағы істердің нәтижелерін тіркеуболып табылады.

Құжаттар. Деректер базасында медициналық заңнамалық және нормативтік актілерге кең іздеу мүмкіндіктері берілген.Ұсынылған деректер сақталу нәтижелері Excel форматындағы кесте түрінде сұрыптау және іздеу мүмкіндігі бар. Атап айтар болсақ,дәрілік заттар туралы анықталған ақпараттарды, оның ішінде жалған дәрілік заттар туралы ақпаратты, соңғы 12 айда тіркеуден шығарылған және қайта тіркелген дәрілік заттар туралы ақпараттар беріледі.

Сілтемелер. Каталог сілтемелері қызықты және пайдалы медициналық ресурстар желісін егжей-тегжейлі сипаттамасымен және мүмкіндігімен қосу сайтна кіреді.

Дәріхана. Интернет-аптека – БАҚ, медициналық мақсаттағы құралдарды, дезинфекциялық, парафармацевтикалық жәнекең спектрі дәрілік заттарды заңнама талаптарына сәйкес өткізу.

Прайс-парақтар.Прайс-парақтары сервисте тегін орнатылады.

Қызмет. BioMail – биологиялық және медициналық ағымдағы әдебиетпен, қадағалап көмектесетін сервис. Берілген 37 іздестіру үлгісін BioMail автоматты түрде жүргізеді. BioMail сіздің e-mail мекен-жайыңызға іздеу нәтижесін жібереді (апта сайын, аптасына екі рет немесе айына бір рет, сіздің таңдауыңыз бойынша).

PubMed іздеу негізінде биомедициналық журналдар арасында ең үлкен жария дерекқоры.

Сайтта күн сайын жаңартылып отыратын on-line база прайс-парақтары өндірушілер мен дистрибьюторларға арналған. Бұл бөлім екі негізгі блоктан тұрады: өндірушілер мен дистрибьюторлар ұсыныстары.Барлық базалар бірыңғай номенклатуралық анықтамалар негізінде жасалады. Өндірушілер мен дистрибьюторлар тізімдері мүмкіндігінше сұрыпталып беріледі: алфавит бойынша; өңір бойынша; жаңарту прайс-парағының күні бойынша және т.б.

Қорытындылай келе, әртүрлі ақпараттық арналарды пайдалана отырып, халыққа және жеке сұраныстарға жауап ретінде дәрілік заттар туралы нақты ақпаратты ұсыныу, тегін медициналық көмектің кепілдендірілген көлемі шеңберінде дәрілік заттармен тегін қамтамасыз ету мәселелері бойынша ақпаратты ұсыну, бұқаралық ақпараттық құралдарда басылымдар, дәрілік бюллетеньдер, плакаттар мен кітапшалар түрінде баспа ақпарат көмегімен дәрілерді пайдалану, мүмкін болатын жанама әсерлер және ең көп таралған патологиялар бойынша халықтың сауаттылығын арттыру болып табылады.

4. **Иллюстрациялық материал:**презентация

5. **Әдебиет:**

Негізгі әдебиеттер

1. Сборник Законодательных и нормативно- правовых актов, регулирующих фармацевтическую деятельность в Республике Казахстан: сборник / сост. Б. К. Махатов [и др.]. - Шымкент : Жасұлан, 2017. - 380 с.40экз.
2. Қазақстан Республикасындағы фармацевтикалық қызметті реттейтін Заңнамалық және нормативтік -құқықтық актілер жинағы: жинақ / құраст. Б. Қ. Махатов [т/б.]. - Шымкент : Жасұлан, 2017. - 327 бет. с.150экз.
3. Шопабаева, А. Р. Фармакоэкономика: учебное пособие / А. Р. Шопабаева, Н. А. Чеботаренко, С. В. Хименко ; М-во здравоохранения и социального развития РК. - Караганда : АҚНҰР, 2016. - 146 с.55экз.
4. Арыстанов, Ж. М. Фармацевтическая информация : учеб. пособие / Ж. М. Арыстанов. - ; Рассмотрен и рек. к выпуску на засед. Учен. совета МУА. - Алматы : Эверо, 2015. - 252 с.60экз.
5. Фармакоэкономика : оқу құралы / А. Р. Шопабаева [ж/б.]. - Алматы : АҚНҰР, 2016. - 194 бет. с.80экз.
6. Шертаева, К. Д. Фармакоэкономика негіздері: оқулық / К. Д. Шертаева, Ж. К. Шимирова, О. В. Блинова ; ҚР әлеуметтік даму және денсаулық сақтау министірлігі. ОҚМФА. - Шымкент : ОҚМФА, 2015. - 136 бет с.80экз.
7. Шертаева, К. Д. Основы фармакоэкономики: учебник / К. Д. Шертаева, О. В. Блинова, Ж. К. Шимирова ; Министерство здравоохранения и социального развития РК. ЮКГФА. - Шымкент : ЮКГФА, 2015. - 143 с.50экз.
8. Шертаева , К. Д. Фармацевтикалық ақпарат: оқу құралы / К. Д. Шертаева, К. Ж. Мамытбаева, Ғ. Ж. Умурзахова ; ҚР Денсаулық сақтау министрлігі; ОҚМФА. - Шымкент : Жасұлан, 2013. - 72 бет. С.90экз.
9. Фармацевтикалық ақпарат" пәні бойынша дәріс кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация" = Тезисы лекций по дисциплине "Фармацевтическая информация". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРДСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Шымкент : Б. ж., 2013. - 35 бет. с.10экз.

Қосымша әдебиеттер :

1. "Фармакоэкономика негіздері" пәні бойынша дәріс кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация"= Тезисы лекций по дисциплине "Основы фармакоэкономики". Специальность:

5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРДСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Шымкент : Б. ж., 2013. - 44 бет. с.10экз.

Электрондық ресурстар

1.Шертаева, К. Д. Фармакоэкономика негіздері [Электронный ресурс] : оқулық / К. Д. Шертаева, Ж. К. Шимирова, О. В. Блинова ; ҚР әлеуметтік даму және денсаулық сақтау министрлігі. - Электрон. текстовые дан. - Шымкент : ОҚМФА,2015. - 1.36 Мб +эл. опт. диск (CD ROM). 1экз.

2. Шертаева, К. Д. Основы фармакоэкономики [Электронный ресурс] : учебник / К. Д. Шертаева, О. В. Блинова, Ж. К. Шимирова ; Министерство здравоохранения и социального развития РК. - Электрон. текстовые дан. - Шымкент : ОҚМФА, 2015. - 1.98 Мб +эл. опт. диск (CD ROM). 1экз.

3.Фармацевтикалық ақпарат" пәні бойынша дәрістер кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация" [Электронный ресурс] = Тезисы лекций по дисциплине"Фармацевтическая информация". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРДСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Электрон. текстовые дан. (96,0 Мб). - Шымкент : Б. ж., 2013. - 35 бет. эл. опт. диск (CD-ROM).1экз.

4.Фармакоэкономика негіздері" пәні бойынша дәріс кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация" [Электронный ресурс] = Тезисы лекций по дисциплине "Основы фармакоэкономики". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Электрон. текстовые дан. (262 Мб). - Шымкент : Б. ж., 2013. - 44 бет. эл. опт. диск (CD-ROM). 1экз.

5.УМКД размещен на образовательном портале ukma.kz

6.Электронная библиотека «Консультант студента». Ссылка для доступа: http://www.studmedlib.ru, ЛОГИН ibragim123, ПАРОЛЬ Libukma123

7.Сайт библиотечно-информационного центра академии lib.ukma.kz

6. Бақылау сұрақтары (кері байланысFeedback):

1. Ғ.Т.А. туралы түсінік.
2. Басқарушылық ақпараттың қажеттілігін не анықтайды?
3. Ақпараттық ресурстардың ерекшеліктері.
4. Н.Т.и.қойылатын талаптар
5. Ақпараттың жіктелуі қандай?
6. Ақпараттық жүйе түсінігі.
7. Ақпараттық жүйенің құрылымы
8. Ақпараттық жүйелердің жұмыс істеу элементтері қандай?
9. Жіберушіден алушыға ақпараттың қозғалысы қанша кезеңнен тұрады?
10. Фармацевтикалық ақпарат жүйесінің ұйымдық құрылымы қандай?

Дәріс № 10

1. Тақырыбы: Фармацевтикалық ақпарат жүйесі

2. Мақсаты: білім алушыларға ғылыми-техникалық ақпарат негіздері және фармацевтикалық ақпарат жүйесі туралы негізгі түсінік беру

3. Дәріс тезистері:

Ақпараттық жүйелер дегеніміз – технологиялық үрдістердің техникалық бағдарламасы мен басқа қосымша нысандардың ұйымдастырылған құрамдастары және ақпараттық қажеттілікті қанағаттандыруда белгіленген тақырып аумағында мәліметтерді іздеп, жинап, ақпараттық ресурстарды шығаруда қызметкерлер топтарының функционалдық істері. Ақпараттық жүйелер - өнеркәсіптердің индустриалдық дамуында ақпараттық технологиялардың әр түрлі салаларында ақпараттық мәселелерді шешудің негізгі құралдардың нысандары болып табылады.

Ақпараттық жүйелердің құрылымы

Ақпараттық жүйенің құрамында 3 бағытты белгілеуге болады:

1. Ұйымдастыру-технологиялық – ақпараттық жүйелердің ақпараттармен қамтылуын, ақпараттардың дереккөздер құрылымын, ұйымдастыру технологиялық тізбектерін, жүйеде ақпараттың толтырылып және терілуін қарастырады. Ақпараттың жиналу жүйесі дұрыс ұйымдастырылмаса, ақпараттық жүйенің жалпы іс-әрекеттерінің сапасы төмендейді.

2. Таныстыру бағыты – ақпараттық жүйенің негізі болып ақпаратты өңдеу, яғни құрыстырушылардың ақпаратты көрсете білуі мен белгіленген аумақта құрылымдардың жүйелерінің абоненттердің мәліметтерді құрастыру. Ақпараттық жүйелердің таныстыру бағыты –ақпаратты өңдеуде бірден-бір күрделісі болып саналады.

3. Нормативті-функционалдық бағыт – бұл ақпараттық жүйелердің негізгі мақсаттарына жету үшін жоспарлардың орындалуына әсер етуге, ақпаратты қолданатын абоненттерді анықтайды.
Ізденіс жүйелерінің негізін көрсеткіштер базасы – жоғары дәрежеде ұйымдастырылған, сипаттамасының жалпы принциптерінің құрылымдарын, сақтауды, көрсеткіштерді өзгерту, тәжірибе бағдарламалары құрайды.

Ақпараттық жүйелердің функционалдық элементтері.
- Ақпарат жинау – белгілі тәртіппен жинау процесстерімен ақпараттары көрсетуді ұйымдастыру.
√ Ақпаратты қабылдау
√ Ақпаратты бағалау
√ Ақпаратты бекітіп және теру тәртіптері

- Кешендендіру – ақпаратты көптеген бөліктерден біртіндеп құрастыру процестері және тұтынушыға жеткізу.
- Ақпаратты іздеп және шығару – басқару қызметтерінде және технологиялық процестерде ақпараттық жүйесінің абоненттерінің сұранысын қанағаттандыру үшін арнайы технологиялық тәртіптерді орнатуды қарастырады.

Ақпаратты сақтау және бүтіндігін ұстап тұру – ақпараттық маңыздылық уақыты өткенде қайта өңдеп, тазартып тұру ақпараттық бөлімшелердің функциялары.

Ақпараттардың бүтіндігі нормативті-нұсқаулық құжаттардың көмегімен жүргізіледі.

Субъектілер құрамынан тұратын ақпараттық жүйелер ақпаратты қабылдау, тарату, өңдеу және сақтауды және каналдардың өзара байланысын атқарады. Бұл жүйелер құрылғанда оның ерекшеліктерін, мәліметтердің уақытында түсуін, олардың шындық пен объективті екенін бақылау, азаюды төмендету, дәлсіздік пен қисынды ақпаратты болдырмай, басқару шешімдерін қабылдау үшін тек қажетті және нақты ақпаратты тұтынушыға ыңғайлы болуы керек.

Бағалы ақпараттық жүйелерді ұйымдастыру үлкен әсерлі болады. Яғни, алғашқы мәліметтердің көлемінің шектеліп, тұтынушылардың коэффициентін жоғарлату, ақпараттың артық жүктелуін қадағалап, өндіріс пен тұтынудың арасындағы таразыны реттеу болып табылады.

Ақпараттың жіберушіден қабылдап алушыға жету каналдары бірнеше кезеңнен тұрады.

1-ші кезеңде ақпаратты іріктеу. Ол кездейсоқ немесе бағытталған, жаппай немесе теріп алу, инициативті немесе жоспарлы, еркін түрде немесе белгілі критериилерге негізделген болады.

2-ші кезеңде терілген ақпарат кодталады, яғни қабылдап алушыға түсінікті, ыңғайлы формада беріледі, мысалы жазбаша, графикалық, дыбысшы, символикалық және т.б.

3-ші кезеңде ақпаратты тарату жүргізіледі.

4-ші кезеңде қабылдаушы ақпаратты қабылдап, ойластырып, қарастырады.

Фармацевтикалық ақпараттың ұйымдық құрылымдық жүйесі – фармацевтикалық мекемелердің, ұйымдардың жүйесі, ғылыми медициналық ақпараттармен жұмыс істейді.

Фармацевтикалық ақпараттың жоғарғы құрылым болып: ҚР Денсаулық сақтау министрлігі, ҚР фарм. ақпараттың ақпараттық-аналитикалық маркетингтік орталық, ҚР ДЗ экспертизасының халық орталығы, ҚР фармацевтикалық және медициналық комитеті, ҚР фармацевтикалық қызметтерді қолдау және дамыту ассоциациясы.

Денсаулық сақтау саласындағы мамандарды Дәрілік заттар туралы ақпаратпен қамтамасыз етуді ұйымдастыруда фармацевттердің ғылыми қоғамдары көп еңбектенуде.

Фармацевтикалық оқу орындары мен ғылыми зертханалар тәжірибелік және фундаменталдық ақпарат көздерін жинақтап фармацевтикалық ақпараттың аналитикалық маркетингтік орталыққа (ФААМО) жіберіліп отырады. Бұл орталық фармацевтикалық қызметтің жүйесінеде дәрілік заттар туралы ақпаратты бағыттап, жаратын, бақылап отыратын алдыңғы қатарлы мекеме болып табылады. ФААМО қызметтері, міндеттері, жұмыс аумақтары фармация комитетінің бұйрығымен, ҚР Денсаулық сақтау министрлігінің №14 3.02.2003ж. бұйрығымен бекітілген.

Фармацевтикалық ақпарат аумағында ФААМО негізгі міндеттері: фармацевтикалық қызметтерді нормативті-құқықтық ақпаратпен қамтамасыз ету.

ДЗ автоматталған анықтама-ақпараттық жүйесін ұйымдастыру. Фармацевтикалық ақпарат жүйесіндегі төменгі бөлімі – бұл дәріханалар құрылымы.

Дәріханалық ұйымдар емдеу мекемелерімен, дәрігерлермен тығыз байланыста жұмыстар жүргізіп, санитарлық-ағартушы, ақпараттық жұмыстар жүргізеді. Дәріханалар өздерінің ақпараттық жұммыстарын медициналық тұлғалар, анықтама бюролары, анықтама-ақпарат бөлімдері арқылы жүргізеді.

4. Иллюстрациялық материал:презентация

5. Әдебиет

Негізгі әдебиеттер

1. Сборник Законодательных и нормативно- правовых актов, регулирующих фармацевтическую деятельность в Республике Казахстан: сборник / сост. Б. К. Махатов [и др.]. - Шымкент : Жасұлан, 2017. - 380 с.40экз.
2. Қазақстан Республикасындағы фармацевтикалық қызметті реттейтін Заңнамалық және нормативтік -құқықтық актілер жинағы: жинақ / құраст. Б. Қ. Махатов [т/б.]. - Шымкент : Жасұлан, 2017. - 327 бет. с.150экз.
3. Шопабаева, А. Р. Фармакоэкономика: учебное пособие / А. Р. Шопабаева, Н. А. Чеботаренко, С. В. Хименко ; М-во здравоохранения и социального развития РК. - Караганда : АҚНҰР, 2016. - 146 с.55экз.
4. Арыстанов, Ж. М. Фармацевтическая информация : учеб. пособие / Ж. М. Арыстанов. - ; Рассмотрен и рек. к выпуску на засед. Учен. совета МУА. - Алматы : Эверо, 2015. - 252 с.60экз.
5. Фармакоэкономика : оқу құралы / А. Р. Шопабаева [ж/б.]. - Алматы : АҚНҰР, 2016. - 194 бет. с.80экз.
6. Шертаева, К. Д. Фармакоэкономика негіздері: оқулық / К. Д. Шертаева, Ж. К. Шимирова, О. В. Блинова ; ҚР әлеуметтік даму және денсаулық сақтау министірлігі. ОҚМФА. - Шымкент : ОҚМФА, 2015. - 136 бет с.80экз.
7. Шертаева, К. Д. Основы фармакоэкономики: учебник / К. Д. Шертаева, О. В. Блинова, Ж. К. Шимирова ; Министерство здравоохранения и социального развития РК. ЮКГФА. - Шымкент : ЮКГФА, 2015. - 143 с.50экз.
8. Шертаева , К. Д. Фармацевтикалық ақпарат: оқу құралы / К. Д. Шертаева, К. Ж. Мамытбаева, Ғ. Ж. Умурзахова ; ҚР Денсаулық сақтау министрлігі; ОҚМФА. - Шымкент : Жасұлан, 2013. - 72 бет. С.90экз.
9. Фармацевтикалық ақпарат" пәні бойынша дәріс кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация" = Тезисы лекций по дисциплине "Фармацевтическая информация". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРДСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Шымкент : Б. ж., 2013. - 35 бет. с.10экз.

Қосымша әдебиеттер :

1. "Фармакоэкономика негіздері" пәні бойынша дәріс кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация"= Тезисы лекций по дисциплине "Основы фармакоэкономики". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРДСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Шымкент : Б. ж., 2013. - 44 бет. с.10экз.

Электрондық ресурстар

1. Шертаева, К. Д. Фармакоэкономика негіздері [Электронный ресурс] : оқулық / К. Д. Шертаева, Ж. К. Шимирова, О. В. Блинова ; ҚР әлеуметтік даму және денсаулық сақтау министрлігі. - Электрон. текстовые дан. - Шымкент : ОҚМФА,2015. - 1.36 Мб +эл. опт. диск (CD ROM). 1экз.
2. Шертаева, К. Д. Основы фармакоэкономики [Электронный ресурс] : учебник / К. Д. Шертаева, О. В. Блинова, Ж. К. Шимирова ; Министерство здравоохранения и социального развития РК. - Электрон. текстовые дан. - Шымкент : ОҚМФА, 2015. - 1.98 Мб +эл. опт. диск (CD ROM). 1экз.
3. Фармацевтикалық ақпарат" пәні бойынша дәрістер кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация" [Электронный ресурс] = Тезисы лекций по дисциплине"Фармацевтическая информация". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРДСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Электрон. текстовые дан. (96,0 Мб). - Шымкент : Б. ж., 2013. - 35 бет. эл. опт. диск (CD-ROM).1экз.
4. Фармакоэкономика негіздері" пәні бойынша дәріс кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация" [Электронный ресурс] = Тезисы лекций по дисциплине "Основы фармакоэкономики". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА;

Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Электрон. текстовые дан. (262 Мб). - Шымкент : Б. ж., 2013. - 44 бет. эл. опт. диск (CD-ROM). 1экз.
5. УМКД размещен на образовательном портале ukma.kz
6. Электронная библиотека «Консультант студента». Ссылка для доступа: http://www.studmedlib.ru, ЛОГИН ibragim123, ПАРОЛЬ Libukma123
7. Сайт библиотечно-информационного центра академии lib.ukma.kz

6. Бақылау сұрақтары (кері байланысFeedback):
1. Ақпарат жүйелері туралы түсінік?
2. Ақпарат жүйелерінің құрылымы.
3. Ақпарат жүйелерінің функционалдық элементтері қандай?
4. Ақпараттың жіберушіден қолданушыға қозғалысы неше кезеңнен тұрады?
5. Фармацевтикалық ақпараттың құрылымының ұйымдастыру формалары?
6. ФААМО негізгі міндеттері?

Дәріс№ 11

1. Тақырыбы: Фармацевтикалық қызметтің қалыпты-құқықтық ақпараттық қамсыздандырылуы.

2. Мақсаты: білім алушыларғафармацевтикалық қызметтің қалыпты-құқықтық ақпараттық қамсыздандырылуы туралы түсінік беру.

3. Дәріс тезистері:

Қазақстан Республикасы тәуелсіздік алған соң бірнеше жыл аралығында ақпараттық және құқықтық бос кеңістікте болды. Фармацевтикалық сектордың қызметтері көп жыл уақыт аралығында бағытталып, бақыланбады. Жаппай жекешелендірудің нәтижелері бәсекелестікке, дәрілік заттарға баға құрудың тұрақсыздығына алып келді. Бірнеше жылдың аралығында фармацевтикалық өндіріс пен дәріханалық ұйымдардың қызметтері жаңа сатыға көшті. Сондықтан фармацевтикалық сектор мен нарықты нормативті- құқықтық базамен қамтамасыз ету маңызды міндеттердің бірі болып саналады.

Маңызды құжаттардың бірі ҚР Президенттің Үкімі 17.04.1997ж. «Дәрілік заттар туралы заңы». Үкім фармацевтикалық қызметте құқықтық базаны реттеуге заңдылық іргетас болып табылады.

Қазіргі таңда фармацевтикалық нарық ережелері мемлекет алдында талаптар қояды:

- дәрілік заттардың қолжетімді, қауіпсіз және әсерлі болуын;
- елімізде отандық өнеркәсіптің дамуын, импорттан тәуелділікті азайту;
- фармацевтикалық қызметтердің мемлекет тарапынан бақылау ұйымдастыру;
- фармацевт-мамандардың білімдерін жоғарлату және жаңарту;
- дәрілік заттардың қолданылуын, белгілеуінің тиімділігін қарастыру;
- дәрілік заттардың нарықта бұрмалану мен жалған өндірісті болдырмау.

Көрсетілген мәселелерді шешу үшін дәрілік заттар айналымын реттейтін мемлекеттік саясат нұсқаулары құрастырылу керек. Ақпараттық және құқықтық қамтамасыз етуінсіз ешқандай саясат іске асуы мүмкін емес.

Халықаралық тәжірибеде, ақпараттық-заңдылық базаларды құру 3 кезеңнен тұрады:

- жоғарғы заңдар мен құқықтық актілерді құрастыру;
- заңдылық тұрғыда жіберілген қателіктерді түзетіп, дамыту, жетілдіру кезеңін қарастыру;
- тікелей әрекеттердің заңдылық құжаттарын бекіту.

Ақпараттық-құқықтық базаларды ұйымдастыруда фармацевтикалық сектордағы нақты жағдайларды бағалап, жоспарлап, мақсаттарды белгілеп, өнеркәсіптің даму жолдарын белгілеу маңызды. Заң мен құқық мақсаттарға жетудің әдістері. Фармацевтикалық қызметте ақпараттық кең түрлерін қолдану, яғни жоғары өзіндік ерекшеліктерін сауда, кеден, еңбек және басқа да заңдылықтармен қорғалады.

Заң қабылдау процестері келесі кезеңдерден тұрады:

1. Мемлекеттік атқару органдарының ассоциациялардың, бизнесмендердің қатысуымен консультациялар өткізіледі, мәселелердің тізімдері, шешу жолдары, алдағы міндеттер мен мақсаттар ұсыныстар белгілінеді.
2. Құқықтық нормативтік актілерді құру процедуралары, негізгі құжаттардың жобаларын жасау.

3. Бірігей жалпы шешімге келу, құжаттарды қоғамда көрсету, түскен ұсыныстарды қарастыру, мемлекеттік құрылымдардың қосымшалары мен мақсатқа сәйкестілігін қарастырып, қосымшалар қажет болса, оны бекітеді.
ҚР дәрілік заттардың мемлекеттік бақылауын реттеуде халықаралық фармакопеялардың маңызы бар: Европалық фармакопея, Британдық фармакопея, АҚШ фармакопеясы, Несмістің гомеопатиялық фармакопеясы.
Қазақстан территориясында халықаралық фармакопеяларды қолдану 2004 жылдан басталды.
2006 жылы дәрілік заттар айналымында халық стандарттары құрастырылып, тәжірибеге енгізілді:

- Орындауға тиісті зертханалық тәжірибе (GRP);
- Орындауға тиісті клиникалық тәжірибе (GCD);
- Орындауға тиісті дистрибьюторлық тәжірибе (GDP);
- Орындауға тиісті өндірістік тәжірибе (GMP);
- Орындауға тиісті дәріханалық тәжірибе (GPP).

Алғашқы мемлекеттік фармакопеяны шығару, халықтық стандарт ретінде мемлекет басшысының үкімімен № 2655 – 23.11.1995 ж. «Дәрілік заттар туралы» Заңда көрсетілді.

1.Тегін медициналық көмектің кепілдік берілген көлемін көрсету бойынша дәрілік заттарды, профилактикалық (иммунобиологиялық, диагностикалық, дезинфекциялық) препараттарды, медициналық мақсаттағы бұйымдар мен медициналық техниканы, фармацевтикалық қызметтерді сатып алуды ұйымдастыру және өткізу ережесін бекіту туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2009 жылғы 30 қазандағы № 1729 Қаулысынан.

2. Дәрілік заттарды, медициналық мақсаттағы бұйымдар мен медициналық техникасының айналысы саласында инспекциялауды жүргізу ережесін бекіту туралы бекіту туралы Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау және әлеуметтік даму министрінің 2009 жылғы 19 карашадағы № 742 бұйрығы.

3.Тегін медициналық көмектің кепілдік берілген көлемінің шеңберінде амбулаториялық деңгейде белгілі бір аурулары (жай-күйі) бар халықты тегін қамтамасыз ету үшін дәрілік заттардың және медициналық мақсаттағы бұйымдардың және мамандандырылған емдік өнімдердің тізбесін бекіту туралы Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің м.а. 2011 жылғы 4 қарашадағы № 786 бұйрығы.

4.Дәрілік препараттарды және медициналық мақсаттағы бұйымдарды дайындау қағидаларын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 16 қаңтардағы № 60 Қаулысынан.

5.Медициналық және фармацевтикалық қызметке қойылатын біліктілік талаптарын бекіту туралы ҚР Денсаулық сақтау және әлеуметтік даму министрінің 2015 жылғы 23 қаңтардағы № 27 бұйрығы.

6. Қазақстан Республикасында бақылау жасалуға жататын есірткіні, психотроптық заттар мен прекурсорларды медициналық мақсаттарда пайдалану қағидаларын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау және әлеуметтік даму министрінің 2015 жылғы 26 қаңтарындағы № 32 бұйрығы.

7. Профилактикалық (иммундық-биологиялық, диагностикалық, дезинфекциялық) препараттарды сақтау, тасымалдау және пайдалану қағидаларын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрінің 2015 жылғы 4 ақпандағы № 76 бұйрығы.

8. Медициналық және фармацевтикалық қызметті лицензиялаудың кейбір мәселелер туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2015 жылғы 26 ақпандағы № 94 Қаулысы.

9. Дәрілік заттарды, медициналық мақсаттағы бұйымдар мен медициналық техниканы жарнамалауды жүзеге асыру қағидаларын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің 2015 жылғы 27 ақпандағы №105 бұйрығы.

10.Дәрілік заттарға, медициналық мақсаттағы бұйымдар мен медициналық техникаға тыйым салу, оларды тоқтата тұру, айналыстан алып қою немесе шектеу қағидаларын бекіту туралы Республикасы Денсаулық сақтау және әлеуметтік даму министрінің 2015 жылғы 27 ақпандағы №106 бұйрығы.

11.Этил спиртін сақтау мен өткізу (тиеп-жөнелту, қабылдап алу) қағидаларын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Қаржы министрінің 2015 жылғы 20 ақпандағы № 109 бұйрығы.

12.Жеке медициналық кітапшаларды беру, есепке алу және жүргізу қағидаларын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрінің м.а 2015 жылғы 24 ақпандағы №126 бұйрығы.

13.Міндетті медициналық қарап тексеруді өткізу қағидаларын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрінің м.а 2015 жылғы 24 ақпандағы №128 бұйрығы.

14.Рұқсаттар және хабарламалар туралы Қазақстан Республикасының Заңы 2014 жылғы 16 мамырдағы № 202-V ҚРЗ.

15. Дәрілік заттарды, медициналық мақсаттағы бұйымдар мен медициналық техниканы таңбалау қағидаларын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау және әлеуметтік даму министрінің 2015 жылғы 16 сәуірдегі №227 бұйрығы.

16.«Дәрілік заттардың, медициналық мақсаттағы бұйымдар мен медициналық техниканың айналысы саласындағы объектілерге қойылатын санитариялық-эпидемиологиялық талаптар» санитариялық қағидаларын бекіту туралыҚазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрінің 2015 жылғы 19 наурыздағы № 232 бұйрығы.

17.Қазақстан Республикасының кодексі Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі (06.04.2015 ж.берілген өзгерістер мен толықтыруларымен).

18.Дәрілік заттарды, медициналық мақсаттағы бұйымдар мен медициналық техниканы сақтау мен тасымалдау қағидаларын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау және әлеуметтік даму министрінің 2015 жылғы 24 сәуірдегі №262 бұйрығы.

19. Дәрілік заттарды рецептімен босатуға жатқызу қағидаларын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау және әлеуметтік даму министрінің 2015 жылғы 28 сәуірдегі № 288 бұйрығы.

20. Рецептілерді жазу, есепке алу және сақтау қағидаларын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау және әлеуметтік даму министрінің 2015 жылғы 22 мамырдағы №373 бұйрығы.

21.Алғашқы көмек көрсетуге арналған дәрі қобдишасының құрамын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау және әлеуметтік даму министрінің 2015 жылғы 22 мамырдағы №380 бұйрығы.

22. Тиісті фармацевтикалық практикаларды бекіту туралы Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау және әлеуметтік даму министрінің 2015 жылғы 27 мамырдағы №392 бұйрығы.

23.Дайындалған дәрілік препараттарға дәріханаішілік бақылау жүргізу қағидаларын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау және әлеуметтік даму министрінің 2015 жылғы 28 мамырдағы№ 405 бұйрығы.

24. Дәрілік заттарды және медициналық мақсаттағы бұйымдарды медициналық қолдану жөніндегі нұсқаулықты жасау және рәсімдеу қағидаларын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау және әлеуметтік даму министрінің 2015 жылғы 29 мамырдағы № 414 бұйрығы.

25. Мемлекеттік санитариялық-эпидемиологиялық бақылауға және қадағалауға жататын өнімдермен және эпидемиялық маңызы бар объектілердің тізбесін бекіту туралы Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау және әлеуметтік даму министрінің 2015 жылғы 30 мамырдағы № 414 бұйрығы.

26.Орфандық препараттардың тізбесін бекіту туралы Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау және әлеуметтік даму министрінің 2015 жылғы 29 мамырдағы № 432 бұйрығы.

27. «Медицина және фармацевтика кадрларының біліктілігін арттыру және қайта даярлау ережесін бекіту туралы»Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау және әлеуметтік даму министрінің міндетін атқарушының 2009 жылғы 11 қарашадағы №691 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы ҚР Денсаулық сақтау және әлеуметтік даму министрінің 2015жылғы 29 мамырдағы №433 бұйрығы.

28. Дәрілік заттарға медициналық мақсаттағы бұйымдарға және медициналық техникаға жатпайтын тауарлардың тізбесін бекіту туралы Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау және әлеуметтік даму министрінің 2015 жылғы 25 маусымдағы№516 бұйрығы.

29. Халықтың санитариялық- эпидемиологиялық саламаттылығы саласындағы мамандарды қоспағанда, денсаулық сақтау саласындағы мамандар үшін біліктілік санатын беру туралы куәлікті беру және қайтарып алу қағидаларын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау және әлеуметтік даму министрінің 2015 жылғы 29 маусымдағы №531бұйрығы.

30. Дәрілік заттардың, медициналық мақсаттағы бұйымдар мен медицина техниканың айналысы саласындағы объектілердің үлгілік ережелерін қағидаларын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау және әлеуметтік даму министрінің 2015 жылғы 29 мамырдағы №535 бұйрығы.

31. Жарамсыз күйге түскен, жалған, жарамдылық мерзімі өтіп кеткен дәрілік заттарды, медициналық мақсаттағы бұйымдар мен медициналық техниканы жою қағидаларын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау және әлеуметтік даму министрінің 2015 жылғы 26 тамыздағы № 687 бұйрығы.

32.Дәрілік заттарды, медициналық мақсаттағы бұйымдар мен медициналық техниканы көтерме және бөлшек саудада өткізу қағидаларын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау және әлеуметтік даму министрінің 2015 жылғы 14 қыркүйектегі № 713 бұйрығы.

33.Азаматтарды дәрілік заттармен қамтамасыз ету қағидаларын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау және әлеуметтік даму министрінің 2015 жылғы 30 қыркүйектегі № 766 бұйрығы.

4. Иллюстрациялық материал:презентация

5. Әдебиет:

Негізгі әдебиеттер

1. Сборник Законодательных и нормативно- правовых актов, регулирующих фармацевтическую деятельность в Республике Казахстан: сборник / сост. Б. К. Махатов [и др.]. - Шымкент : Жасұлан, 2017. - 380 с.40экз.

2. Қазақстан Республикасындағы фармацевтикалық қызметті реттейтін Заңнамалық және нормативтік -құқықтық актілер жинағы: жинақ / құраст. Б. Қ. Махатов [т/б.]. - Шымкент : Жасұлан, 2017. - 327 бет. с.150экз.

3. Шопабаева, А. Р. Фармакоэкономика: учебное пособие / А. Р. Шопабаева, Н. А. Чеботаренко, С. В. Хименко ; М-во здравоохранения и социального развития РК. - Караганда : АҚНҰР, 2016. - 146 с.55экз.
4. Арыстанов, Ж. М. Фармацевтическая информация : учеб. пособие / Ж. М. Арыстанов. - ; Рассмотрен и рек. к выпуску на засед. Учен. совета МУА. - Алматы : Эверо, 2015. - 252 с.60экз.
5. Фармакоэкономика : оқу құралы / А. Р. Шопабаева [ж/б.]. - Алматы : АҚНҰР, 2016. - 194 бет. с.80экз.
6. Шертаева, К. Д. Фармакоэкономика негіздері: оқулық / К. Д. Шертаева, Ж. К. Шимирова, О. В. Блинова ; ҚР әлеуметтік даму және денсаулық сақтау министірлігі. ОҚМФА. - Шымкент : ОҚМФА, 2015. - 136 бет с.80экз.
7. Шертаева, К. Д. Основы фармакоэкономики: учебник / К. Д. Шертаева, О. В. Блинова, Ж. К. Шимирова ; Министерство здравоохранения и социального развития РК. ЮКГФА. - Шымкент : ЮКГФА, 2015. - 143 с.50экз.
8. Шертаева , К. Д. Фармацевтикалық ақпарат: оқу құралы / К. Д. Шертаева, К. Ж. Мамытбаева, Ғ. Ж. Умурзахова ; ҚР Денсаулық сақтау министрлігі; ОҚМФА. - Шымкент : Жасұлан, 2013. - 72 бет. С.90экз.
9. Фармацевтикалық ақпарат" пәні бойынша дәріс кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация" = Тезисы лекций по дисциплине "Фармацевтическая информация". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРДСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Шымкент : Б. ж., 2013. - 35 бет. с.10экз.

Қосымша әдебиеттер :

"Фармакоэкономика негіздері" пәні бойынша дәріс кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация"= Тезисы лекций по дисциплине "Основы фармакоэкономики". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРДСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Шымкент : Б. ж., 2013. - 44 бет. с.10экз.

Электрондық ресурстар

1. Шертаева, К. Д. Фармакоэкономика негіздері [Электронный ресурс] : оқулық / К. Д. Шертаева, Ж. К. Шимирова, О. В. Блинова ; ҚР әлеуметтік даму және денсаулық сақтау министрлігі. - Электрон. текстовые дан. - Шымкент : ОҚМФА, 2015. - 1.36 Мб +эл. опт. диск (CD ROM). 1экз.
2. Шертаева, К. Д. Основы фармакоэкономики [Электронный ресурс] : учебник / К. Д. Шертаева, О. В. Блинова, Ж. К. Шимирова ; Министерство здравоохранения и социального развития РК. - Электрон. текстовые дан. - Шымкент : ОҚМФА, 2015. - 1.98 Мб +эл. опт. диск (CD ROM). 1экз.
3. Фармацевтикалық ақпарат" пәні бойынша дәрістер кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация" [Электронный ресурс] = Тезисы лекций по дисциплине"Фармацевтическая информация". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРДСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Электрон. текстовые дан. (96,0 Мб). - Шымкент : Б. ж., 2013. - 35 бет. эл. опт. диск (CD-ROM).1экз.
4. Фармакоэкономика негіздері" пәні бойынша дәріс кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация" [Электронный ресурс] = Тезисы лекций по дисциплине "Основы фармакоэкономики". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Электрон. текстовые дан. (262 Мб). - Шымкент : Б. ж., 2013. - 44 бет. эл. опт. диск (CD-ROM). 1экз.
5. УМКД размещен на образовательном портале ukma.kz
6. Электронная библиотека «Консультант студента». Ссылка для доступа: http://www.studmedlib.ru, ЛОГИН ibragim123, ПАРОЛЬ Libukma123
7. Сайт библиотечно-информационного центра академии lib.ukma.kz

6. Бақылау сұрақтары (кері байланысFeedback):

1. ҚР фармация саласында заңнама қызметтерінің негізгі кезеңдері?
2. ҚР «Халықтың денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесінің» кодексі.
3. Фармацевтикалық нарық заңдары мемлекет алдында қандай міндеттер қояды?
4. Ақпараттық-заңнамалық базаны құру қанша кезеңнен тұрады?

Дәріс№ 12

1. Тақырыбы: Фармацевтикалық ақпарат көздерінің жіктелуі.

2. Мақсаты: білім алушыларға фармацевтикалық ақпарат көздерінің жіктелуі туралы түсінік беру.

3. Дәріс тезистері:

Басқарылатын қызмет ақпараттарды жинақтап, қайта өңдеп, яғни үрдістердің сапалық және сандық көрсеткіштерінің құрамдарының мекеме ішіндегі және айналадағы басқару саласын жүргізуде анықталады.

Фармацевтикалық ақпарат мәліметтерін менеджерлер, болашақ шешімдерді қабылдауға, жалпы білім аумағын дамытуға пайдаланады.

Бірлесіп еңбек ету аясында фармацевтикалық ақпарат болмаған жағдайда, фармацевттерге жұмыс істеу мүмкін емес. Керекті ақпараттық жетіспеушілігі, және керексіз ақпараттың артықшылығынан жалпы шаруашылық қызметтер ақсайды.Сонымен фармацевтикалық ақпарат қазіргі таңда әрбір фармацевтикалық мекеменің дамуында әлеуметтік-экономикалық, техникалық, технологиялық ресурстарды құрайды.

Ақпараттық ресурстардың ерекшеліктері:

Таусылмасшылық;
Сақталуы мен жинақталуы;
Қатарластырып қолдану мүмкіндігі;
Саудаласу негізінде ақпаратпен алмасу жеңілдігі.

Ақпараттық ресурстардың классификациясы:

Ақпараттың құрамы:

- Дерективті заңнамалық;
- Статистикалық;
- Конъюнктурлы.

Өңдеу сатысы:

- Кіріс немесе біріншілік;
- Шығыс немесе екіншілік.

Басқару қызметтері:

- Технологиялық;
- Жоспарлы болжамды;
- Есепті.

Фармацевтикалық ақпаратқа қойылатын негізгі талаптар:

1.Сандық және сапалық толықтық
2.Маңыздылық
3.Дәлдік және шынайылық
4.Пайдалылық (шешім қабылдауға шығынды азайтады)
5. Орташа тығыздық, яғни ақпараттың саны пайдалы және жалпы мәліметтер аралас болуы керек
6. Қолжетімді және қабылдануы оңай.

Ақпараттың негізгі жіктелуі:

1. Тасымалдаушы бойынша (электрондық, заттық және т.б.);
2. Қозғалу бағыттары бойынша (кіріс және шығыс);
3. Дереккөз бойынша (сыртқы және ішкі);

4. Мазмұны бойынша (экономикалық, құқықтық, техникалық және басқа);
5. Қолдану спектрлеріне қарай (бірмақсатты-бір проблеманы шешуге, көпмақсатты-бірнеше проблеманы шешуге);
6. Қолдануына байланысты:

– оперативтік ақпарат мекеме қызметін түзету үшін;

– есептік ақпарат сараптама үшін (статистикалық, белгілі формада стандарттар уақыт аралығында жиналады, статистикалық емес болып бөлінеді).
7. Сақталу және бекіту мүмкіншіліктеріне қарай:

– ақпарат тасымалдаушыда бекіту (шексіз уақытта сақталады, бүлінбеген, айғағы ежелгі тастағы жазулар мен суреттер);

– бекітілмеген ақпараттар (адамдардың есінде ұзақ уақыт сақталады, біріншіден өзгеріп жойылады).
8. Қолдануға дайындығы бойынша:

– алғашқы ақпарат жүйеленбеген мәліметтердің дереккөздерден алынуы;

– аралық ақпарат, алғашқы өңдеуден өтіп, жүйелендірілген, белгілі бағыттардағы сұрақтар мен оның шешу жолдарын көрсететін мәліметтер;

– соңғы ақпарат басқару шешімдерін кепілдендіруге мүмкіншілік береді.
9. Маңыздылық дәрежсіне қарай:

– негізгі ақпарат, қызметтерді орындауға, шешім қабылдауға (өкімдер, бұйрықтар, нұсқаулар) керекті мәліметтер;

– қосымша ақпарат негізгі жұмысты жеңілдетеді;

– қалаулы ақпарат қорытындылар туралы, болашақтағы перспективалар туралы мәліметтер.
10. Толықтығына қарай:

– жарым-жартылай ақпарат басқа ақпаратқа қосылып қолданады;

– комплекстік ақпарат кез-келген шешімді объективті шешуде толық мәлімет қолданылады.
11. Арналуы бойынша:

– жан-жақты қамтылған барлық проблемаларды шешуге керекті ақпарат;

– функциялық;

– жетекшілендірілген – нақты проблемаларды шешуге.
12. Қажеттілік мінездемесі:

– тұрақты ақпарат өзгертілмеген формада ұзақ уақытта (құқықтық актілер) берік тасымалдаушыда сақталады;

– өзгермелі ақпарат қысқа мерзімде 1 рет қолданылады.
13. Сенімділік дәрежесі бойынша:

– растайтын ақпарат (шындық дәрежесі 80-100%);

– мүмкіндік (шындық дәрежесі 80% кем емес);

– жалған ақпарат.
14. Тарату әдістері бойынша (ауызша, жазбаша, аралас ақпарат). Тарату әдістері әртүрлі психологиялық әсер етеді, мысалы ауызша ақпарат, жазбашадан әсерлі.
15. Ұйымдастыру дәрежесіне қарай:

– жүйелендірілген ақпарат (құрамы, көрсеткіші, уақыты, ұзақтығы, формалары);

– жүйеленбеген.

16.Шығарылу әдістері: визуалдық, аудивизуалдық, аудиақпараттық.

17. Ашықтық дәрежесіне қарай, яғни әртүрлі категориядағы қолданғыштар:

– ашық – барлығына арналған;

– конфиденциалдық – жоғары бағалы дәрежеде;

– құпиялы – яғни аса маңызды мәліметтер, ұйымдардың өмірлік жағдайына байланысты.

18. Көрсетілу нәтижелеріне байланысты:

– бірреттік жазылу немесе сұраныс;

– берілген уақыт аралығында;

– жіберушінің ынтасына қарай.

Басқару процестері, ұйымдардың кең ақпараттарының қолданылуының стратегиясынсыз мүмкін емес. Бұл ақпарат сыртқы және ішкі дереккөздерден алынған мәліметтерден-құжаттардан (жалпы, қызметтік немесе мамандандырылған) ауызша байланыстардан (интервью, сұқбаттар, баяндамалар).

Ақпараттық қажеттіліктерді анықтау әдістері:

Фармацевтикалық нарықтағы ақпараттық қажеттіліктерді анықтау үшін **тура** және **жанама** әдістерді қолданады.

Тура әдіс тұтынушыларға сұрақ қою арқылы ақпараттық қажеттілікті анықтау әдісі. Оған:

– **Анкеталау**– алдын ала дайындалған анкета сұрақтары арқылы өткізіледі. Сұрақтарға жауап беруші маман респондент (эксперт) деп аталады.

– **Интервью алу** – алдын ала дайындалған, мақсатты және туынды сұрақтармен өткізіледі.

Жанама әдіс құжаттық көздерді талдауға негізделген. Оған:

– Дәлдік;

– Еңбекқорлық;

– Іске асыру уақыты;

– Амалға асу.

Ақпарат жинаудың әсерлілігі ғылыми деректерге, жүйелендірілген объективті, нақты қорытындыларға байланысты. Сонымен қатар әртүрлі деректерге сүйеніп, сараптамаларға сүйенеді.

4. Иллюстрациялық материал:презентация

5. Әдебиет:

Негізгі әдебиеттер

1. Сборник Законодательных и нормативно- правовых актов, регулирующих фармацевтическую деятельность в Республике Казахстан: сборник / сост. Б. К. Махатов [и др.]. - Шымкент : Жасұлан, 2017. - 380 с.40экз.
2. Қазақстан Республикасындағы фармацевтикалық қызметті реттейтін Заңнамалық және нормативтік -құқықтық актілер жинағы: жинақ / құраст. Б. Қ. Махатов [т/б.]. - Шымкент : Жасұлан, 2017. - 327 бет. с.150экз.
3. Шопабаева, А. Р. Фармакоэкономика: учебное пособие / А. Р. Шопабаева, Н. А. Чеботаренко, С. В. Хименко ; М-во здравоохранения и социального развития РК. - Караганда : АҚНҰР, 2016. - 146 с.55экз.

4. Арыстанов, Ж. М. Фармацевтическая информация : учеб. пособие / Ж. М. Арыстанов. - ; Рассмотрен и рек. к выпуску на засед. Учен. совета МУА. - Алматы : Эверо, 2015. - 252 с.60экз.
5. Фармакоэкономика : оқу құралы / А. Р. Шопабаева [ж/б.]. - Алматы : АҚНҰР, 2016. - 194 бет. с.80экз.
6. Шертаева, К. Д. Фармакоэкономика негіздері: оқулық / К. Д. Шертаева, Ж. К. Шимирова, О. В. Блинова ; ҚР әлеуметтік даму және денсаулық сақтау министірлігі. ОҚМФА. - Шымкент : ОҚМФА, 2015. - 136 бет с.80экз.
7. Шертаева, К. Д. Основы фармакоэкономики: учебник / К. Д. Шертаева, О. В. Блинова, Ж. К. Шимирова ; Министерство здравоохранения и социального развития РК. ЮКГФА. - Шымкент : ЮКГФА, 2015. - 143 с.50экз.
8. Шертаева , К. Д. Фармацевтикалық ақпарат: оқу құралы / К. Д. Шертаева, К. Ж. Мамытбаева, Ғ. Ж. Умурзахова ; ҚР Денсаулық сақтау министрлігі; ОҚМФА. - Шымкент : Жасұлан, 2013. - 72 бет. С.90экз.
9. Фармацевтикалық ақпарат" пәні бойынша дәріс кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация" = Тезисы лекций по дисциплине "Фармацевтическая информация". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРДСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Шымкент : Б. ж., 2013. - 35 бет. с.10экз.

Қосымша әдебиеттер :

1. "Фармакоэкономика негіздері" пәні бойынша дәріс кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация"= Тезисы лекций по дисциплине "Основы фармакоэкономики". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРДСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Шымкент : Б. ж., 2013. - 44 бет. с.10экз.

Электрондық ресурстар

1. Шертаева, К. Д. Фармакоэкономика негіздері [Электронный ресурс] : оқулық / К. Д. Шертаева, Ж. К. Шимирова, О. В. Блинова ; ҚР әлеуметтік даму және денсаулық сақтау министрлігі. - Электрон. текстовые дан. - Шымкент : ОҚМФА, 2015. - 1.36 Мб +эл. опт. диск (CD ROM). 1экз.
2. Шертаева, К. Д. Основы фармакоэкономики [Электронный ресурс] : учебник / К. Д. Шертаева, О. В. Блинова, Ж. К. Шимирова ; Министерство здравоохранения и социального развития РК. - Электрон. текстовые дан. - Шымкент : ОҚМФА, 2015. - 1.98 Мб +эл. опт. диск (CD ROM). 1экз.
3. Фармацевтикалық ақпарат" пәні бойынша дәрістер кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация" [Электронный ресурс] = Тезисы лекций по дисциплине"Фармацевтическая информация". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРДСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Электрон. текстовые дан. (96,0 Мб). - Шымкент : Б. ж., 2013. - 35 бет. эл. опт. диск (CD-ROM).1экз.
4. Фармакоэкономика негіздері" пәні бойынша дәріс кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация" [Электронный ресурс] = Тезисы лекций по дисциплине "Основы фармакоэкономики". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Электрон. текстовые дан. (262 Мб). - Шымкент : Б. ж., 2013. - 44 бет. эл. опт. диск (CD-ROM). 1экз.
5. УМКД размещен на образовательном портале ukma.kz
6. Электронная библиотека «Консультант студента». Ссылка для доступа: http://www.studmedlib.ru, ЛОГИН ibragim123, ПАРОЛЬ Libukma123
7. Сайт библиотечно-информационного центра академии lib.ukma.kz

6. Бақылау сұрақтары (кері байланысFeedback):

1. Басқару ақпараттарының қажеттілігінің негіздері?

2. Ақпараттық ресурстардың ерекшеліктері?
3. Фармацевтикалық ақпаратқа қойылатын негізгі талаптар?
4. Ақпарат қанша негізгі топқа жіктеледі?
5. Ақпараттық ресурстардың классификациясы?
6. Ақпараттық қажеттіліктерді анықтау әдістерін атаңыз?

Дәріс№13

1. **Тақырыбы:** Мәліметтердің электронды базалары бойынша ақпаратты іздеу.

2. Мақсаты: білім алушыларғамәліметтердің электронды базалары бойынша ақпаратты іздеу туралы түсінік беру.

3. Дәріс тезистері:

Кез келген ақпараттық жүйеде функционалданған іздеу, жинақ, сенімді сақтау, мәліметтердің сұрыпталуы және олардың өңделуі жатыр. Сақталынған мәліметтер ақпараттық жүйенің ядросы болып табылады. Мәліметтерді тиімді басқарылуы үшін, үлкен көлемде ақпараттық жүйе әдейі құрылымда ұйымдастырылған, яғни оны мәлімет базасы деп атайды.

Электронды база жүйесінде ең маңызды пайдалану аймағына келесілер жатады:

- корпоративтік ақпараттық жүйе;
- электронды каталог;
- рұқсаттама жүйесі және каталог;
- іздеу жүйелері;
- электронды магазиндер;
- сайтқа кірушілердің статистикалық жүйесі.

Элетронды кез-келген бір типті ақпаратты қамтуы мүмкін, мысалы: тауарлар каталогын ұсыну немесе қызметтер, дүкендерді және т.б. Көбінесе каталогтар Web – сайтта ұсынылған ұқсас мәлімет базасымен (МБ) байланысқан. Пайдаланушы керекті мәліметтер таңдау барысында, сервер каталогындағы мәліметтер базасына автоматты түрде іздеу жүргізіледі.

Электронды картотека. Мұнда тұтынушылар, агенттер, қызметкерлер жайында мағлұматтар жиналған. Пайдаланушының сайтқа тіркелу барысында, нақты форманы толтыру кезінде формадағы мәліметтер, тұрақты клиент серверіндегі мәлімет базасына жіберіледі. Мұндай база еш тәуелсіздіксіз кез-келген сайтқа немесе өндірісте пайдалануы мүмкін.

Кейде мұндай картотеканы құру барысында авторизация жүйесі пайдалынылады, ол өз кезегінде пайдалнушы тіркелу барысында өзі жайлы мәліметтерді өзгерте алады.

Интернеттің өте кең танымал іздеу жүйелері сақтауды ұйымдастыру мен интернет – қорды жылдам табуға мәліметтер базасын қолданады. Қазіргі таңда көптеген ұйымдар қолданушыға қажетті ақпаратты табу үшін өздерінің сайттарына **сұранысты кілттік өріс механизмі** бойынша ұйымдастырады.

Электронды магазинде мәліметтер сайтқа кірушілер бойынша ақпарат, міне осы мәліметтер базасында сақталады. Мұндай магазиндердің базасының негізгі объектілері болып мәліметтер және қызмет каталогы, сатып алушылардың картотекасы, тапсырыс және жеткізу мүмкіндіктерін қамтамасыз етеді. Сайттың танымалдығы мен қызықты жарнамалануы пайдаланушылардың әртүрлі сайттағы ресурстарымен жұмысы бойынша алынған статистикалық жиын болып табылады. Статистикалық базаның бар болуы бағалаудың жылдам және сенімді болуына мүмкіндік береді.

Электронды бизнестің шынайы жағдайында қарастырылған мәлімет база категорияларының бәрі немесе тек біреуі ғана болуы мүмкін. Көптеген үлкен және орта компаниялардың әдетте бірлескен жүйе мен интеграцияланған мәліметтер базасы бар. Жұмыс жасау барысында мұндай компаниялар бірлескен мәліметтер базасынан алынған ақпаратты интернет-аудиторияларына тиісті бірлескен Web-порталдарды құрады. Мұнда іздеу жүйесі мен сайтқа кірушілерді тіркеу формалары бар. Мұндай жағдайда on-line тәртібінде кірушілер жайлы ақпарат арнайы мәліметтер

базасына орналасуы мүмкін немесе кәсіпорынның мәліметтер базасына интеграцияланады. Кіші компаниялар тауар каталогы мен статистикалық талдаулармен шектелуі мүмкін.

Осыған байланысты мәліметтер базасы кәсіпорынның толыққанды және сапалы жұмыспен қамтамасыздандыратын орталықтанған буыны. Қолданушыларға кітапхананың библиографиялық және толық мәтінді ғылыми мәліметтер базаларын қолдануға мүмкіндіктері бар:

Ресей мемлекеттік кітапханасының электронды диссертациялар кітапханасы (ЭБД РГБ) – Ресейде барлық мамандықтар бойынша қорғалған диссертациялардың бірегей мәліметтер базасы. Диссертациялардың 900000-нан астам томы бар.

Springer Link – жаратылыстану ғылымдары, биомедицина, физика, техникалық, компьютерлік, гуманитарлық ғылымдар, математика, информатика, экономика саласындағы зерттеушілерге, ғалымдарға арналған ақпараттық ресурс.

Web of Knowledge – әмбебап іздеу жүйесі арқылы көптеген мәліметтер базасынан бір мезгілде (бір уақытта) ақпарат іздеуге, мақалалар алуға, веб-парақтарға сілтемелер алуға мүмкіндік беретін мәліметтер базасы.

MEDLINE – медициналық ақпараттық рефеативті мәліметтер базасы. Медлайн МБ каталогына әлемдегі медициналық басылымдардың 75 %- дан астамы кіреді.

«Заң» МБ – мемлекеттік және орыс тілдеріндегі ҚР ресми нормативтік, құқықтық актілерінің барынша толық электрондық жинағы.

ҚЭЖ (құжатты электрондық жеткізу) анықтамалық-библиографиялық, консультациялық қызметтер көрсетеді, ғылыми кіапхана (ҒК) қорларындағы және ресей кітапханаларындағы мақалалар мен кітаптардың, диссертациялардың электрондық көшірмесін ұсынады.

Ақпараттық ресурстармен қамтамасыз ету, кітап қорын насихаттау бөлімі кітапхана қорлары туралы жедел және толық ақпарттарды ұсынады, ҒК басылымдарын белсенді түрде тарату, насихаттау, сондай-ақ қоғаммен байланыс жұмыстарын іске асырады және тақырыптық көрмелер ұйымдастырып өткізеді. Резервтік қордағы әдебиеттермен жұмысты ұйымдастырады.

Резервтік қор ҚР Ғылыми зерттеу институттарының (ҒЗИ) қайта ашылған кітапханаларын қалыптастыру, Ғылыми зерттеу институттарының (ҒЗИ) тақырыптарын кеңейтуде кітапхана қорларының жекелеген тақырыптық бөлімдерін толықтыру, ҒК оқырмандарына қызмет көрсету барысында жоғалған, көп сұралатын әдебиеттердің орнын толтыру мақсатында құрылған.

Резервтік қор 1 100000-нан астам әдебиеттерден тұрады, соның ішінде мемлекеттік және орыс тілдеріндегі әдебиеттер мен мерзімді басылымдар.

Анықтамалық – ақпараттық қызметтер түрі:

- библиографиялық анықтамалар беру;
- ғылыми және зерттеу жұмыстарына керекті әдебиеттер тізімін жасау;
- ғылыми жұмыстардың әдебиеттер тізімін ретке келтіру;
- өз бетінше библиографиялық іздеу әдістемесі бойынша кеңес беру;
- ғылыми мекемелерге сигналдық ақпараттар беру
- қолданушылардың CD-ROM және USB-құралдарындағы
- құжаттарды басып шығару;
- Ресейлік диссертациялардың электрондық көшірмесін шығару;
- құжаттардың ксерокөшірмесін жасау;
- кітаптардың, мақалалардың және кез келген басқа құжаттардың фрагменттерін сканерлеу;
- электрондық пошта арқылы хат жіберу және қабылдау;
- компьютерде мәтін теру;
- аударма жұмыстары және т.б.

Элетронды базаны ұйымдастыру технологиясы. Элекронды базаны ұйымдастырудың негізгі міндеті ол ақпараттың қауіпсіздігі, соның ішінде төлем қауіпсіздігі. Төлем жүйесінің іске асуының негізі болып интернет каналдарындағы қауіпсіздікті ұйымдастыру болып табылады. Бұл процессте шифрлау, сандық жазба және сертификаттар негізгілері болып табылады.

Шифрлау. Бұл технология жай текстті арнайы шифр кілтісіз оқи алмайтын түрге айналдырады. Қазіргі таңда өте кең тараған шифрлеу стандарттары болып DES, үштік DES, IDEA және RC-4, бұл стандарттардың алгоритмдік тілдері өте құрылымды болып келеді, сондықтан арнайы мамандар ғана айналысу қажет.

Сандық жазба. Элетронды базаны ұйымдастыру жұмысында өте қажет идентификатор қолданушының қолы, жазбасы болып табылады. Электронды нарықта дәстүрлі қолдың эквиваленті – сандық жазба болады. Бұл жазба арқылы кез-келген даудамайда соттың алдында мәліметтер нақты осы пайдаланушымен жасалғанын дәлелдеуге болады.

Сертификат. Электронды мәліметтер қатысушының сенімділігін тексеруді сандық сертификаттау технологиясымен жүзеге асырады. Сандық сертификат қатысушыны куәләндіретін ұйымға тәуелсіз кілтін ұсынады. Қазіргі таңда сертификаттың қайнар көзі болып **Veri Sign** компаниясы және басқа да сертификаттау жүйелері бар, мысалы: **World Registry, Cyber Trust және Entrust** болып табылады.

Бүгінгі таңда төлем жүйелері 10-нан асады. Олардың әр түрлі болуына қарамастан төрт негізгі топқа бөлуге болады:

- мәліметтерді беру қауіпсіздігін қамтамасыздандыратын байланыс протоколы;
- пластикалық карта негізіндегі жүйе;
- смарт-карт негізіндегі төлем жүйесі;
- электронды төлем жүйесі;

Интернеттегі өте қарапайым және алғашқы төлем түрі ашық мәтінмен алмасу болып табылады. Бұны төлем жүйесі деп айта алмаймыз. Бұл әдіс негізінде сатып алушы жай несиелік картасы туралы ақпарат береді.

Интернетте төлем жүйесіндегі жетекші орынды несиелік картаны қолдану транзакциясының көбі осы түрді қолданады.

Қорытындылай келе Қазақстан Республикасында электрондық базаны қолданушылардың негізгі мәселесі болып, элекетронды мәліметтерді пайдалануды интернет желісінде дамыту, яғни болашақта егер бұл процесс өзінің даму деңгейіне жетіп жатса, онда бұл іс өте ыңғайлы және өте тиімді болып табылады.

4. Иллюстрациялық материал:презентация

5. Әдебиет:

Негізгі әдебиеттер

1. Сборник Законодательных и нормативно- правовых актов, регулирующих фармацевтическую деятельность в Республике Казахстан: сборник / сост. Б. К. Махатов [и др.]. - Шымкент : Жасұлан, 2017. - 380 с.40экз.
2. Қазақстан Республикасындағы фармацевтикалық қызметті реттейтін Заңнамалық және нормативтік -құқықтық актілер жинағы: жинақ / құраст. Б. Қ. Махатов [т/б.]. - Шымкент : Жасұлан, 2017. - 327 бет. с.150экз.
3. Шопабаева, А. Р. Фармакоэкономика: учебное пособие / А. Р. Шопабаева, Н. А. Чеботаренко, С. В. Хименко ; М-во здравоохранения и социального развития РК. - Караганда : АҚНҰР, 2016. - 146 с.55экз.

4. Арыстанов, Ж. М. Фармацевтическая информация : учеб. пособие / Ж. М. Арыстанов. - ; Рассмотрен и рек. к выпуску на засед. Учен. совета МУА. - Алматы : Эверо, 2015. - 252 с.60экз.
5. Фармакоэкономика : оқу құралы / А. Р. Шопабаева [ж/б.]. - Алматы : АҚНҰР, 2016. - 194 бет. с.80экз.
6. Шертаева, К. Д. Фармакоэкономика негіздері: оқулық / К. Д. Шертаева, Ж. К. Шимирова, О. В. Блинова ; ҚР әлеуметтік даму және денсаулық сақтау министірлігі. ОҚМФА. - Шымкент : ОҚМФА, 2015. - 136 бет с.80экз.
7. Шертаева, К. Д. Основы фармакоэкономики: учебник / К. Д. Шертаева, О. В. Блинова, Ж. К. Шимирова ; Министерство здравоохранения и социального развития РК. ЮКГФА. - Шымкент : ЮКГФА, 2015. - 143 с.50экз.
8. Шертаева , К. Д. Фармацевтикалық ақпарат: оқу құралы / К. Д. Шертаева, К. Ж. Мамытбаева, Ғ. Ж. Умурзахова ; ҚР Денсаулық сақтау министрлігі; ОҚМФА. - Шымкент : Жасұлан, 2013. - 72 бет. С.90экз.
9. Фармацевтикалық ақпарат" пәні бойынша дәріс кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация" = Тезисы лекций по дисциплине "Фармацевтическая информация". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРДСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Шымкент : Б. ж., 2013. - 35 бет. с.10экз.

Қосымша әдебиеттер:

"Фармакоэкономика негіздері" пәні бойынша дәріс кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация"= Тезисы лекций по дисциплине "Основы фармакоэкономики". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРДСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Шымкент : Б. ж., 2013. - 44 бет. с.10экз.

Электрондық ресурстар

1. Шертаева, К. Д. Фармакоэкономика негіздері [Электронный ресурс] : оқулық / К. Д. Шертаева, Ж. К. Шимирова, О. В. Блинова ; ҚР әлеуметтік даму және денсаулық сақтау министрлігі. - Электрон. текстовые дан. - Шымкент : ОҚМФА, 2015. - 1.36 Мб +эл. опт. диск (CD ROM). 1экз.
2. Шертаева, К. Д. Основы фармакоэкономики [Электронный ресурс] : учебник / К. Д. Шертаева, О. В. Блинова, Ж. К. Шимирова ; Министерство здравоохранения и социального развития РК. - Электрон. текстовые дан. - Шымкент : ОҚМФА, 2015. - 1.98 Мб +эл. опт. диск (CD ROM). 1экз.
3. Фармацевтикалық ақпарат" пәні бойынша дәрістер кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация" [Электронный ресурс] = Тезисы лекций по дисциплине"Фармацевтическая информация". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРДСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Электрон. текстовые дан. (96,0 Мб). - Шымкент : Б. ж., 2013. - 35 бет. эл. опт. диск (CD-ROM).1экз.
4. Фармакоэкономика негіздері" пәні бойынша дәріс кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация" [Электронный ресурс] = Тезисы лекций по дисциплине "Основы фармакоэкономики". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Электрон. текстовые дан. (262 Мб). - Шымкент : Б. ж., 2013. - 44 бет. эл. опт. диск (CD-ROM). 1экз.
5. УМКД размещен на образовательном портале ukma.kz
6. Электронная библиотека «Консультант студента». Ссылка для доступа: http://www.studmedlib.ru, ЛОГИН ibragim123, ПАРОЛЬ Libukma123
7. Сайт библиотечно-информационного центра академии lib.ukma.kz

6. Бақылау сұрақтары(кері байланысFeedback):

1.Электронды картотека дегеніміз не?

2. Электронды база жүйесіндегі ең маңызды пайдалану аймағын атаңыз.
3.Анықтамалық – ақпараттық қызметтер түрін атаңыз.
4. Резервтік қор қанша әдебиеттен тұрады?
5. MEDLINE – қандай ақпараттық мәліметтер базасына жатады?

Дәріс№ 14

1.Тақырыбы: Ақпаратты іріктеудің әдістері мен тәсілдері. Құжаттардыңаналитика-синтетикалық өңделуі.

2. Мақсаты: білім алушыларға ақпаратты іріктеудің әдістері мен тәсілдері және құжаттардың аналитика-синтетикалық өңделуі туралы түсінік беру.

3. Дәріс тезистері:

Басқару жүйесінде ақпараттармен алмасу, ең алдымен құжаттарды шығарып оны тарату, яғни жазбаша түрде бекітілген материалдық объектілер (бұйрықтар, нұсқаулар, үкімдер, қызмет хаттары).

Құжаттар мына белгілер бойынша жіктеледі:

1. Дереккөздерге қарай – тұлғалық құжаттар (автобиография, түсініктеме) қызметтік, ұйымдардан шығатын.
2. Құрастырылған жеріне байланысты – мекеме аумағында, сыртқы.
3. Мазмұнына қарай – қарапайым (бір сұрақ қаралады) және күрделі.
4. Формасына қарай – еркін құрастырылған.

- типтік ақпарат стандарт кестемен беріледі;
- трафареттік текст бір бөлігі типографтық басылады, бір бөлігі қолдан жазылады.

5. Ақпаратты бекіту әдісіне қарай – жазбаша, графикалық, фото, киноакустикалық.
6. Орындау уақытына қарай – тез арада (орындау уақыты құқықтық актпен белгіленеді), уақытпен шектелмеген (басқарма бекітеді).
7. Сақтау уақытына қарай:

- Үнемі сақталатын;
- Сақталу уақыты 10 жылға дейін;
- Сақталу уақыты 10 жылдан артық.

8. Ашықтық дәрежесіне қарай – ашық және конфиденциалдық (қызметтік қолдануға ғана, әртүрлі құпиялық).

Құжаттың алғашқы құрастырылғаны – түп нұсқа (оригинал), оның дәлме-дәл бір тәртіппен бекітілген көшірмесі – көшірме (копия), құжаттың толық көшірмесі жұмыста қолданылатыны – босату құжаттың бір бөлігінің көшірмесі – бөліктеп көшірме (выписка); құжаттың нұсқасымен қатар құқықтық күші бар көшірмесін – дубликат деп атайды.

Құжаттардың аналитико-синтетикалық қайта өңдеудің ғылыми-ақпараттық қызметтер аумағында негізгі түрлері қолданылады:

- библиографиялық тізбектер; индексациялау;
- аннотация мен рефераттау;
- аудару;
- әдебиеттік шолуды құрастыру.

Библиографиялық сипаттама – құжаттардың белгілі ережелерге сүйеніп мәліметтер тізбесіне қарай, біртектілендіру, басқа құжаттардың арасынан тезарада тауып алу үшін құрастырылатын процесс.

Мысалы, кітаптың сипаттамасы.

Медициналық ақпараттың ғылыми негіздері / Ресей МҒА ред. мүш. Ю.П. Лисицин – М: Медицина, 1999 – 250 бет. Құжаттарды сипаттауға, бертектілеуге, іздендуге ақпараттық тілдер қолданылады, яғни түрлену түсініктері, терминдер, белгілер. Ақпараттық тілдердің көп әдістері құрастырылған.

Құжаттардың аналитико-синтетикалық өңдеудің тағы бір әдісі – индекстендіру – тақырыптың немесе құжат мазмұнының негізгі маңызын ақпараттық-іздену тілдері арқылы көрсету.

Ақпараттың негізгі мазмұнын көрсету – іздену келбеті деп аталады. Іздену келбеті болып тақырып атауы, түрлену индектері немесе кілт сөздері (дискрипт) табылады.

Аннотациялау – ғылыми құжаттарды өңдеу, яғни құжаттың мазмұнының безендірілуі және басылымы туралы қысқаша мәлімет, беру процестері.

Аннотация – басылымнан шыққан шығарманың қысқаша мазмұны мен сипаттамасы.Аннотацияның орташа көлемі – 500 басылым белгі.

Көлемді аннотациялардың бір түрі – дәрілік препараттарға арналған нұсқаулық, келесі бөлімдерден тұрады:

- дәрілік препараттың атауы (қазақша, орысша, латынша) синонимдері;
- қолдану көрсеткіштері;
- фармакологиялық қасиеттері;
- қолдану тәсілдерімен дозасы;
- жағымсыз әсерлері;
- шығарылу түрі;
- сақтау шарттары;
- бағасы.

Рефераттау – басылымнан шыққан ғылыми шығарманың (алғашқы) өңдеу, яғни қысқаша, сонымен қатар салыстырмалы нақтылы және фактылы ақпараттар құрастыру. Реферат дегеніміз алғашқы құжаттың қысқаша мазмұнын негізгі мәліметтер мен қорытындылармен бірге көрсету. Рефератта алғашқы құжатқа қарағанда көбірек ақпарат болуы мүмкін. Реферат текстінде 500 дейін басылым белгісі болады.

Сипаттама – синтездік текст, яғни белгілі бір тақырыптың құрастырылған мәліметтері. Ол үшін бірнеше алғашқы құжаттардың мәліметтерінен ақпарат жиналады.

Сипаттаманың 3 түрі бар:

- библиографиялық;
- рефеативтік;
- аналитикалық.

4. **Иллюстрациялық материал:**презентация

5. **Әдебиет:**

Негізгі әдебиеттер

1. Сборник Законодательных и нормативно- правовых актов, регулирующих фармацевтическую деятельность в Республике Казахстан: сборник / сост. Б. К. Махатов [и др.]. - Шымкент : Жасұлан, 2017. - 380 с.40экз.

2. Қазақстан Республикасындағы фармацевтикалық қызметті реттейтін Заңнамалық және нормативтік -құқықтық актілер жинағы: жинақ / құраст. Б. Қ. Махатов [т/б.]. - Шымкент : Жасұлан, 2017. - 327 бет. с.150экз.
3. Шопабаева, А. Р. Фармакоэкономика: учебное пособие / А. Р. Шопабаева, Н. А. Чеботаренко, С. В. Хименко ; М-во здравоохранения и социального развития РК. - Караганда : АҚНҰР, 2016. - 146 с.55экз.
4. Арыстанов, Ж. М. Фармацевтическая информация : учеб. пособие / Ж. М. Арыстанов. - ; Рассмотрен и рек. к выпуску на засед. Учен. совета МУА. - Алматы : Эверо, 2015. - 252 с.60экз.
5. Фармакоэкономика : оқу құралы / А. Р. Шопабаева [ж/б.]. - Алматы : АҚНҰР, 2016. - 194 бет. с.80экз.
6. Шертаева, К. Д. Фармакоэкономика негіздері: оқулық / К. Д. Шертаева, Ж. К. Шимирова, О. В. Блинова ; ҚР әлеуметтік даму және денсаулық сақтау министірлігі. ОҚМФА. - Шымкент : ОҚМФА, 2015. - 136 бет с.80экз.
7. Шертаева, К. Д. Основы фармакоэкономики: учебник / К. Д. Шертаева, О. В. Блинова, Ж. К. Шимирова ; Министерство здравоохранения и социального развития РК. ЮКГФА. - Шымкент : ЮКГФА, 2015. - 143 с.50экз.
8. Шертаева , К. Д. Фармацевтикалық ақпарат: оқу құралы / К. Д. Шертаева, К. Ж. Мамытбаева, Ғ. Ж. Умурзахова; ҚР Денсаулық сақтау министрлігі; ОҚМФА. - Шымкент : Жасұлан, 2013. - 72 бет. С.90экз.
9. Фармацевтикалық ақпарат" пәні бойынша дәріс кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация" = Тезисы лекций по дисциплине "Фармацевтическая информация". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРДСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Шымкент : Б. ж., 2013. - 35 бет. с.10экз.

Қосымша әдебиеттер :

"Фармакоэкономика негіздері" пәні бойынша дәріс кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация"= Тезисы лекций по дисциплине "Основы фармакоэкономики". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРДСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Шымкент : Б. ж., 2013. - 44 бет. с.10экз.

Электрондық ресурстар

1. Шертаева, К. Д. Фармакоэкономика негіздері [Электронный ресурс] : оқулық / К. Д. Шертаева, Ж. К. Шимирова, О. В. Блинова ; ҚР әлеуметтік даму және денсаулық сақтау министрлігі. - Электрон. текстовые дан. - Шымкент : ОҚМФА, 2015. - 1.36 Мб +эл. опт. диск (CD ROM). 1экз.
2. Шертаева, К. Д. Основы фармакоэкономики [Электронный ресурс] : учебник / К. Д. Шертаева, О. В. Блинова, Ж. К. Шимирова ; Министерство здравоохранения и социального развития РК. - Электрон. текстовые дан. - Шымкент : ОҚМФА, 2015. - 1.98 Мб +эл. опт. диск (CD ROM). 1экз.
3. Фармацевтикалық ақпарат" пәні бойынша дәрістер кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация" [Электронный ресурс] = Тезисы лекций по дисциплине"Фармацевтическая информация". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРДСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Электрон. текстовые дан. (96,0 Мб). - Шымкент : Б. ж., 2013. - 35 бет. эл. опт. диск (CD-ROM).1экз.
4. Фармакоэкономика негіздері" пәні бойынша дәріс кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация" [Электронный ресурс] = Тезисы лекций по дисциплине "Основы фармакоэкономики". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Электрон. текстовые дан. (262 Мб). - Шымкент : Б. ж., 2013. - 44 бет. эл. опт. диск (CD-ROM). 1экз.
5. УМКД размещен на образовательном портале ukma.kz

6. Электронная библиотека «Консультант студента». Ссылка для доступа: http://www.studmedlib.ru, ЛОГИН ibragim123, ПАРОЛЬ Libukma123
Сайт библиотечно-информационного центра академии lib.ukma.kz

6. Бақылау сұрақтары (кері байланысFeedback):
1. Құжаттарды сипатына қарай жіктелуі.
2. Библиографиялық сипаттама дегеніміз не?
3. Индексифирлеу дегеніміз не?
4. Аннотациялау және рефераттау түсініктері?
5. Алфавиттік заттық каталог УДК?
6. Техникалық нысандар ИПС – интернет-сайттар.

Дәріс№ 15

1. Тақырыбы: Фармацевтикалық нарықта ақпараттық технологиялар және электронды коммерция.

2. Мақсаты: білім алушыларғафармацевтикалық нарықта ақпараттық технологиялар және электронды коммерция туралы түсінік беру.

3. Дәріс тезистері:
Фармацевтикалық бизнестің ұйымдастырылып жақсы жұмыс істеуін бақылап реттейтін органдардың жұмыстарының тиімді түрде жүргізілуі нарықтағы дәрілік заттар туралы шынайы да дұрыс ақпараттардың болуына байланысты болады. Ақпараттарды жинау, сақтау және жылдам жөндеу, тарату технологияларының тиімді жолдары білікті мамандардың еңбегін жеңілдетіп, еңбек өнімділіктерін жоғарлатып, уақыттарын көптеген есе үнемдеуге мүмкіншіліктер береді. Интернетті қолдану (Web – коммуникациялары, электрондық почта) географиялық факторлардың әсерін азайтады, телефон арқылы сөйлесу және құжаттарды жіберу, алуға жұмсалатын қаражаттар мен шығындалатын уақыт мөлшерін қысқартады.
1998 жылы қабылданған «Халық денсаулығы» Мемлекеттік бағдарламассы негізінде дәрілік заттар туралы ақпараттық мәліметтердің базалық қоры құрылды. Аталған мәліметтер қоры тұрғындарды қауіпсіз және жоғары дәрежедегі тиімді дәрі-дәрмектермен қамтамасыз етудің тиімді жолы ретінде қарастыруға болады.
ДСМ фармацевтикалық тексеру Комитеті (ФТК) мен дәрілік заттарды, медициналық бұйымдарды және медициналық техникаларды сараптаудың ұлттық орталығы (ДЗМБМТС ҰО) енгізген бүгінгі күн талаптарына сай ақпараттық технологиялар дәрілік заттар айналысы саласына қатысушыларды қысқа мерзім ішінде дәрілік заттарды мемлекеттік тіркеуден өткізу туралы жылдам ақпараттық мәліметтермен қамтамасыз ету негізінде рұқсатсыз әкелінетін дәрілік заттарды азайтуға ықпал етті.
Қазіргі кезде ҚР «Дәрілік заттардың Мемлекеттік реестрі» көпбағытты компьютерлік бағдарламасы құрылып, тиімді түрде жұмыс істеуде «ДЗ Мемлекеттік реестрі» қазір мемлекеттік тіркеуден және қайта тіркеуден өткізілген 8 мыңнан аса дәрілік заттар туралы ақпараттық мәліметтерді қамтиды. Аталған компьютерлік бағдарлама көлемді, мобилді, бүгінгі күн талаптарына икемделген, аз ғана уақыттың ішінде тіркеуден өткен ДЗ сауда, генерикалық аттарымен, өндіруші елдердің классификациялық кодтары, тіркелу күні, тіркелу куәлігі нөмірлері бойынша ақпараттық мәліметтер алуды қамтамасыз етеді.
«ДЗ мемлекеттік реестрі» бағдарламасында өмірлік қажетті ДЗ тізімі, дәрігердің рецептісіз босатылатын ДЗ тізімі, нормативтік-құқықтық актілер, ДЗ ҚР әкелуге және сыртқа шығаруға рұқсат беруді безендірудің автоматтандырылған бағдарламасы енгізілген. Осының арқасында 100-ден астам түрлі хаттарды жазып жіберуге 1 сағаттан аз уақыт жеткілікті саналады.
«Сертификатталған фармацевтикалық өнімдерді талдау» компьютерлік бағдарламасы ДЗ өндіруші елдер, фармакотерапиялық топтары, дәрілік формалар, сертификаттау органдары, сертификаттау және сертификатты беру күндері бойынша ақпараттық мәліметтерді алу арқылы нарықта тіркеуден өтпеген ДЗ нақты түрде анықтауға мүмкіндіктер береді.
2001 жылдың желтоқсан айынан бастап ҚР ДСМ www.dari.kz. сайты жұмыс істейді. Аталған сайтда фармацевтикалық қызметті лицензиялау тәртібі, ДЗ тіркеуден өткізу, сертификаттау тәртіптері, ДЗ экспорттауға, жарнамалауға келісімдер туралы ақпараттық мәліметтер қамтылған.
ДЗ Мемлекеттік реестрінің электрондық түрі, арнайы қорғаныс кілттерімен жабдықталған,

www.dari.kz. сайты арқылы әр ай сайын жаңартылып отырады. Мемлекеттік реестрдің кітап вариантында ДЗ атын іздеуге орташа есеппен 5-7 минут уақыт кетсе, электрондық түрінде 10-15 секнд уақыт жұмсалады.
ДЗ тіркеуді автоматтандыру мақсатында фармацевтикалық тексеру комитеті, ДЗМБМТС ҰО, фармакологиялық, фармакопеялық комиссиялар және лабораториялар үшін бірдей түрде көпбағытты компьютерлік бағдарлама негізінде электрондық мәліметтер жүйесі дайындалуда. Аталған бағдарлама ДЗ тіркеуге арыз беруден бастап тіркеу куәлігін беруге дейінгі барлық сатыларды қамтып, ДЗ мемлекеттік тіркеуден өткізу процесіне қатысушы барлық субъектілерді қамтиды.
ДСМ Фармацевтикалық тексеру комитеті және ДЗМБМТС ҰО Фармацевтикалық қызметті лицензиялау, фармацевтикалық өнімдерді сертификаттау мәліметтері базасын құру жұмысын жүргізуде. Аталған жұмыстар нәтижесінде берілген сертификаттар, сапасы қанағаттанарлықсыз және фальсификацияланған ДЗ туралы жылдам ақпараттар алуды қамтамасыз етеді.
ДЗМБМТС ҰО базасында ақпараттық-аналитикалық маркетингтік орталық құру жұмысы ұйымдастырылған. Аталған орталықтың негізгі мақсаты – ДЗ қажеттілігін анықтау. ДЗМБМТС ҰО мен ДСМ ФТК біріктіретін локалдық компьютерлік жүйе бойынша бірыңғай компьютерлік кеңестік құру жоспарланған.
Тұрғындарды сапалы, қауіпсіз және тиімді ДЗ қамтамасыз етудің алғы шарты болып уақыттылы және шынайы түрдегі ДЗ туралы ақпараттық мәліметтер саналады. Сапасыз және фальсификацияланған фармацевтикалық өнімдер сертификациялау және босату сатыларында анықталады. Сондықтан аталған сатыларда сатуда сапасыз ДЗ алынып, бекітілген тәртіп бойынша жойылып отырады (реэкспорт).
Қазіргі кезеңде Республикалық бірыңғай жылдам түрде фальсификацияланған фармацевтикалық өнімдер туралы хабардар ету жүйесі ДЗМБМТС ҰО ақпараттық жүйесіне және www.dari.kz. сайтынан көруге болады.

Аталған оперативтік жүйеге кіргізіледі:

- ДЗ электрондық идентификаторы, лабораториялар мен фармацевтикалық бақылау органдарына оригиналды препараттарды фальсификацияланған дәрілерден ажыратуға мүмкіндіктер береді;
- Барлық фальсификацияланған және сапасыз ДЗ туралы ақпараттар;
- Сапасыз және фальсификацияланған ДЗ сауда жүйесінен алып тастауға берілген ДСМ ФТК нұсқауы;
- Қайтарып алынған және күшін жойған сертификаттардың тізімі.

Хабардар ету жүйесінің ақпараттық көздері болып фармацевтикалық тексеру органдары, аккредитациядан өткен лабораториялар, фармацевтикалық фирма өкілдері, дәріханалар мен аурухана, клиникалар саналады.
Аталған оперативтік жүйені құрудың өзіндік қиындықтары бар. Әсіресе шалғай аймақтарда, ауылдарда қиындықтар туғызады, интернеттің және компьютердің жеткілікті болуы. Бұл бағытта фармацевтикалық бақылау органдарының мамандарына, фармацевтикалық қызметті дамытуды қолдау Ассоциациясы қызметкерлеріне қосымша жауапкершіліктер жүктеледі.
Сонымен қатар, белгілі ақпараттық мәліметтер. Көпшілік назарына жеткізілмеуі талап етіледі, атап айтқанда ДЗ электрондық идентификаторлары туралы мәліметтер тек қана лабораториялар мен фармацевтикалық бақылау органдарына таратылады т.б., сондықтан арнайы ену паролі қарастырылады.

Денсаулық саласында жалпы ақпараттық жұмыстарды «Медициналық ақпарат» бірнеше бағыттарда жүргізеді. Олардың ішіндегі басты бағыттарының бірі – емханалар мен стационарларда автоматтандырылған ақпараттарды жинау жүйесі. Аталған жүйе бойынша поликлиникалардағы қабылдау саны, стационарларда ауру тарихы, статистикалық карта т.б. бүгінгі күні қала және ауыл тұрғындары туралы мәліметтер сервері жиналған.
Стационарларда ДЗ қажеттілігін есептеу бағдарламасы жасалған. Республикалық көлемде облыс, аудандарды қамтитын қант диабеті ауруларының регистрі бар. Аталған регистрде қант диабеті ауруларының тәуліктік дәрі-дәрмектік қажеттіліктері (инсулин және таблеттелген препараттар). Осы регистр негізінде қажетті дәрілік препараттарды белгілі уақыт кезеңіне сәйкес тапсырысты алдын ала жасауға мүмкіндіктер береді.
Фармацевтикалық нарықта дәрілік заттар айналысы саласында қатысушылардың фармацевтикалық ақпараттық мәліметтерді жеткілікті мөлшерде ала алуы тұрғындарды сапалы да, уақытылы дәрі-дәрмектік көмекпен қамтамасыз ету тиімділігін жақсартудың басты көзі екендігін тәжірибе көрсетіп отыр. Сонымен қатар фармацевтикалық ақпараттарды таратуды алға қарай жақсарту шаралары үнемі жүргізілуі қажет.
Әсіресе Республикалық арнайы бағытталған шығарылымдары – «Қазақстан фармациясы», «Фармацевтикалық бюллетень», «Казахстанский фармацевтический вестник» журнал, газеті арқылы және ақпараттық сайдтары, интернет жүйесі бүгінгі күнгі ақпарат тарату көздеріне айналып отыр. Сондықтан фармацевтикалық мамандар фармацевтикалық ақпараттарды тарату арқылы өздерінің кәсіби міндеттерін тиімді атқаруды қамтамассыз етеді және автоматтандырылған анықтама – ақпараттық жүйені кеңінен қолдану тұрғындарды дәрі-дәрмектермен қамтамасыз ету сапасын жоғарлатады.

4. Иллюстрациялық материал: презентация

5. Әдебиет:
Негізгі әдебиеттер
1. Сборник Законодательных и нормативно- правовых актов, регулирующих фармацевтическую деятельность в Республике Казахстан: сборник / сост. Б. К. Махатов [и др.]. - Шымкент : Жасұлан, 2017. - 380 с.40экз.
2. Қазақстан Республикасындағы фармацевтикалық қызметті реттейтін Заңнамалық және нормативтік -құқықтық актілер жинағы: жинақ / құраст. Б. Қ. Махатов [т/б.]. - Шымкент : Жасұлан, 2017. - 327 бет. с.150экз.
3. Шопабаева, А. Р. Фармакоэкономика: учебное пособие / А. Р. Шопабаева, Н. А. Чеботаренко, С. В. Хименко ; М-во здравоохранения и социального развития РК. - Караганда : АҚНҰР, 2016. - 146 с.55экз.
4. Арыстанов, Ж. М. Фармацевтическая информация : учеб. пособие / Ж. М. Арыстанов. - ; Рассмотрен и рек. к выпуску на засед. Учен. совета МУА. - Алматы : Эверо, 2015. - 252 с.60экз.
5. Фармакоэкономика : оқу құралы / А. Р. Шопабаева [ж/б.]. - Алматы : АҚНҰР, 2016. - 194 бет. с.80экз.
6. Шертаева, К. Д. Фармакоэкономика негіздері: оқулық / К. Д. Шертаева, Ж. К. Шимирова, О. В. Блинова ; ҚР әлеуметтік даму және денсаулық сақтау министірлігі. ОҚМФА. - Шымкент : ОҚМФА, 2015. - 136 бет с.80экз.
7. Шертаева, К. Д. Основы фармакоэкономики: учебник / К. Д. Шертаева, О. В. Блинова, Ж. К. Шимирова ; Министерство здравоохранения и социального развития РК. ЮКГФА. - Шымкент : ЮКГФА, 2015. - 143 с.50экз.

8. Шертаева , К. Д. Фармацевтикалық ақпарат: оқу құралы / К. Д. Шертаева, К. Ж. Мамытбаева, Ғ. Ж. Умурзахова ; ҚР Денсаулық сақтау министрлігі; ОҚМФА. - Шымкент : Жасұлан, 2013. - 72 бет. С.90экз.
9. Фармацевтикалық ақпарат" пәні бойынша дәріс кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация" = Тезисы лекций по дисциплине "Фармацевтическая информация". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРДСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Шымкент : Б. ж., 2013. - 35 бет. с.10экз.

Қосымша әдебиеттер :

"Фармакоэкономика негіздері" пәні бойынша дәріс кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация"= Тезисы лекций по дисциплине "Основы фармакоэкономики". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРДСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Шымкент : Б. ж., 2013. - 44 бет. с.10экз.

Электрондық ресурстар

1. Шертаева, К. Д. Фармакоэкономика негіздері [Электронный ресурс] : оқулық / К. Д. Шертаева, Ж. К. Шимирова, О. В. Блинова ; ҚР әлеуметтік даму және денсаулық сақтау министрлігі. - Электрон. текстовые дан. - Шымкент : ОҚМФА, 2015. - 1.36 Мб +эл. опт. диск (CD ROM). 1экз.
2. Шертаева, К. Д. Основы фармакоэкономики [Электронный ресурс] : учебник / К. Д. Шертаева, О. В. Блинова, Ж. К. Шимирова ; Министерство здравоохранения и социального развития РК. - Электрон. текстовые дан. - Шымкент : ОҚМФА, 2015. - 1.98 Мб +эл. опт. диск (CD ROM). 1экз.
3. Фармацевтикалық ақпарат" пәні бойынша дәрістер кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация" [Электронный ресурс] = Тезисы лекций по дисциплине"Фармацевтическая информация". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРДСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Электрон. текстовые дан. (96,0 Мб). - Шымкент : Б. ж., 2013. - 35 бет. эл. опт. диск (CD-ROM).1экз.
4. Фармакоэкономика негіздері" пәні бойынша дәріс кешені. Мамандық: 5В110300-"Фармация" [Электронный ресурс] = Тезисы лекций по дисциплине "Основы фармакоэкономики". Специальность: 5В110300-"Фармация" : лекциялар тезисі / ҚРСМ ШЖҚ РМК; ОҚМФА; Фармация ісін ұйымдастыру және басқару каф. - Электрон. текстовые дан. (262 Мб). - Шымкент : Б. ж., 2013. - 44 бет. эл. опт. диск (CD-ROM). 1экз.
5. УМКД размещен на образовательном портале ukma.kz
6. Электронная библиотека «Консультант студента». Ссылка для доступа: http://www.studmedlib.ru, ЛОГИН ibragim123, ПАРОЛЬ Libukma123
7. Сайт библиотечно-информационного центра академии lib.ukma.kz

6.Бақылау сұрақтары (кері байланысFeedback):

1.Ақпараттың ақпараттық-ізденіс жүйелерінің жалпы түсініктері.

2.«ДЗ мемлекеттік реестр», «Фармацевтикалық өнімдердің сертификаттауды сараптау» компьютерлік бағдарламасы, сайт www.dari.kz

3.Фармацевтикалық қызметтің лицензиялануы туралы база.

4.Республикалық дәрілік заттардың сапасы төмен және жалған дәрілер туралы бырыңғай жүйесі.

5.ЗАО «Медиинформ» қызметі, міндеттері, мақсаты.